Kulturně společenský časopis
na internetu
2002 • 2

DOBRÁ ADRESA

Z obsahu

Rozhovory
se Slávkou Peroutkovou
a s Vlastimilem Brodským

Petr Novotný o Zuzaně Navarové

Fenomén Kohout i Kosatík

Časopis vychází s laskavou podporou MK ČR

Obsah:

Příloha
Slávka Peroutková (50)

O čem se (ne)mluví
Vladimír Novotný: **K mezi námi aneb Strašidlo spisovatelské** (4)
Martin Groman: **Mor Joj** (8)
Karel Lišaj: **Esejek** (10)
Jakub Šofar: **Šosky 2** (11)

Rozhovor
Já ti rozumím, Františku, ale pomoct ti nemůžu, **rozhovor s Vlastimilem Brodským** (12)

Hudba
Petr Novotný: **Vymalovaná hudba Zuzany Navarové** (18)
Jakub Šofar: **Cítím domov** (20)

Cesta na jihozápad IV.
Tomáš Koloc: **David** (22)

Divadlo a film
Irena Prázová: **A je to tady!** (24)
Šimon Cipro: **PPP – Pastelovaný Pán prstenů** (28)
Ľubo Lukčo: **Gertruda bagrom** (30)
Karolína Kučerová: **Limonádový Joe** (34)

Macurova světnička
Začal nám nový rok a další (36)

Výtvarné umění
Petr Jiška: **Cena Jindřicha Chalupeckého** (40)

Literatura a historie
Vladimír Novotný: **Fenomén Kohout? Fenomén Kosatík!** (42)
Štefan Švec: **Fenomén kniha a fenomén osobnost** (46)

Podobrazník
Honza Hanzl: **O dni s velkým Bé** (48)

SYSTÉM NAVIGACE: KLEPNĚTE!

První stránka (titulní):

BYLO od č. 1/00: Klepnutím na „Z obsahu:“ se dostanete na str. 2 (obsah). Klepnutí na malé obrázky a jednotlivé body „Z obsahu:“ Vás přenese přímo na příslušné stránky. **NOVĚ od č. 9/00:** Klepnutím na značku „Dobrá adresa“ se otevřou naše internetové stránky www.dobraadresa.cz v aktuálním prohlížeči. Klepnutím na střed obrázku se dostanete na popisek a tiráž na str. 2.

Druhá stránka (obsah):

BYLO od č. 1/00: Klepnutí na jednotlivé body obsahu Vás přenese přímo na příslušné stránky. Klepnutím na naši e-mailovou adresu se Vám otevře nám adresovaný dopis v aktuálním e-mailovém programu. **NOVĚ od č. 9/00:** Klepnutím na značku „Dobrá adresa“ a na popisek k obrázku na první straně se dostanete na první (titulní) stránku. Klepnutím na slovo „Obsah:“ se Vám zvětší obsah přes celou šířku okna.

Další strany stránky (včetně druhé s úvodníkem):

BYLO od č. 1/00: Klepnutím na jednotlivé internetové resp. e-mailové adresy se Vám otevře příslušná stránka resp. se Vám nadepíše příslušný dopis v aktuálním programu. **NOVĚ od č. 9/00:** Klepnutím na značku „Dobrá adresa“ v levém nebo pravém horním rohu stránky se přesunete na str. 2 (obsah). Klepnutí na nadpis článku nebo na nadpis části článku (básně, povídky...) Vám zvětší první sloupec s textem článku přes celou šířku okna. Klepnutí na poslední řádek sloupce Vás přenese na začátek dalšího. Klepnutím na poslední řádky článku (většinou je to podpis) Vám zmenší celou dvoustranu na velikost okna. Klepnutím na komentované obrázky se Vám zvětší příslušný komentář a klepnutí na něj Vám zase zmenší celou dvoustranu na velikost okna.

KLEPNĚTE SEM!

DOBRÁ ADRESA

Na titulní stránce: Slávka Peroutková v redakci Svobodné Evropy v New Yorku – 50. léta (viz příloha na str. 50), archiv Slávky Peroutkové

Dobrá adresa, kulturně-společenský časopis na internetu, číslo 2, ročník 3. E-mail: dobraadresa@first-net.cz. Vydávají Přátelé Dobré adresy. Šéfredaktor: Štefan Švec. Redakce: Miroslav Cingl, Martin Groman, Jan Los, Vladimír Novotný, Jan Petružela, Kateřina Rudčenková, Viki Shock, Jakub Šofar. Grafická úprava a výtvarná redakce: Jakub Tayari. Výstavba internetových stránek: Libor Koudela. Neoznačené fotografie archiv redakce, kresby Corel Corporation. Časopis vychází s laskavou podporou MK ČR. Redakcí nevyžádané rukopisy, kresby a fotografie se nevracejí. Technická podpora studio Grafin a FirstNet a. s.

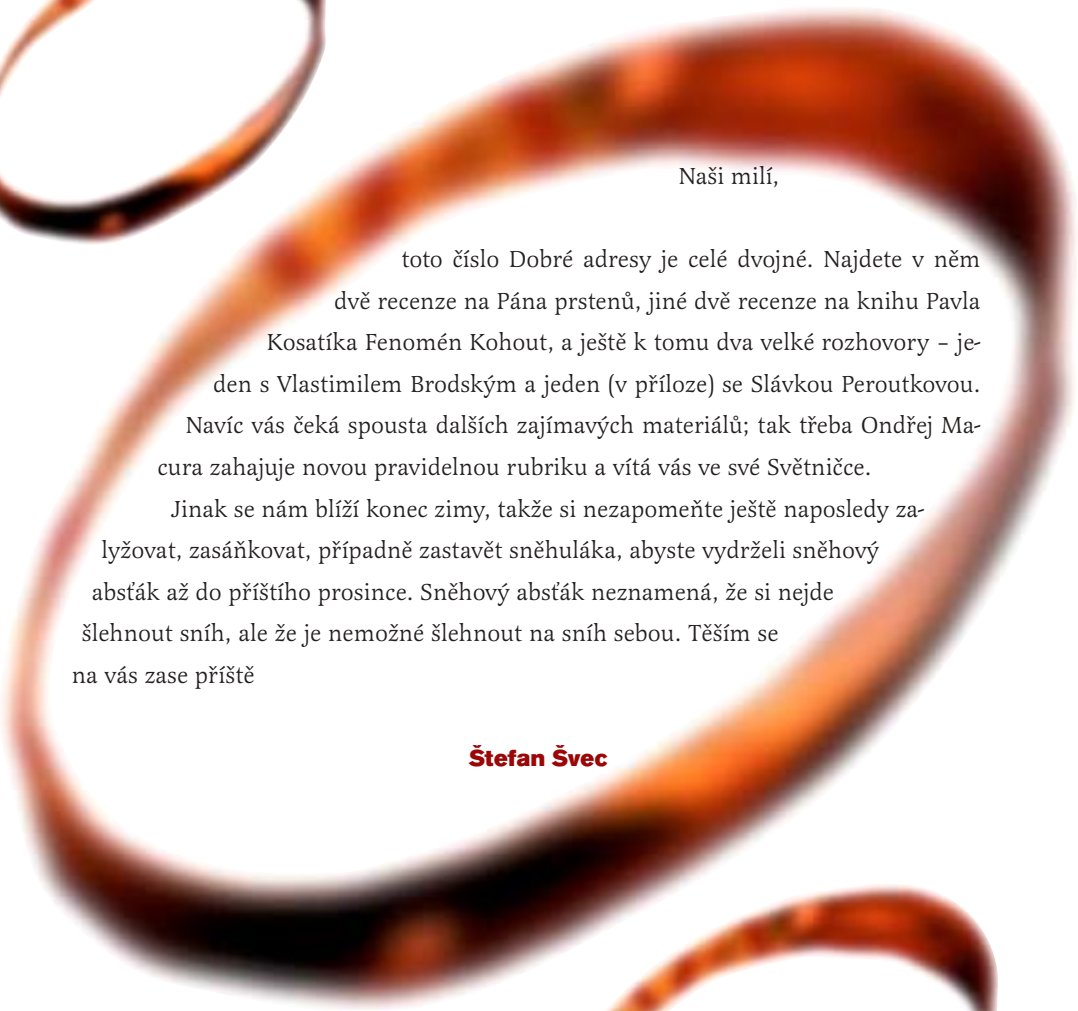

Naši milí,

toto číslo Dobré adresy je celé dvojné. Najdete v něm dvě recenze na Pána prstenů, jiné dvě recenze na knihu Pavla Kosatíka Fenomén Kohout, a ještě k tomu dva velké rozhovory – jeden s Vlastimilem Brodským a jeden (v příloze) se Slávkou Peroutkovou. Navíc vás čeká spousta dalších zajímavých materiálů; tak třeba Ondřej Macura zahajuje novou pravidelnou rubriku a vítá vás ve své Světničce.

Jinak se nám blíží konec zimy, takže si nezapomeňte ještě naposledy zalyžovat, zasáňkovat, případně zastavět sněhuláka, abyste vydrželi sněhový absťák až do příštího prosince. Sněhový absťák neznamená, že si nejde šlehnout sníh, ale že je nemožné šlehnout na sníh sebou. Těším se na vás zase příště

Štefan Švec

O čem se (ne) mluví

K mezi námi

aneb

Tím vším, domyslíme-li to důsledků, se však nerespektuje to základní: zájem literární kultury v Čechách. Toto spiklenectví, vyvoleným kruhem lidí

To K v titulku neznamená žádného Kafku. S Kafkovým jménem dnes máme v metropoli nad Vltavou spojenou například Galerii Franze Kafky, Společnost Franze Kafky, rodiště Franze Kafky, hrob Franze Kafky, síť příbytků Franze Kafky, trička s Franzem Kafkou, kdeco s Franzem Kafkou, předražené a především přeceněné Deníky Franze Kafky, nové a nové kafkovské studie z pera našich i zahraničních badatelů – a poměrně nedlouhý čas rovněž zbrusu nové staroměstské pidináměstíčko Franze Kafky. To vše není náš K.

Onen K mezi námi, občas se vyskytující nejenom incognito v Brně, jak bychom zprvu předpokládali, ale při zachovávání ještě přísnějšího incognita dokonce i v Praze, jest K našich časů, tj. Kundera Milan, spisovatel bývalý český, nyní spisovatel odjakživa francouzský, pořád však představující naprosté unikum mezi našimi literáty všech dob. Jen stěží bychom totiž našli nějaký podobný případ v jiných moderních písemnictvích! Jde přece, ač je to věru k nevíře, o tvůrce, který si tvrdohlavě nepřeje, aby jeho české, tj. česky napsané knihy, které jsou s tuze velkou pompou stále vydávány všude ve světě, vycházely (jistěže bez jakýchkoli textových retuší či jiných nepatřičných zásahů) rovněž v Čechách, o tvůrce, jenž už kolik let nemá sebemenší zájem ani na tom, aby jeho francouzsky sepsané knihy vyšly u nás v překladu do češtiny čili do Kunderovy nepopiratelné mateřštiny, a činí tomu všemožné překážky. Tím pádem náš muž K ztělesňuje svým způsobem kuriózní spisovatelské monstrum, jež se vší mocí dnes a denně, rok po roce, systematicky a soustavně vyprošťuje z literatury jazyka, v němž vyrostl. Toto monstrum se také ze všech sil brání, aby jakkoli smysluplně (nebo alespoň smysluplněji) figuroval v novodobé české literární kultuře nebo kulturním kontextu.

podporované tajnůstkářství, totiž stále vydatněji přispívá k tomu, že se asi jen stěží podaří v snesitelném časovém horizontu Milana Kunderu přemluvit nebo přimět ho k tomu, aby zrevidoval své zatvrzelé rozhodnutí a jednak přivolil k vydání svých klasických románů v české vlasti (např. určující prozaická díla jako Život je jinde a Nesnesitelná lehkost bytí), jednak aby připustil nebo umožnil překlad svých nových francouzských próz do češtiny.

Strašidlo **spisovatelské**

Nicméně věhlasný mistr slova beletristického a esejista nyní již veskrze západního střihu, tj. Milan Kundera čili náš člověk K, do své vlasti přece jen přijíždí, ačkoli vždy pod rouškou přísného tajemství. Přitom od roku 1989 mu v Čechách stejně jako kdekoli jinde v civilizované civilizaci hrozí pouze média, nic než média a všehovšudy jen média – a to neznamená nic jiného než něco málo všetečných otázek, dotěrných otázek, nevhodných otázek, nejednou neuvěřitelně hloupých otázek, nad nimiž si lze povzdechnout nad tazatelovou nenoblesou – jenomže nachlup a navlas stejně „žurnalistických“, tudíž stejně nedomrlých a nejapných otázek, jimiž ho prostřednictvím médií ohrožují kdekoli jinde a kvůli nimž se též jinde dlouho vyhýbá všem pokusům o interview. Nikde jinde se však neschovává před svými krajany a rodáky, nejednou literárními druhy. Možná ale celý problém spočívá v tom, že u nás v Čechách, tehdy i teď, toho o spisovateli K pořád víme mnohem víc než kdekoli a kdykoli jinde, a to, co nevíme, to si neobyčejně snadno domyslíme – a že jemu to vadí.

Jenže tohle nebezpečí přece hrozí i ze strany všech, s nimiž se Milan Kundera potajmu neboli pokoutně v Praze, Brně či čertvíkde stýká a setkává! Byť všechna srovnání pochopitelně kulhají ostošest, snad může posloužit jako případný příměr věru hrůzostrašná vize, že by například Mircea Eliade někdy zakazoval a zbraňoval vydávání svého úctyhodného literárního a vědeckého díla v Rumunsku (nebo v rumunštině) třeba jen kvůli tomu, že (fabuluji, fantazíruji!) si někdo nebo málem celí dva tři lidičkové na bukurešťském předměstí nebo v senilních salonech metropole doposud pamatují, že slavnému historikovi náboženství a famóznímu esoterickému vypravěči jednou neslušely ponožky!

Opravdu jde v případě Kundery jen o „spisovatele, který se skrývá“, jak svou nedávnou úvahu v Magazínu Dnes akčně pojmenoval Ladislav Verecký? Kráčí přece o literáta, který se skrývá dalo by se říci naoko, nikoli tak, aby se o jeho vizitaci voliéry Čech skutečně nevědělo, nýbrž tak, aby se o tom hlavně nemluvilo. Snad smím ve vší skromnosti namátkou posloužit i drobtem vlastní, relativně nedávné zkušenosti. K mému spolustolovníkovi najednou přistoupil – dejme tomu – oblíbený literát a radostně mu hlasitě zvěstoval sladké tajemství, které znělo zhruba takto: Přijede v úterý tam a tam a večer bude tam a tam. Oba pánové (možná to vůbec nebyli pánové ni Pražáci, kamufluji seč můžu, jen abych nikoho neprozradil) zřejmě patřili k těm, o nichž Verecký v článku hovoří jako o „spisovatelově soukromé tajné službě“.

K takovému tajnému bratrstvu patří, jak pisatel prozrazuje hned zkraje své úvahy, mimo jiné brněnští spisovatelé Vojtěch Jestřáb, Ivan Kříž a Jan Trefulka, z „Cajzlů“ je v článku veřejně vysloveno jméno „tajného agenta“ prof. Iva Pondělíčka. Jistěže na žádném indexu nenajdeme ani spisovatelova bratrance, o devět roků staršího básníka a překladatele germanistu Ludvíka Kunderu. Nicméně se naskytne přirozená otázka, co závažného nebo nezávažného tato tajná služba spisovateli sděluje, které z těchto zpráv pro něho představují největší prioritu – no a koneckonců bychom se zcela logicky také mohli ptát, jakpak asi Kundera své důvěrníky odměňuje, neboť doba ideové tajné služby, defraudující informace ve jménu společenské utopie, už jaksi není v módě.

O čem se (ne) mluví

K mezi námi

aneb

Leč tohle všechno je venkoncem neškodná zábava. Kundera se jistě nejvíc zajímá o všelijaké drby a klepy ze společnosti, o kuloárové zvěsti, čili o něco, co nebývá k mání kupříkladu na internetu, resp. o záležitosti, o nichž může být náležitě zpraven jedině určitý okruh jeho známých. A pokud se tyto zprávy týkají literatury, potom půjde s největší pravděpodobností spíše o české prozaiky již dříve narozené: vždyť jen stěží bude mít Pařížan Kundera, onen tajemný muž K, v úmyslu se vyptávat svých vrstevníků, co zrovna píše Kateřina Rudčenková a jaké jsou nové verše Vladislava Hřebíčka. Také mu může záležet na takřečených privátních informacích, kterýpak spisovatel má jet na danou konferenci, aby si mohl pečlivě zvážit, zda se tam má rovněž objevit či nikoli. Takový případ se svého času skutečně odehrál, když se Kundera odmítl dostavit na mezinárodní sympozium s (neoficiálním, leč pádným) odůvodněním, že vybraní čeští delegáti mu nejsou dost dobří. Na tohle se ale dá s klasickou pokerface namítnout, že se jednoduše respektuje soukromí autora a že tu máme demokracii, není-liž pravda!

Tím vším, domyslíme-li to důsledků, se však nerespektuje to základní: zájem literární kultury v Čechách. Toto spiklenectví, vyvoleným kruhem lidí podporované tajnůstkářství, totiž stále vydatněji přispívá k tomu, že se asi jen stěží podaří v snesitelném časovém horizontu Milana Kunderu přemluvit nebo přimět ho k tomu, aby zrevidoval své zatvrzelé rozhodnutí a jednak přivolil k vydání svých klasických románů v české vlasti (např. určující prozaická díla jako Život je jinde a Nesnesitelná lehkost bytí), jednak aby připustil nebo umožnil překlad svých nových francouzských próz do češtiny. Kundera se sice proti té druhé možnosti vehementně ohrazuje, podle Vereckého mu „vidět se přeložený cizíma rukama do vlastního jazyka připadá jako zvrhlost“, v zásadě však nejde o nic nemožného. Světoznámý ruský spisovatel Vladimir Nabokov svá zralá a pozdní díla napsal anglicky a nikterak se přitom nebránil tomu, aby jeho syn Dmitrij (který již vyrůstal v Německu a Spojených státech a do vlasti svého otce zavítal až na tzv. stará kolena) překládal tyto romány do ruštiny, de facto jen pro potřeby a účely ruského exilu. Věru jde o prazvláštní typ jazykového purismu v případě knih, jejichž „francouzskost“ prý již na Západě nevzrušuje, ale nepokrytě nudí!

Z pohledu české literatury a literární kultury jde o to, že se fenomén Milan Kundera aneb tajemný muž K stává nejen jakýmsi strašidlem, které dnes nepoznáno obchází učebnicemi stejně jako brněnskými a pražskými ulicemi, jenže také příkladem klasické literární mrtvoly či polomrtvoly. Máme-li se právě kvůli tomu učit cizí jazyky, jak spisovatel prohlašuje, možná bychom si pak měli s patřičnou lingvistickou kvalifikací přečíst ve francouzštině či angličtině

Kundera se sice proti té druhé možnosti vehementně ohrazuje, podle Vereckého mu „vidět se přeložený cizíma rukama do vlastního jazyka připadá jako zvrhlost“, v zásadě však nejde o nic nemožného.

Strašidlo spisovatelské

leckteré významnější a modernější tvůrce devadesátých let než stále víc myšlenkově zastarávajícího (jak lze soudit z recenzí) a esteticky ošumělejšího (jak se lze dohadovat z kritik) Čechofrancouze Milana Kunderu. A konzumovat dílo českého spisovatele např. v dánštině nebo v maďarštině již obvykle nepředstavuje tolik kýžený komunikační čtenářský nebo spisovatelský akt: zprostředkujících činitelů je příliš mnoho.

Nakonec tudíž fakt, že celých třináct let po listopadovém zvratu (o žádné edici doposud nevydaného Kunderova románu nám ani v roce 2002 není povědomo) pořád nemáme k dispozici základní autorovy české romány z času jeho disidentství a exulantství, znamená v kontextu literární historie jedno jediné: že se tyto knihy pro drtivou většinu našich knihomilných kruhů už nikdy nestanou tzv. živým literárním dílem, že jejich vnímání bude stále víc nějak zprostředkované, že se spisovatelovy texty zjevně stávají a stanou exponáty z jakéhosi kunderovského literárního muzea, které je navíc pro většinu českých čtenářů nedobytně uzavřeno. Autorská práva trvají tři čtvrti století, bude-li tedy Milan Kundera na světě ještě dlouho, potom ani naši vnuci, jak v této souvislosti jinými slovy trefně podotýká Verecký, se vůbec nedožijí českého přetlumočení jeho francouzských románů: překladu pochopitelně uměleckého, nikoli nějakého počítačového převodu.

Dokonce i literární bohemisté, kteří se zabývají rozmanitými konkrétními literárněvědnými úkoly, často nemají čas ba ani už chuť shánět někoho, kdo vlastní exilový výtisk Kunderovy knihy. Vždyť k tomu po tolika letech nemají ani výraznější motivaci: půvab zakázaného ovoce je dávno pryč – a mnozí náročtí čtenáři si v duchu říkají, že by pro ně četba kupříkladu Iana McEwana nebo Thomase Bernharda (a jiných a dalších) mohla být inspirativnější a užitečnější. (Ti méně náročtí buď už úplně přestali číst, anebo se opájejí banánovými plytkostmi.) Jestliže po nás Kundera žádá, abychom prostě počkali, dá se na to rozumně opáčit, že také Milan Kundera přece může počkat. Kdo by s ním za takových okolností ztrácel čas! Zbývají pouze sedánky přátel muže K s mužem K.

Ladislav Verecký v první větě svého článku konstatuje, že Milan Kundera „už dvakrát sahal na Nobelovu cenu za literaturu“, a vzápětí tvrdí, že je to jeden z největších spisovatelů, které jsme kdy měli. Což jest možná sporné, neznevažujme však apriorně význam knih, které žel u nás znají pouze nepočetní odborníci. Ani mezi našimi literáty totiž není mnoho těch, kdo tato díla četli – a přitom se při nominacích na Nobelovu cenu zpravidla přihlíží k tomu, koho sine ira et studio navrhuje „národní“ spisovatelské sdružení, aby pak udělení příslušného vavřínu nebylo chápáno jako zvláštní truc. (Máme samozřejmě na mysli spisovatele žijící v zemích, v nichž nejsou porušována základní demokratická práva.) A tak je stále méně pravděpodobné, že kupříkladu naše Rada Obce spisovatelů bude rok za tokem celá hrr, aby stockholmské porotě farizejsky předkládala kandidaturu spisovatele, jehož knihy nezná ani ona sama, ani čtenáři v jeho domovině (již navštěvuje přísně incognito). Tato situace je příkladně bizarní a paradoxní a Verecký ji pojmenovává naprosto správně, když hovoří o spisovateli, který se svým čtenářům „pomalu ztrácí z obzoru“.

Až se tento umělec z našeho smysluplného obzoru vytratí skoro úplně a až se tak Milan Kundera přiřadí ke svým dávno již nepíšícím nebo jen zcela sporadicky publikujícím přátelům spisovatelům jako Ivanu Křížovi a Janu Trefulkovi, potom možná znenadání dojde k fundamentálnímu zvratu a autorovy romány vmžiku zaplaví náš knižní trh. Třeba fakt zaplaví, s převelikou pravděpodobností však způsobí ukrutné zklamání: jsou totiž příliš staré a budou vnímány jako zastaralé. Každý má své gusto, měly ale opravdu vyjít už před nějakými deseti lety, kdy ještě mohly kalkulovat s dychtivým očekáváním kulturní veřejnosti! Leč dnes je po vší kunderovské dychtivosti veta. A strašidlo, které na sebe nechalo tak dlouho čekat a jenom obcházelo a obcházelo, už nikoho nestraší. I když jde o přetajemného muže K.

Vladimír Novotný

O čem se (ne) mluví

MOr

Na Slovensku na jaře začne vysílat obdoba české televize Nova. Bude se jmenovat Joj. Hlavním tématem hovorů kolem této televize bylo právě její jméno. Vladimír Železný přiznal, že jeho slovenští spolupracovníci se názvu sice bránili, ale on je udolal. Svou variantu bránil tvrzením, že konkurence bude nad novou televizí „jojkat“ bolestí (?!?), zatímco diváci blahem. „Z doslechu vím, že slovenské ženy křičí v okamžiku nejvyšší rozkoše, která se v životě občas přihodí: Joj!“ bavil všechny na tiskovce Železný.

Když ponecháme stranou, při jakém kulturním orgasmu budou slovenští diváci volat „Joj!“, nabízí se otázka, co se místním spolupracovníkům stanice na názvu nelíbilo. Vedení televize podle svých slov hledalo víceznačné, typicky slovenské slovo. Proč to však bylo nutné, nikdo neuvedl. Joj je tedy podle televizních šéfů pro Slováky typické. Není divu, že se někteří Slováci, kteří to slyšeli, ohradili. Joj je pro ně typické asi podobně, jako je pro Čechy typická Nova.

Železný je mistr na tvorbu iluzí, iluze o národních identitách nevyjímaje. A tak se není co divit, že se slovenští redaktoři bránili, když tušili, že jim český mediální boss přináší představu Slováků jako jojkajícího, juchajícího a výskajícího národa. Joj odkazuje Slováky do věčného přetlaku citů, vždyť bylo také odvozeno od milostných vzdychů jejich žen (nebo spíš od toho, jak si je přimyslel Milan Kundera).

Slováci si svou televizi možná chtěli pojmenovat sami, jistě by se pak jmenovala jinak. Když měli možnost to udělat, nazvali jednu televizi aristokratickým (a trochu telenovelou načichlým) jménem

Slováci si svou televizi možná chtěli pojmenovat sami, jistě by se pak jmenovala jinak. Když měli možnost to udělat, nazvali jednu televizi aristokratickým (a trochu telenovelou načichlým) jménem „Markíza“ a druhou, dnes zaniklou, všeobjímajícím a světovým „Global TV“. „Joj“ vymyslel Železný sám, maximálně s nějakým týmem. Odkázal tak Slováky do určité představy o nich samotných, která se jim nemusí líbit. Ukázal, jak Slovensko vidí on sám (a možná trochu, jak ho vidíme my Češi). Slovenský názor na vlastní identitu moc do úvahy nebral.

„Markíza“ a druhou, dnes zaniklou, všeobjímajícím a světovým „Global TV“. „Joj“ vymyslel Železný sám, maximálně s nějakým týmem. **Odkázal tak Slováky do určité představy o nich samotných, která se jim nemusí líbit. Ukázal, jak Slovensko vidí on sám (a možná trochu, jak ho vidíme my Češi). Slovenský názor na vlastní identitu moc do úvahy nebral.**

V této souvislosti se vtírá děsivá představa, jak by to vypadalo, kdyby se do sebe zavinuté O (které bylo také jednou z podmínek pro nový název) měla točit na obrazovkách více zemí světa; kdyby Vladimír Železný mohl názvy televizí vymýšlet po kilech. Rusové by pak jistě sledovali „Boršč“, Francouzi „Coco“, Angličani „Lord“ a Siciliáni nejspíš „Mord“. Nejpotupněji by ale dopadli Etiopané, kterým by Železný možná přiřknul graficky vysoce zdařilý název „Bobo“.

Až stanice Joj začne na jaře vysílat, její slovenští diváci si budou chvíli zvykat. Železného místo „pan Nova“ budou nejspíš titulovat „pan Jojo“ (kromě výskání totiž umí být i vtipní). Z neobvyklého názvu si chvilku budou tropit posměšky typu: „Tiež ste včera so starou jojkali?“ Ale nakonec ti, kteří budou mít zájem Joj sledovat, ji skutečně sledovat budou. Možná vstoupí i do „Jojáků“ – klubu diváků televize Joj. Snad u toho ale nezapomenou, že kromě pálenky a klobásek, kromě veselic a zabíjaček, jsou také občany země s hlubokou vlastní kulturou a minulostí, země vstupující do Evropské unie, země majestátných Tater a odbojného Jánošíka, že jsou součástí národa, v kterém v krizových dobách rezonovalo heslo: „Mor ho!“

Martin Groman

O čem se (ne) mluví

Esejko... Esejko... z Naštvaných esejků Karla Lišaje

Rozšířit o sobě cokoliv je jednodušší než uplácat z chleba figurku woo-doo. Stačí naznačit to zdánlivě v depresi a pod rouškou tajemství několika osobám výzoru důvěryhodného a pověsti téže.

Esejko... Esejko... z Naštvaných esejků Karla Lišaje

Jsme doba úpadku! Jeden věří druhému a pravda neexistuje. Platí to, co řeknete, a čím lepší lhář, tím více má pravdy.

Nejste-li idiot zcela úplný, tedy umíte-li klamat aspoň krapet přesvědčivě, budou si o vás myslet všechno, co jim napovídáte. Jistý borec z borců nejborcovatějších, jistý můj známý učinil pokus. Jako každý přecitlivělý introvert je členem několika bujarých společností. V každé tedy naznačil cosi různého o svém intimním lyrickém životaběžení. Další se už rozneslo samo, ba v mnohem lepší kvalitě, než očekával. V jednom kroužku známých je tedy fantomem dívčích pelíšků, v druhém homosexuálem, ve třetím seriózním mladíkem s vážnou známostí, ve čtvrtém perverzním démonem s dvojím životem a v pátém zakomplexovaným panicem neschopným oslovit ženu. Vše bezchybně funguje a v dané společnosti platí. Když se členové dvou kroužků potkají, nestačí se divit.

Rozšířit o sobě cokoliv je jednodušší než uplácat z chleba figurku woo-doo. Stačí naznačit to zdánlivě v depresi a pod rouškou tajemství několika osobám výzoru důvěryhodného a pověsti téže. Nebudete-li zcela nešikovní, uvěří vám, že se léčíte na psychiatrii, že jste zakuklený potomek Přemyslovců, že se znáte se šéfem Komerční banky i že jste původem z Marsu. Uvěří a pod stejnou rouškou tajemství si to o vás budou za chvíli šuškat i ploštěnky v parku. Stejně jednoduché je rozšířit cokoliv ještě horšího o komkoliv jiném. Není nic snazšího, než prozradit na neoblíbeného spolužáka, nadřízeného nebo soka , že nosí v tašce pornografické časopisy, že se na své místo/školu/hodnost dostal z protekce nebo že je nezdravě fixován na matku a obden se pomočívá. Nevěříte? A co myslíte, že se vypráví o vás?

O čem se (ne) mluví

Tak se podívejte kolem... ukažte mi deset takových... nebo jen pět... nebo aspoň tři!

ŠOSKY 2 (Šofarovy fotosky)

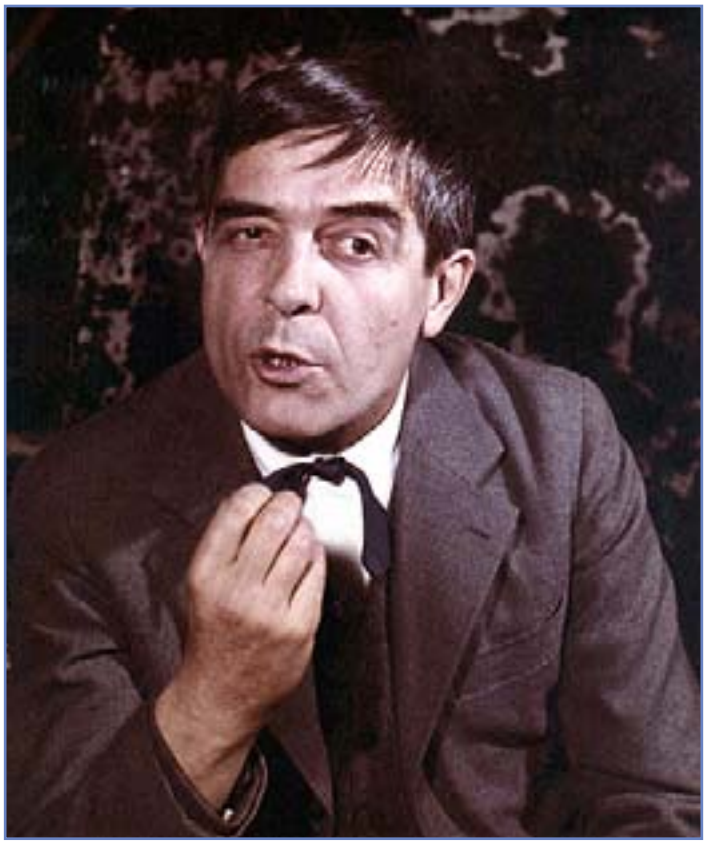

Jsem z tak staré doby, že si ještě vydržuji fotoalbum, vlepuju do něj fotografie, neboť tak šel život... Mimo svých osobních snímků však přechovávám i ty, se kterými nemám nic více (ani nic méně) společného, než že k nim mám vztah... Nikdy jsem neviděl hrát Václava Vosku naživo – když jsem se v Praze objevil, začal jsem chodit do úplně jiných divadel a na úplně jiné žánry, než ve kterých by tento moudrý muž českého herectví přijal účast. Umřel pak v roce 1982 mimo Prahu. Nehrál ani příliš ve filmech, které se mně uchovaly v paměti (dokonce si teď vybavuji jen dva – v jedné detektivce hrál vinárenského pianistu a v jednom díle Vávrovy husitské trilogie Čeňka z Vartenberka). Nicméně – Voska je pro mě vzor hereckého šlechtictví, je panem Hercem, kterému stačí jen hlas a mimika ke zpodobnění všech pater, sklepů, půd, střech i žump života. Že to tak u herců bývá? Že hlas a mimika jsou pro herce hlavní „pracovní předměty“? Tak se podívejte kolem... ukažte mi deset takových... nebo jen pět... nebo aspoň tři!

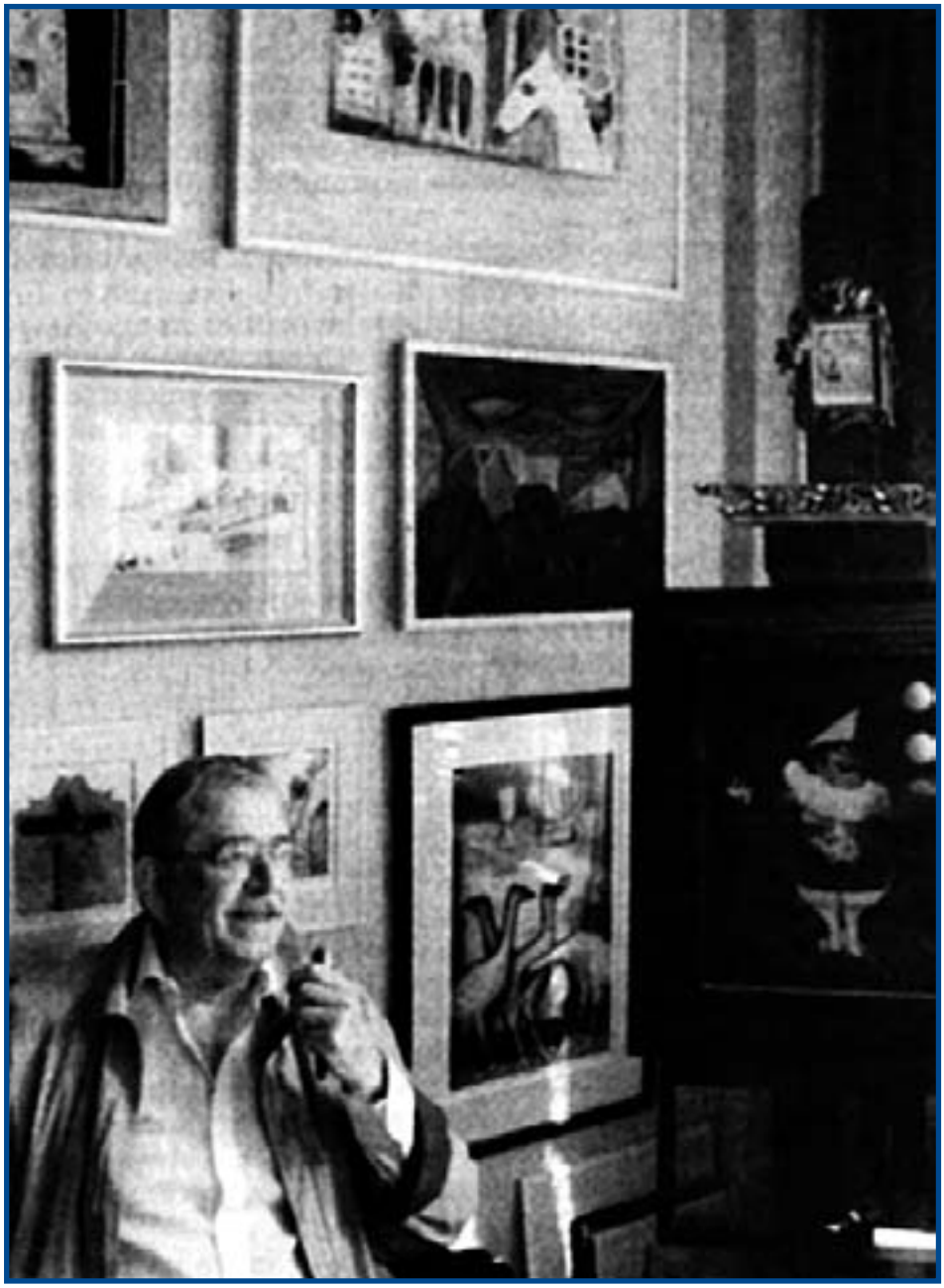

Foto archiv V. Brodského

Kdo vchází do bytu pana Brodského, musí si zákonitě připadat jako Alenka v říši divů. Místo na věšák si kabát pověsíte na hoblík, byt je vyzdoben soškami svatých, historickými telefony a obrazy z cirkusového prostředí. Čekali byste divadelní a filmové plakáty; v celém bytě však najdete jenom dva: jsou to vzpomínky na český film „Světáci“ a na německý oskarový film „Jakub lhář.“ Pan Brodský sedí v dřevěné kuchyni u stolu, jí chleba s marmeládou, zapíjí čajem a sype si na hlavu popel za to, že zapomněl na hodinu našeho setkání.

Já ti rozumím, Františku, ale pomoct ti nemůžu!

Rozhovor s Vlastimilem Brodským

Pane Brodský, víte, co mě uchvátilo? Ten pohled, který jste mi nakreslil a poslal. Je na něm kuře, které vykouklo z vajíčka, rozhlédlo se, pak skořápku zase zavřelo a zalezlo.

Narážíte na můj skepticismus? Ten mám od narození. A navíc si ho pěstuju programově. Má to jednu výhodu. Jsem z tohohle světa míň zklamanej. Zdánlivě to, co vidíte je pesimismus. Ale já když od světa nic nechci, tak se mi pak všechno jeví jako menší průser, než jsem očekával. Tento postoj mi skýtá krásná překvapení a svět se mi pak nezdá být tak černým. Mám strach za svýho svědomí. Je to motor. Já jsem šíleně línej, jen ten strach, aby nebyla ostuda, mě žene k tomu, abych šílenejch hodin denně makal. Přitom jsem toho strašně moc udělal a jen ta ostuda mě hnala, to je zajímavý, jen ten strach. Jsem na sebe náročnej, a když je to jen ten menší průser, připadá mi to nedostatečný. Je to tím, že mám chorobnou představivost o výsledku toho paňáka, co vytvářím, vidím ho barvitějšího a krásnějšího než je, a přestože vidím, že ten můj paňák je z hlediska divácké obce přijatelnej, jsem zklamanej.

Teď jste uvedl svůj poslední film „Babí léto.“ Osobně jsem si nemyslel, že by z trojice Hubač–Michálek–Brodský vůbec mohlo vzejít něco jiného než vynikajícího.

Jakej můj film? Herec film nedělá! My jezdíme na premiéry s Michálkem, s Hubačem, lidi mně tam tleskaj a já nemám sílu říct lidem, že jsou blbí a pochválit ty jejich podíly. Hereckej podíl u filmu je mizivej, vždyť ta skladebnost je dána tolika faktory. Třeba zvukař Hladík ml. Dyť já to tam vodšeptal a ono je to tak krásně slyšet! Já se v poslední době potácím, jsem labilní, oni mi tam připraví scénu, vysvětlí mi, jak to mám udělat a můj podíl je v tom, že jsem kromě jednoho dne, kdy Ondra Vetchý točil

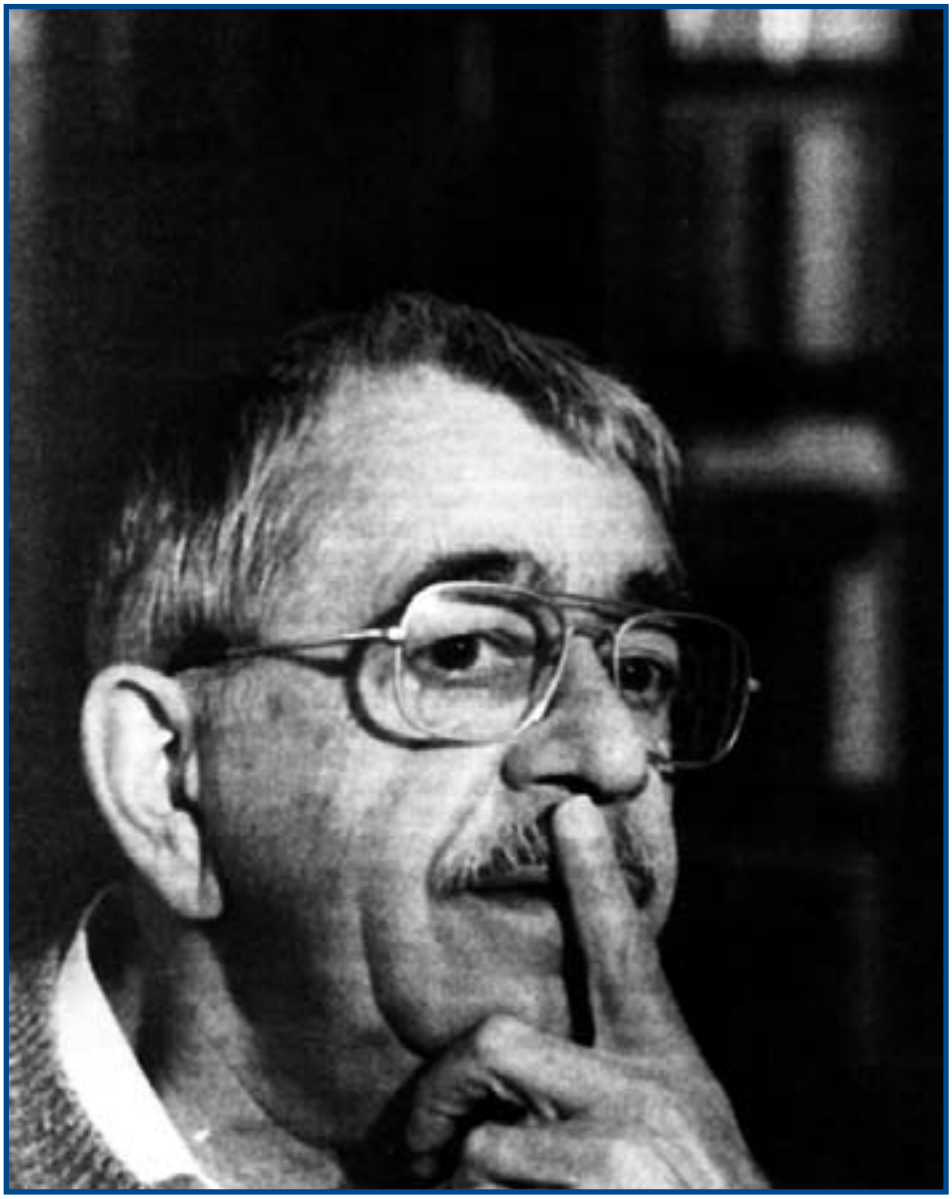

Foto archiv V. Brodského

v ateliéru sám, ve čtyři hodiny vstával, v sedm jsem se vracel, seděl jsem v našem vagóně metra, kterej jsme měli pronajatej jako šatnu, a to prosím v osmdesáti jednom roce. Víc jsem pro ten film neudělal. Taky jsem to Vláďovi Michálkovi řek, když mi lichotil: „Jdi někam, dyť přece musíš uznat, jak málo z toho je moje práce.“ Proč jsem v jinejch blbejch filmech nebyl dobrej? No, protože to bylo celý blbý!

Pane Brodský, vy jste snad nejskromnější člověk jakého znám.

Tak skromnej zase nejsem. Na divadle je to něco jinýho, tam si tu roli do jistý míry dělám sám. Taky jsem měl režiséra, kterýmu se nelíbilo mý pojetí role, tak vždycky přišel do divadla a ze zákulisí na mě hulákal jak to mám dělat, ale já už jsem to měl připravený, roztáh jsem vždycky kalhoty směrem na zákulisí a tam jsem měl na zadnici našitou záplatu s nápisem: „Já ti rozumím, Františku, ale pomoct ti nemůžu!“

Mohli bychom chvilku mluvit o mém oblíbenci panu Hubačovi? S tím jste v roce 1983 udělal inscenaci „Tažní ptáci“ a za tu jste dostal v Monte Carlu Zlatou nymfu.

Já Hubače taky miluju, ale on má sklon k sentimentalitě. Co to dá práce, než do toho vždycky nacpu trochu toho svýho optimistickýho sarkasmu. Tu nymfu mi tenkrát ukrad ředitel televize Zelenka. Dokonce udělal takovej potěmkinovskej přenos, kde mi ji předává, a pak mi ji sebral a já ani nepíp. To je postoj, kterej u nás převládá, hrdinskejch postojů je málo. Byl to rošťák. Dokonce se chlubil, že u něho byl ředitel francouzský televize a záviděl mu, že má na kredenci 27 nymf. „A teď budu mít osmadvacátou,“ řek a šlohnul mi ji. Ale už je mi to jedno. Práší se mi tu na víc věcí.

Například na tu vaši bustu, které jste přilepil knír, na oči jí dal černý brejle a narazil jí papachu.

Z toho jsem měl průser. Dělal mi ji slavný sochař a když ji vyfotili v novinách, volal mi, že jsem zneuctil jeho dílo. Já jsem mu říkal: „Ale přece musíte chápat, že když ten svůj ksicht vidím denně v zrcadle, tak to se na něj mám dívat ještě v sochařský podobě?“

Vrátím se k „Tažným ptákům.“ Byl to úspěch, že jste dostal cenu za inscenaci, v níž hrál hlavní roli Vladimír Menšík?

Aby ne! Já ho miloval, já ho nenáviděl! To, co udělal o tom Dumasovi *(pozn. aut. televizní seriál „Alexandre Dumas starší“ Jaroslava Dietla),* to bylo autentičtější než sám život. To byl hnusnej herec! Nebo když jsem s ním točil v „Rodácích“ a on hrál tu umírací scénu! Říkal jsem si proč vůbec hraju. Dyť vedle Menšíka vůbec nemám právo hrát! Mám nezaslouženej kredit. Na svoje nejlepší věci se dívám z pozice udiveného diváka.

První film jste natočil v roce 1937; bylo to „Svět patří nám“ s Voskovcem a Werichem. Jak jste se k nim dostal?

Mně bylo v roce 1936 šestnáct let, chodil jsem v Praze na gympl a byl jsem fanatik přes V+W a Burianovo Déčko. Jednou potkám v tramvaji kamaráda, kterej mi dal takovej lísteček, na kterým stálo, že je to poukázka na 2,40 Kč na tramvaj a guláš za účinkování v novém filmu V+W. No to jsem zajásal. Jenže když jsem tam přijel, přišel jsem na to, že jsem ten lísteček ztratil, tak

jsem se přehoup přes plot, což bylo adekvátní mému tehdejšímu věku, a už ke mně přicházel hlídač, protože jsem skočil do areálu čínský vesnice, teda staveb ňáký čínský vesnice, tak jsem hned prchal a vmísil jsem se do ňákýho komparsu a on to byl zrovna ten kompars V+W. Ten kompars tvořili vysokoškoláci a nezaměstnaný, a každej z nich měl tu ceduličku, tu já jsem neměl, o guláš jsem přišel, ale stejně to byl nehynoucí zážitek, dál jsem chodil do Osvobozenýho divadla, viděl jsem tam Mandlovou a Záhorskýho, herce, kteří byli mými bohy. A já byl tenkrát patnáctiletej kluk, kamarádili jsem se Zdeňkem Dítětem.

Ten zrovna teď...

Natáh bačkory, jen to řekněte! Byli jsme blázni do astairovskýho stepování. Chodili jsme do kina do první řady, abychom měli z plátna odraz světla na poznamenávání kroků Freda Astaira do notýsku. Už v tý době před příchodem vojsk jsme museli dost tvrdě brousit němčinu a na protest proti okupaci jsme na ní kašlali, o němčině jsme chodili na hajzl a stepovali a ve svý naivitě jsme to, že jsme pak propadli z němčiny, pokládali za odboj.

Pak jste šel k E. F. Burianovi.

Stal jsem se elévem v jeho herecké škole. Už ten šmak divadla, zákulisí, smíchanej ze smradu klihu a líčidel, to pro mě byly vůně naprosto posvátný. Burian byl prostě osobnost, zbožňovali jsme ho. A v jednačtyřicátým nám ho vzalo gestapo a my jsme si museli hledat novou obživu, existenci a seberealizaci. *(Panu Brodskému zazvoní telefon, který zakončí svým oblíbeným rčením: „Snad se ještě uvidíme před smrtí.“ Ptá se mě, jak dlouho se ještě zdržím a na moji repliku: „Dokud mě nevyhodíte,“ odpoví bleskurychle:„Tak si užijte alespoň těch deset minut!“)*

Mluvili jsme o válce.

My jsme si tenkrát založili jakejsi „Větrník“, kam po válce přišli i Kopecký s Horníčkem. Celý to stálo na genialitě režiséra Šmídy, jenže ten byl zdravotně indisponován, takže Kopecký a Horníček odešli do Divadla satiry a já, zatížen nějakou takovou sentimentalitou zpátky k EFB. Když se díváte na události v druhé polovině v čtyřicátých let, musíte si uvědomit, že květnové osvobození v roce 45 to bylo největší životní štěstí mý generace. Možnosti se otevíraly. A já šel znova k Burianovi. On za tý války prodělal strašný věci, zákonitě musel bejt psychicky zdeformovanej, ten vybičovanej pud sebezáchovy, že vám DENNĚ jde o kejhák, to má právo deformovat osobnost člověka. Burian se vrátil tvrdě budovatelsky založenej. To, co se u nás opravdu děje, jsme zpětně zjišťovali až po procesu se Slánským. Někdo si to uvědomil dřív, někdo pozdějc a já odcházel od Buriana s lehkým srdcem a dokonce s pocitem jistýho povýšení do Vinohradskýho. Když v padesátým roce obsadila Vinohradský armáda a udělala z něj Armádní divadlo, odešli na protest proti tý komunistický tuposti Adamová a Deyl mladší do Werichova ABC. Do smrti si neodpustím, že jsem tenkrát taky neodešel. Některý lidi holt byli pravdě blíž, jiný se přešupačili do takový předstíraný nevědomosti. Vylepšilo se to až s koncem jakešismu.

Máte rád režiséry?

Lituju je. Režiséři stárnou umělecky dřív. Můj vrchol je pomíjivej, ale jejich. Někteří dokonce proto, aby nestárli, stávají se herci. Ale to proč se stal hercem takový génius jako je Jiří Menzel, to je zločin. Jeho producent Sirotek ho okradl o autorská práva na knížku Bohumila Hrabala „Obsluhoval jsem anglického krále,“ na jejímž filmovém přepisu tři roky den co den pracoval. Taková svinstva se u nás dnes v kultuře dějí!

Koho považujete za svého nejlepšího režiséra?

Ewalda Schorma. On inklinoval k hlubokému křesťanství, ne k tomu církevnictví, co je ve víře navíc. Byl neuvěřitelnej ve svý pokoře. Točili jsme spolu v šedesátých letech „Farářův konec,“ což bylo biblické podobenství od Josefa Škvoreckého a Ewald to přímo napěchoval antisocialismem, jinotaji, vpašovával do toho ty biblický motivy. Jeho pokora se projevovala v tom, že dovedl i mě infikovat sebedůvěrou, kterou od přírody postrádám. Když jsme šli na plac, vždycky jsem po něm chtěl vědět, jak to mám hrát. On mi ale řekl: „Vlastíčku, jak po mně můžeš chtít, abych ti JÁ říkal, co máš dělat. Ty to přece víš daleko líp!“ A mně se po těle rozlil takový pocit sebevědomí a hrál jsem dobře. A on si pak samozřejmě stál za tím, co jsme mu tam hráli. Ewald byl absolutní jednička. Dokonce i jako herec (například ve filmu „O slavnosti a hostech“). Dávám ho na první místo. Velkej zločin byl ne to, že ho zakázali, ale že tím zavinili jeho smrt. Protože on byl stejně dobrý režisér jako člověk.

Ewaldem Schormem jsem se dostali k Vašemu oblíbenému tématu – židovství.

Pravda je, že jsem se nahrál Židů hodně a miluju je. Já tou jejich filosofií žiju, je to hluboká víra. Jejich filosofie, knížky a anekdoty mají šmrnc obraznosti a zároveň je v nich tolik pravdy. V sedmdesátých letech mě vyhodili z rádia, který jsem tolik miloval, protože prej jsem Žid. „To není pravda,“ říkal jeden funkcionář, „on není Žid.“ „Možná, že není, ale vypadá tak,“ děl ten funkcionář, co mě vyhodil. To není židovská anekdota, to je realita. Že VYPADÁM jako Žid, to má zvláště v rozhlase své „hluboké opodstatnění.“ Ale zamyslel jsem se nad tím. Měl jsem už na gymnáziu převážně židovské kamarády a ta náchylnost k jejich kultuře. Kdysi v mládí jsem se na to ptal tety a ona mi řekla, že k nám před mým narozením docházel jistý židovský intelektuál, ale že si netroufá maminku podezírat. *(Pan Brodský se chystá na návštěvu za panem Horníčkem, který leží v Liberci u svého ošetřujícího lékaře. Zazvoní telefon a zjevně volá přítel, který ho tam autem poveze. A já slyším z celého dialogu jen tento monolog pana Brodského:*

Foto archiv V. Brodského

„Proč bych nemoh bejt o hladu, samozřejmě, že budu o hladu, už jsem tlustej dost! A až tam přijedeme objednej stůl v restauraci, ať nám udělají obrovskej řízek s valašským bramborovým salátem. Dyť já kromě toho jídla už na světě nic nemám.“)

Hrál jste ve dvou oskarových filmech, v jednom Žida a ve druhém esesáka.

No vidíte, to je přesně k tomu, co jsem říkal. Ten vlajkař, co jsem ho hrál v „Ostře sledovaných vlacích,“ to je stoprocentní dílo Jiřího Menzela. To on vymyslel, že to bude citlivý tatínek, který má pocit, že se o svou staničku dobře stará. Mě by to taky nemuselo napadnout, kdyby mi to Jiří Menzel neporadil.. S „Jakubem Lhářem“ jsem se dostal do Hollywoodu, kde jsme dostali Oskara, byla tam velká recepce pro tři tisíce lidí a Mae Westová, můj dětský idol, symbol sexu dvacátých let, matka celého Hollywoodu šla špalírem všech těch Kirk Douglasů a Lemonů. Nebo Lennonů..?

Lemonů.

...těch Lemonů, zastavila se a něco řekla. A překladatelka mi šeptá: „Paní Westová si přeje pohovořit s tím pánem, který ztvárnil roli Jakuba Lháře.“ Tak říkám: „Vyřiďte paní Westové, že neumím anglicky, tak ať se nezlobí, vždyť by ji to obtěžovalo.“ A v tu chvíli se na mě vrhl první muž mé druhé ženy Miloš Forman a všichni ti Douglasové a Lemonové a začali mi strašně spílat, že jsem odmítl tu čest, které se jim v životě nedostalo, tak jsem si řekl trhněte si nohou s celým Hollywoodem a jel jsem na Valašsko.

Proč si myslíte, že jsou dnes lidi takoví, jací jsou: nafoukaní, agresívní, zlí?

Ta doba je k tomu nutí, etický hodnoty jsou bagatelizovaný, struktury jsou tu pořád totalitaristický, který se nevymanily z těch stalinsko-jakešovskejch manýrů. Stupňování nevkusu: Super, Blesk, Rejžek. A nahoře? Pocit mocenskosti člověka deformuje, vždyť už když je někdo u moci místo pěti deset let, musí být deformovaný proti svý vůli. Proto těžko přijímám nadřazenost naší „moci“ hlavně ve vztahu k občanům. Nedávno jeden politik řekl, že existovat může jedině organizovanej člověk. Můj bože, vždyť to je hitlerovská rétorika! A když ještě vidím, že tenhle politik sedí na tribuně a moje bývalá nevěsta a ředitelka, které je přes sedmdesát, před tímhle člověkem stojí v pozoru a čte jeho bezduché litanie, tak to nemůžu pochopit. Napsal jsem do Mladé fronty, že nenávidím mocipány a nějaký pan Friedrich mi tamtéž zadarmo (kdyby se nechal uplatit, tak neřeknu) odpověděl, že teď nemám rád mocipány, ale za socialismu jsem pro komunisty za velký peníze točil seriály. On ten člověk neví, jaký já točil seriály. Tak já to vyjmenuju: „F. L. Věka“, „Návštěvníky“, „Arabelu“, „Pana Tau“ a „Chobotnici z druhého patra.“ Pan Fridrich neví, že jsem za normalizace nemohl dělat v rozhlase, „protože jsem byl Žid.“ Panu Fridrichovi odepíšu.

Řekněte mi nějakou židovskou anekdotu.

Chcete slyšet židovskou anekdotu ze života? Kdysi jsem hrál v Mexiku v češtině Cervantese, ty lidi lautr ničemu nerozuměli, ale někdo zavolal „Bravo!“ Nedávno jsem byl se svojí dcerou Terezkou na besedě a říkal jsem, že až umřu, tak bych chtěl, aby až bude rakev zajíždět do katafalku, aby obecenstvo vstalo a sborově zakřičelo „Bravo!“ A Terezka na to řekla: „Já jsem přesvědčena, že by tatínek byl ještě radši, kdyby až bude katafalk zajíždět někdo spontánně vykřikl: Opakovat!“

Děkuji vám za rozhovor; budu o tomto zázračném setkání ještě za dlouho vyprávět našim potomkům.

Ano, budete vyprávět pohádku o minulosti, kterou jste vlastně nezažil.

připravil

Tomáš Koloc

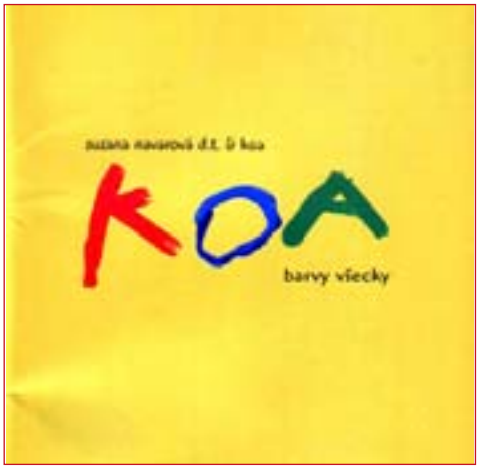

Vymalovaná hudba Zuzany Navarové

Zuzany Navarové

dobraadresa.cz

Na Zuzanu Navarovou se možná před pár lety již trochu pozapomnělo, teď ji však opět netřeba představovat. Shrnout její tvorbu však nebude na škodu.

Navarová proslula jako členka legendárních **Nerez**, kteří v 80. letech udivovali celou českou alternativní scénu. Stali se průkopníky folkrocku, kam se však sami neřadili, cítili se býti nade vše povzneseni. V tom měli pravdu – spojovaly se v nich totiž dva neslučitelné prvky, Zdeněk Vřešťál a právě Zuzana Navarová. Jejich písně byly zcela odlišné, společnou aranží se z nich stalo TO pro Nerez specifické.

Když se v polovině 90. let skupina rozešla, zdálo se, že nad Navarovou se zavřela hladina obecného povědomí. Vědět o sobě dali naopak Vřešťál–Sázavský, kteří nejprve produkovali řadu Nohavicových alb, aby posléze založili velice úspěšnou skupinu **Neřež**, která od nerezovského folkrocku přešla do alternativního rocku, funky a tu a tam i hardrocku, a to s přispěním geniálních muzikantů včetně saxofonistky Martiny Fialové a významného člena J. A. R. Filipa Jelínka. Jejich raketový start však způsobil nepatřičný efekt: neuvěřitelné spojení Nerez–J. A. R. se Vřešťálovi se Sázavským přejedlo, skupinu vlastně zrušili a v renovované podobě s úděsnou Magdalenou Škardovou předvedli tak odporně tuctový folk, jaký sami kdysi v Nerez hlasitě odsuzovali. Neřež jsou mrtví.

A zatím Zuzana Navarová zrála schována v tajném sklípku, aby po letech odšpuntována vydala nejlahodnější chutě, jaké může hudba nabídnout. Po rozpadu Nerez měla logicky následovat její strmá kariéra, protože ze tří alb Nerez plnou polovinu tvoří takřka výhradně její písně, zvláště poslední **Ke zdi** je jí plné. Tam je také přesně to, na co po letech navázala. Zatím však přišlo velmi nenápadné album **Karibe** (1994) obsahující španělské klasiky (Španělsko a její hudba se stalo Navarové dávno osudem, i Nerez byl plný jejich náznaků). Za rok následovalo podobné album/skupina **Tres**, ve kterém se představila s jihoamerickým kytaristou Iványem Gutiérrezem, s nímž po dalších pět let ustavičně hrála.

Až v roce 1999 spolu vydali desku nazvanou **Skleněná vrba**. Za sebe musím říci, že mne velmi zklamalo – po dlouhých letech bez vlastní tvorby se Navarová představila jen v několika málo písničkách, které navíc byly nahrány velice nudně a nepatřičně tiše. Většinu tvořily opět

Nejúchvatnější na celé desce je to, že Barvy všecky vyznívají jen jaksi „mimochodem“. Je to dosavadní vrchol tvorby Navarové, ale přesto je jasně cítit, že vznikla ve volné chvilce nekonečného koncertování, které tlačí skupinu vpřed, k dalším hudebním metám. Skutečně se zdá, že Bary všecky jsou pouhým předstupněm něčeho mnohem zásadnějšího, co teprve přijde, nač se ohromně těším, ale nedovedu si to vůbec představit.

dobradeska.cz

Gutiérrezovy jihoamerické samby, které se stejnozvukem až zajídaly. Přesto – Navarová přinesla nadějné a nádherné písně jako *Andělská, Lajla tóv* nebo *Bolero*.

Za rok se tyto staly středobodem živé podoby Skleněné vrby na **Zeleném albu**, které mělo být živou rozlučkou s Iványem Gutiérrezem vracejícím se domů. Zelené album je snad nejfantastičtější živá deska, jakou jsem kdy slyšel a nemá cenu ji dále komentovat. Následovala zásadní změna – Gutiérrez odešel a tvorba Zuzany Navarové začala převládat. A v tuto chvíli přichází Navarová s nejlepší deskou, kterou kdy natočila a s níž směle navázala na kvalitu Nerez: **Barvy všecky**.

Je to naprosto neuvěřitelný počin. Víceméně vždy negativní Navarová natočila ohromně veselou, respektive pozitivní desku, která je skvěle nahraná (i zahraná), která není uzavřená, ale otevřená úplně všemu, nač si jen vzpomenete – jsou zde Nerez, to specifické, co se jako nit táhne celou tvorbou Zuzany Navarové, je zde oblíbený a čím dál ujasněnější vliv španělský, ale navrch se Navarová otevřela židovské, arabské a nejvíc romské hudbě. Vedle toho zde naleznete různé výkřiky či celé dlouhé texty ve světových jazycích, např. romština, polština, arabština, španělština, portugalština, angličtina i tibetština (jestli se tak tamnímu jazyku říká). Přechody z jazyka do jazyka jsou buď teskně vážné anebo ohromně veselé (jak je tomu v úvodní *Mami, já vodu nechci*, kde titul úžasně souzní s romským textem).

I název Barvy všecky tomu odpovídá, i sestava skupiny, kterou nyní tvoří Češka provdaná za Španěla (a Španělskem posedlá), patrně Španěl Camilo Caller, Róm Mário Bihári, napůl Turek Omar Khaouaj a Čech František Raba...

Gutiérrezův odchod neznamenal pro Navarovou žádnou tragédii. Její doprovodná skupina Koa jako by naopak posílila v individuální píli. Gutiérrezovy vokální a mnohdy i hudební party cele nahradil otrkaný Mário Bihári, slepý hudebník, který ďábelským tempem prohání harmoniku i piáno a který se na albu podílel dokonce autorsky – jeho nádherně romské písně *Kamínek* a *Řekni mi, Bože* tvoří vrchol desky. Gutiérrezovu kytaru převzal mladičký Omar Khaouaj, který se oproti Gutiérrezovu vášnivému likvidování kytary sotva slyšitelně a doslova intimně mazlí s tóny. František Raba u basy (nikoli elektrické) tradičně kouzlí, s Navarovou se pak podílel i na hudební produkci.

Nejúchvatnější na celé desce je to, že Barvy všecky vyznívají jen jaksi „mimochodem“. Je to dosavadní vrchol tvorby Navarové, ale přesto je jasně cítit, že vznikla ve volné chvilce nekonečného koncertování, které tlačí skupinu vpřed, k dalším hudebním metám. Skutečně se zdá, že Bary všecky jsou pouhým předstupněm něčeho mnohem zásadnějšího, co teprve přijde, nač se ohromně těším, ale nedovedu si to vůbec představit. Hudební turismus Navarové je totiž nevyzpytatelný, možná že příště se spolu s ní ocitneme v Africe nebo na Novém Zélandě.

Co říct k jednotlivým písním? Raději nic. Jsou nekomentovatelně nádherné. Trhají ve vás tuctovost, z obyčejného dne vám dělají zážitek, odtrhnou vás od nepříjemné reality, posilují dobrou náladu a sebevědomí a navrch vás zavrtávají hlouběji do smyslu věcí. Pomalé, rychlé, veselé, smutné, dokonalé.

Petr Novotný

Zuzana Navarová & Koa: Barvy všecky. 53 minut, vydalo Indies Records v roce 2001.

Cítím domov

Začnu jinak... viděl jsem pořad o Petru Hapkovi, a zase byl adorován, jakej je to borec, jak umí, jaká osobnost, taky jezdí na motorce... Copak si nikdo nedovolí říct nahlas, aby to aspoň někdo slyšel, že Hapka příliš poslouchal (a poslouchá) Leonarda Cohena a že si na něm tak trochu přikrádá... tak po česku, trošku hošku, přikrádá, ale jinak dobrý! Hovno dobrý, radši špatně, ale po svým... Taková je česká muzika celá. Původního málo, radši přikrádat a do kotle přikládat. Ale jak píšu v nadpisu: Cítím domov! Tak pokračuji v popisování dalších nákupů z Mostecké ulice. I o americké kultovní skupině **Spirit** jsem už psal. Když u nás roztáčel v domácnostech pásky Walda s námořnickou čepicí, v Americe už mydlili takhle podivuhodný bigbíty. Nahrávka **Spirit** s podtitulem *Texas International Pop Festival* je nějaký superpirát, protože jsem ho nenašel ani na specializovanějších stránkách (i když zde může, samozřejmě, vystupovat pod jiným jménem). Zde jde o osm skladeb živě natočených 1. září (v pondělí) 1969 v Dallasu v Texasu. Ale nejde o nějakou nahrávku stokrát přehrávanou z kazeťáku, je poměrně kvalitní. Ostatně, technologie cd musí být zlatým dolem pro zasloužilé zvu-

kaře, kteří si svoje kšeftíky pečlivě archivovali. Někdy jde o šílené úlety, tahle nahrávka naopak dokazuje, že to smysl mělo. Ještě mě na ní překvapilo, že známý „spiritií" hit *Mechanical World* zde figuruje pod názvem *Dream Within a Dream* – nebo je to správný název, a já jsem celou tu dobu byl pomýlený? Není to jedno?

Musím se zase (opět) vrátit k zásobám nakoupeným v létě v Bontonlandu. Jak jsem již psal, v mládí natočené a tolikrát poslouchané magnetofonové pásky jsou pro mě dnes základem vztahu k muzice. Na jednom z těch neustále pouštěných byli: Sexuální pistole, Television, Tom Robinson Band, Stranglers a **XTC**. Vůbec si nedokážu uvědomit, proč jsem si až do nedávné doby myslel, že je to americká kapela. Vznikla z kamarádství tří muzikantů hrajících spolu ve skupinách *Star park* a *Helium*. Pak se k nim přidává muž jménem B. Andrews (předtím King Crimson, potom spolupráce třeba s Frippem). Tak helou, tohle tady se jmenuje nová vlna, new wave, a jestli nechcete ztratit poslední kladné vzpomínky na tzv. českou vlnu (bohužel i na polskou, třeba *Lady Punk*), tak to ani snad raději neposlouchejte. Ubohý Miška Kocáb, ubohý, ubohý, ubohý... *XTC* se různě proměňovali, nicméně to podstatné vzniklo v letech 1977–1982. 2 CD *Fossil Fuel The XTC Singles 1977–92* mají vročení 1996 a z přiloženého bookletu (mimo textů či singlových obálek) se mnoho nedozvíte – třeba ROCK 2100 o tom nepíše. Všechno však zapomenuto, za takovýhle nátěr za 399 korun vše odpustíte. Spousta nápadů, každá skladba „jiná", ale „stejně" táhne na bránu (i takový „popík" jako je hit *Senses Working Overtime*). Proč jsi se Sámo při svém výletu zastavil tak brzo? Snažím se budovat si doma vyrovnanou cd stáj, žádný zájem nepřehánět. Přesto je jedna kapela, od které má sedm kousků a v Bontonlandu jsem zakoupil ještě osmý. *Chumbawambu*, britskou skupinu, jednoznačně zařazovanou k anarchismu (má ji rád i Noam Chomsky), jsem poprvé slyšel na jedné návštěvě ve Vídni, lépe řečeno jejich cd *Swingin' With Raymond* (1995, 2 cd – jedno rychlé, jedno pomalé) a hrál jsem ho tolikrát za sebou, že mi ho raději věnovali, aby se mě zbavili. Pak jsem si ho doma přepálil do jednoho cd, protože kraťasy mě nebaví. Od té doby jsem si pořídil ještě *Pictures Of Starving Children Sell Records* (1986) se skladbou *Coca-Colanisation*, *Never Mind The Ballots* (1987) se sexuálně pistolovu variací, *Slap!* (1990), *Jesus H. Christ* (1990 – vyšlo pouze na vinylu jako minialbum, ale dobří lidi je přepálili na cd; to je opravdová anarchie skladeb od Beatles, Free, Abby, Buzzocks, Smiths, J. Cashe nebo MC5 – ale moc to nepoznáte), *Tubthumper* (1997), *WYSIWYG* (1999). Já jsem si přikoupil za 199 korun cd *Shhh!* (1992) – a čumbaváci mě nezklamali: opět směska lehkého punku, popu, folku... Tohle mě fakt bere. Blíže: www.chumba.com. Je zajímavé, jak se pohybuji v jakýchsi kruzích. Teď jsem si po sobě přečetl pár pokračování téhle té nepřehledné rubriky a s hrůzou jsem zjistil, že používám stále stejné obraty a taky – stejné skupiny. Ani teď to nebude lepší. Britská skupina **The Tiger Lillies** je famózní, čeští (pražští) posluchači ji znají a mají ji rádi. Pisklavý hlas šéfa (zpěváka, harmonikáře, kytaristy a pianisty) Martyna Jacquese je neobyčejně čerstvým vzduchem mezi těmi všemi dušemornými hlasy popových a rockových hvězd. Teď jsem zakoupil jejich cd *Ad nauseam* (snad nemusím překládat, když tak si za domácí úkol najděte ve lékařském slovníku). 24 kratších skladeb podivuhodných názvů (*Snip Snip*, *Suicide*, *Bumhole*...), do kterých se zamilujete, ale musíte pouštět častěji a pod tlakem sunout do hlavy. Znovu, při poslechu Tygřích lilií, jsem si postesknul (do sebe), jak moc v Praze chybí hospoda-divadlo, scéna, kde by vystupovali vykládači, hudební šramly, básnické úderky, jakýsi mišmaš, který by vrcholil v lidové estrádě vznikající přímo na místě (estráda je dost zparchantělé slovo, ale za to nemůže ono samo, ale ti, kteří je naplňovali). Představte si, že zajdete na pivo, na pódiu bude žvanit *J. Dušek*, pak zahraje třeba *Původní Bureš* a pár studentů zinscenuje humorné jednání Poslanecké sněmovny třeba ve stylu *Neználka na Měsíci*. O sto let vzhůru posunutá Červená sedma... Protože Lilie mají prý celkem 8 cd, tak tuhle myšlenku dokončím při nějakém jejich dalším poslouchání... Jungmannova ulice, 260 korun.

Jakub Šofar

Cesta na jihozápad IV.:

Můj přítel Francesco má pět dětí: pekařku Rosarii (32), mého přítele Tindara (30), Danielu, kterou neznám a která je provdaná v Zolikoffenu na sever od Bernu (25), hudebníka a farmáře Raffaela (20) a Davida (18). Já jsem stále ještě na své velké jihozápadní cestě a Švýcarsko mi chystá ještě spoustu překvapení. Bydlím v putovním pokoji, který geniální jazykovědec Tindaro po svém odchodu z domova předal geniálnímu hudebníku Raffaelovi, takže je rovnoměrně pokryt notami a muzikáliemi všeho druhu, pod kterýmžto nánosem se skrývají lingvistické příručky, sborníky a klíčová díla světové literatury v mnoha jazycích. Je do jisté míry velmi milé, že když se v dalekém cizím státě probudíte a hlava vám (pokaždé) zavadí o nízkou poličku, spadne vám na ni CD českého barokního hudebního skladatele Jana Dismase Zelenky (dokud mě Zelenka nebil do hlavy, vůbec jsem ho neznal), Huckleberry Finn v italštině a sebrané spisy Daniila Charmse vydané v Leningradě roku 1991. Když si tedy tím milým způsobem před polednem uvědomím, že je čas vstávat a že jsem pořád ještě na cestách, vyklepu peřinu se všemi třemi oříšky na zem (stejně dopadnou do měkkého), vrazím do hudební věže kazetu „Jan Werich a Semafor“ a vyndám z batohu Lyotarda, abych se v té postmoderně vyznal i teoreticky. S ním se pak znovu se uvelebím do postele. Rosaria, která peče v noci, odešla s novým dnem do práce, otec Francesco odjel na Sicílii a já si napůl lebedím a napůl zoufám z toho, že veškeré moje snahy získat práci v této valutové konfederaci ztroskotaly. Jediné, na co v této chvíli čekám, je příjezd Davida, kterého Francesco na Sicílii střídá a který má pověst černé ovce rodiny, takže si zřejmě budeme dobře rozumět.

Odložím Lyotarda, vypnu Wericha a jdu si do kuchyně udělat snídani. Italská kuchyně je zajímavá; je ještě mnohem neuklizenější než česká a odpadkový koš tvoří igelitový pytel skrytý v kuchyňské stěně, který je neustále napěchovaný k prasknutí a smrdí na celý byt tak, že ho přehluší jen výkaly Tindarova kocoura Garibaldiho, který se promyšleně pohybuje bytem tak abych ho nepotkal, protože, mrcha přežraná, pozná, že ho nemám dvakrát rád. Dívám se do lednice. Je tam jen typicky široký italský výběr sýrů, které mi už lezou krkem, protože mortadelu jsem dávno dojedl a přímo tělesnou bolestí se mi stýská po mase. Dávám si tedy jogurt s chlebem připomínajícím naši vánočku, jenž neustále leží v troubě a neubývá, a dokrmuji se sladkými sušenkami, které jsem objevil v Rozáriině nejdolnější přihrádce a od té doby je tajně ujídám. Kromě toho neustále lezu do kredence, kde je spousta přístrojů, jež Tindaro nakoupil levně v ČR a dovezl si je domů. Zálibně si prohlížím jejich české popisky s interpunkcí; nevěřili byste, jak vám můžou ty háčky a čárky po třech týdnech chybět. Wericha už mám úplně oposlouchaného a Kunderovy knížky ve francouzštině, které jsem si koupil za všechno své kapesné obdržené od Tindara, jsou schované hluboko v batohu. Stýská se mi, a tak na rodinném telefonu vytáčím číslo až do dalekých Čech (mám to od Francesca povolené). V tu chvíli přichází David.

David má o mé přítomnosti podrobné informace, ale nemůžu se zbavit dojmu, že ho pohled na mou maličkost v životní velikosti zaskočil. Když zjistí, že neumím německy, začne jeho smutná ztrémovaná tvář bědovat cosi francouzsky. Po několika minutách, kdy, nevěda co by mi řekl, mi zmateně nabízí tradiční sicilské cukrovinky, které si přivezl, se rozhovor dostane do jakž takž normálních kolejí. David mi vysvětlí, že člověka „přímo z Východu“ ještě v životě neviděl. Neuvěřitelnou rychlostí se mě vyptává na spoustu informací o naší životní úrovni, historii, kultuře, každodenních zvycích a zvlášť intenzivně se zajímá o Rumunsko a o všecko, co s ním souvisí, protože má doma počítačovou hru „Dracula.“ Oplácím mu to tím, že se stejně intenzivně zajímám o něj, což je ostatně i moje zpravodajská povinnost, protože podle tajné úmluvy mezi mnou a Tindarem je mým nynějším pracovním úvazkem se o Davida starat. Mám s mezilidskými vztahy dlouholetou praxi a navíc čtyřměsíční kurz psychologie, a tak se pomalu přesouváme na plovárnu „Marzili“ a David mi pomalu vypráví svůj příběh.

David má tu smůlu, že se narodil v jednom z mála dělnických bloků Bernu, ve čtvrti, která sousedí s nejbohatší částí města. Když přišel do školy, velice těžce si hledal kamarády. Jednak proto, že je nadprůměrně inteligentní, a jednak proto, že je z chudé rodiny přistěhovalce a děti z rodin bohatých mají zakázáno se s ním stýkat. Jeho jediným kamarádem byl bratr Raffaele a maďarský chlapec Kristián,

David

s nimiž dříve tvořil nerozlučnou trojku. Pak ale Raffaele s Kristiánem odešli na střední školu a David zůstal sám. Ta samota u něj plynule přerostla v sociální fobii. Začal se stranit ostatních dětí, chodil jen na hodiny trubky, hrál počítačové hry, a když ho rodiče poslali také na střední školu, po několika dnech z ní utekl. Škola, která nesla jméno slavného švýcarského pedagoga Heinricha Pestalozziho ho za to poslala do psychiatrické léčebny pro patologické případy. Když ho z ní po mnoha intervencích dostal jeho bratr, školní inspektor, uzavřel se David do sebe a čtyři roky nechtěl komunikovat s nikým kromě rodiny. Já jsem byl do rodiny přijat a proto jsem dostal vzácnou a kýženou Davidovu důvěru.

Za dvacet franků si vypůjčíme kola a jedeme se podívat do zoologické zahrady v odlehlé části města. Velice opatrně jedeme kolem amerického velvyslanectví, které je obstoupeno po zuby ozbrojenými ozbrojenci a vypadá jako Sing Sing, což napovídá mnohému budoucímu. Když David uvidí domácí zvířátka (a já Davida s domácími zvířátky, protože Bern je tak malý, že nemá ani pořádnou zoologickou zahradu), konečně pochopím jaký je můj úkol od Pánaboha pro toto léto, a proč mě vlastně zavedl tak daleko od domova, do města, po jehož ulicích už po několik dní chodím po odchodu Rozárie do práce nocí sám se steskem po vlasti a vracím se vždy zas až těsně před Rozáriiným příchodem. Můj úkol je být Davidovi bratrem.

Večer navrhnu Rozárii, že bychom si o víkendu mohli udělat výlet do francouzsky mluvícího kantonu Vaud, kde pracuje Davidův milovaný bratr Raffaele. Jsem host, a tak je mé přání předem splněno. V sobotu vyjíždíme. Věc komplikuje jen fakt, že Francesco odšrouboval ze svého auta státní poznávací značku (s odůvodněním, že Švýcarů si na sicilských silnicích víc váží, a tak si ji přišroubuje ke svému tamnímu vozu), takže Rozárie musí ve svém volném čase najmout auto jiné. Zatímco v sobotu ráno nakládáme Tindara, který jede přímo ze své kanceláře v centru, já v nejhlubší knedlovepřozelové abstinenční krizi zahlédnu masný trh a za celých 5 CHF (cca 100 Kč) si konečně koupím to, po čem mé masožravé srdce touží už od té doby, co jsem dojedl památnou uvítací mortadelu: exkluzivní český buřt. Díky tomu se sice trochu zdržíme, ale vzápětí poprvé ve svém životě opouštím střední Evropu a ujíždím směrem Worblaufen – Fribourg (Lausanne – Ženeva – Francie).

V muzeu tradičního švýcarského městečka Gruyéres ve francouzském kantonu Fribourg ztropím malý povyk, když se v prvním krámku, který vidím po výstupu z auta (je to cukrárna) vrhnu k nohám prodavačce. „Jste první člověk na francouzsky mluvícím území, kterého vidím," křičím svou verzí francouzštiny, „požehnejte mi!" „Žehnám vám, chlapče," říká prodavačka, „koupíte si něco?" „Ne," odpovídám a vybíhám z krámku.

Jdeme na oběd do tradiční gruyérské masné restaurace. Objednáváme si čtyřikrát friburžský vepřový biftek s pomfrity a zmrzlinový pohár za dvě stě franků. Tindarovi se nelíbí cena a nechává zaplatit Rozárii i přes její hubený pekařský plat. Davidovi se nelíbí menu a ptá se servírky, zda by mohl dostat špagety. Ferrarovým mužským můžete naservírovat třeba bažanta s mákem a oni budou chtít stejně špagety (popravdě řečeno: soustavným pozorováním jsem zjistil, že tak se to má nejspíš se všemi mužskými Italy; je to jakási obdoba mé knedlovepřozelománie). Tady je to ale nesnesitelná humpoláckost: Rozárie začíná pištět. Až když servírce opět vítězoslavně oznámím, že jsem poprvé ve Frankofonii a zeptám se jí, jak se jí líbí můj přízvuk, se Rozárie uklidní. Zřejmě radostně kvituje, že nespolečenskost jejích italských bratrů ještě není nic proti drzosti jejího bratra českého.

Na farmě Syon poznávám Raffaela, na jehož posteli doma ležím. Je to malý hubený chlapec s neuvěřitelně jemnou tváří a stejný nadšenec jako jeho bratři. Bylo mu nabídnuto studovat konzervatoř v oboru klavír – housle – trubka. Odmítl. Nadevše totiž miluje krávy. Strakaté krávy (stejně na této farmě všichni) jsou frankofonní. Raffaele nejdřív udělá z řetězů a kůlů krátkou uličku z pastvin do stájí a pak s americkým grifem zakřičí: „Alons, les vaches!" („Jděme, krávy!"), pak zamává kloboukem a já už chápu, proč nechce studovat konzervatoř. „Myslíš, že je to tu bezpečné?" ptá se David s městským strachem a já ho s pocitem matadora spražím pohledem. Ale stačí, aby se kráva-vůdkyně zatvářila zle a skáčeme přes plot oba.

Cestou domů pak děláme s Davidem francouzské slovní hříčky na billboardy, které míjíme, např.: L'AVACHERIE AUTOMATIQUE – LA VACHERIE AUTOMATIQUE (automatická myčka – automatická kravina) nebo: LES ALPES FRIBOURGEOIS – LES ALPES FRI-BOURGEOIS (Friburžské Alpy – Fri-buržoazní Alpy), navštěvujeme friburžské Avenches (latinsky Aventicum, hlavní město římské Helvetie), kde poprvé v životě vidím antické památky. Doma se pak koukáme na Louise de Funése v originále (není to ono, tak Davidovi předvádím Františka Filipovského) a David mi pak až do noci ukazuje své počítačové hry. Oba jsme rádi, že jsme konečně našli ztraceného bratra. A to jen díky starému osvícenému zvyku adopce do národa Sicilanů, národa blahé paměti, který vynalezl nezapomenutelnou mafii.

Tomáš Koloc

Pán
A jet
bol

o tady!

Už první díl vás odvede zpět někam, kde jste dlouho nebyli (jestli vůbec někdy), do světa, po kterém jste toužili, toužíte a nikdy toužit nepřestanete. Nikde jinde ho už nenajdete. Síla magického prstenu dostane každého. Nevědomé, nečtoucí, vědomé, čtoucí, věrné, maniakální, realisty, naivky, bezvěrce, děti, starce... Kam až sahá moc filmového průmyslu, když si troufne zfilmovat Pána prstenů, a jde tu vůbec ještě o filmařinu?

Pán prstenů se v celé své nereálné kráse ukázal světu třetího tisíciletí. Společenstvo prstenu, první díl trojdílné filmové ságy, dorazilo do českých kin a už v premiérovém týdnu zaznamenalo rekordní návštěvnost. Není divu. Už první díl vás odvede zpět někam, kde jste dlouho nebyli (jestli vůbec někdy), do světa, po kterém jste toužili, toužíte a nikdy toužit nepřestanete. Nikde jinde ho už nenajdete. Síla magického prstenu dostane každého. Nevědomé, nečtoucí, vědomé, čtoucí, věrné, maniakální, realisty, naivky, bezvěrce, děti, starce... Kam až sahá moc filmového průmyslu, když si troufne zfilmovat Pána prstenů, a jde tu vůbec ještě o filmařinu?

Kult „tolkienovců“ se rozpadl. Už žádná tajná dílka pro právě rašící intelektuály, kteří si užmoulané knihy předávaly jako svátost pod školní lavicí a poeticky si šeptali o Roklince a elfí královně, zatímco si jejich „normální“ spolužáci hráli na Timura a jeho partu, sbírali céčka, či později těžce opouštěli Pokémony. Dnes už i ti dřív nic netušící objeví Tolkeinův svět díky filmu hobitího fandy Petera Jacksona.

Skalní nadšenci posmutněli a zaradovali se zároveň. Masová kultura zarovnala povrch a objevila svou další třináctou komnatu.

Novozélanďan Peter Jackson, známý dosud svými spíš podivnými filmy (např. Božská stvoření), pracoval na trilogii Pán prstenů sedm let a o svůj sen musel těžce bojovat. Po všech těžkostech (produkčních a finančních) ho nakonec obhájil. V rámci možností přitom obstál na výbornou.

Děj není třeba dlouho představovat. Pán prstenů je fantazijní ságou o boji dobra se zlem, kde se to hemží elfy, hobity (ti dobří), skřety (ti zlí), čaroději (dobří i zlí) a spoustou dalších bytostí. Hobiti, takzvaní „půlčíci“, dobromyslní domácí tvorečkové se sklonem k dobrému jídlu a pití, se dostávají nedopatřením osudu do středu dění, do boje o záchranu celého světa. Světa, kterému se říká „Středozemě“, a který ohrožuje zlý vládce Sauron, majitel Prstenu. Prsten ukrývá temnou moc, díky níž lze svět ovládnout. Jenže mocný šperk momentálně poněkud zmateně drží v rukou hobiti, konkrétně Frodo Pytlík, „ten, kdo nese prsten“. Postupně se utváří Společenstvo prstenu, výprava „těch dobrých“, kteří se pod vedením mocného a moudrého čaroděje Gandalfa vydávají na nebezpečnou výpravu, jejímž cílem je zlý prsten zničit. Jestli se jim to podaří, na to musí divák „nečtenář“ počkat na další díly, v nichž ale jistě opět nebudou chybět velkolepé válečné scény, další krásné digitální scenérie, spousta triků a slušné herecké výkony.

Při výběru herců musel Jackson odolat nátlaku několika velkých hvězd (např. Mela Gibsona, Seana Conneryho a dalším), kteří si toužili v téhle fantasy klasice zahrát. A udělal dobře. Vybral méně nápadné, často i divadelní herce, kteří vcelku korespondují s postavami v knize. Všimnete si především ironického, lidského, ale mocného čaroděje Gandalfa v podání Iana McKellena, mladého Elijaha Wooda jako představitele „toho, kdo nese prsten“ a mnoha dalších. Mě osobně potěšil Ian Holm jako rozporuplný Bilbo a statečný elf Legolas – Orlando Bloom. Ani jeden z herců však neční z ostatních, všichni se pokořili před formou a stylem filmu.

Vše stojí a padá na předloze filmu – slavné sáze J. R. R. Tolkiena a na přístupu diváků k ní. Na film je nutné se dívat jako na zvláštní, svébytné dílo, z něhož knihu sice neodpářete, ale nelze se jí poddat, nebo přijde zklamání. Jacksonův film je špatné brát jen jako jakýsi „dokument k legendě“. Sám režisér se

Kult „tolkienovců“ se rozpadl. Už žádná tajná dílka pro právě rašící intelektuály, kteří si užmoulané knihy předávaly jako svátost pod školní lavicí a poeticky si šeptali o Roklince a elfí královně, zatímco si jejich „normální“ spolužáci hráli na Timura a jeho partu, sbírali céčka, či později těžce opouštěli Pokémony. Dnes už i ti dřív nic netušící objeví Tolkeinův svět díky filmu hobitího fandy Petera Jacksona.

(trochu alibisticky) hned od začátku natáčení bránil tím, že celý snímek je převážně jeho vlastní představou o Středozemi (i když na něm pracovali a image postav podporovali např. známí ilustrátoři Tolkienových knih), a že v něm nenajdete ani jeden záběr totožný s knihou.

Kupodivu ale film nerozdělí diváky na ty, co četli, a na ty „neposkvrněné“, jak by se mohlo zdát. Alespoň ne nějak výrazně a ne ihned po shlédnutí.

Obě skupiny si z kina odnesou fenomenální zážitek, zvýšený adrenalin, bolavé pozadí (178 minut!) a příjemný pocit z prožitého dobrodružství. Ale s tím vším i něco jiného – nejasný pocit ochuzení. Fanoušci z toho, co se do filmu nevešlo (například bez poezie elfů jim příběh bude připadat jako ořezaný strom z lesa Lothlorienu). Ti, co trilogii předem nečetli, budou zase sice v zásadě vědět, o co ve filmu jde, ale přijdou o drobné slovní hříčky, rodové vztahy a spoustu drobných nesrovnalostí, které je radost vychytávat. Především se pak nezbaví pocitu zmatku z mnoha postav. To je ovšem bohužel riziko každého převádění knihy na plátno, a vzhledem k tomu, jaký rozsah Tolkienovy knihy mají, snad ani bez všech kompromisů uspokojit obě skupiny nešlo.

Všechny tři části dohromady byly vyrobeny za 18 měsíců a jsou už hotové. Distributoři nám ta tři velká chutná sousta ale podají s ročními pauzami, abychom mezi nimi zdravě vyhladověli. A je vskutku na co se těšit. Film útočí především svou výpravou, kamerou a efekty. Vše je pojato monumentálně, velkolepě a působí jako geniálně komplexní vizuální dobrodružství, jako dokonalý, megalomanský obraz se spoustou akčních scén. V jejich sled se (v knize bohatší) děj bohužel mění – sekvence akční a sekvence putovací se střídají s digitálními záběry fascinující krajiny, ale tak nenásilně, že si toho nakonec v kině téměř nevšimnete. Na to přijde čas možná za pár dní nebo po přečtení Tolkiena.

Celá sága se všemi propracovanými detaily, se svou složitou politikou a mytologií se smrskla na „pohádkové putování za záchranou světa s mnoha nebezpečenstvími“. Názor je to sice dost zjednodušený, ale pokud bychom měli vyřknout stručný ortel filmu, pak nejvýstižnější.

I přesto vás ale film okouzlí, dostane se vám pod kůži. Je to kus poctivé práce. Co víc si přát?

Tak jako byli diváci kdysi nadšeni výpravností Ben Hura, poté v šedesátých letech Kleopatrou, v osmdesátých E. T. mimozemšťanem a v devadesátých letech Jurským parkem, tak i Pán prstenů v záplavě nablýskaných hollywoodských Titaniců a Pearl Harborů září. A způsobuje masové šílenství. (Očekávané sice s obavami, ale předpokládané.)

Éra monumentálních velkofilmů, umožňujících vám uniknout do jiného, fantazijního světa, se zkrátka znovu otevírá. Teď už v klidu můžeme čekat na první díl zfilmovaného Harryho Pottera, poté se přiblíží druhý Pán prstenů (Dvě věže), a tak dál a dokola. Na pár let se máme na co těšit, pro co vydělávat, můžeme skupovat trička s obrázkem Froda, Gandalfa, nebo Harryho, surfovat po stránkách s herci a pakovat kapsu mamutímu kolosu Warner Bros. Je zase na chvíli pro co žít... A to je milé, ne?

Irena Prázová

USA/Nový Zéland 2001, 178 minut
Hudba : Howard Shore
Režie : Peter Jackson
Scénář : Fran Walshová, Philippa Boyensová
Kamera: Andrew Lesnie
Hrají - Frodo - Elijah Wood, Gandalf - Ian McKelleu, Aragorn - Viggo Mortensen, Sam - Sean Astin, Legolas - Orlando Bloom, Boromir - Sean Bean, Saruman - Christopher Lee, Bilbo Pytlík - Ian Holm.

Ne že bych se chtěl stavět do řady s množstvím těch, kteří už bezmála měsíc povykují nad tím, kolikže je kolem Pána prstenů povyku, a sami tím pochodují pod prapory onoho humbuku, ale musím: Kolem Pána prstenů je příliš mnoho halasu! Ale snad je to hlahol oprávněný. Pán prstenů totiž, víc než jiné filmy na motivy knih, pokládá otázku, zda se ze spletitého příběhu literární předlohy nevyklube povrchní zmetek. Zároveň je typickým příkladem toho, že vyklube.

Filmový Pán prstenů má s knižním společný snad jen rámcový příběh. A přestože se kompromisy mezi předlohou a filmem přijímají už takřka jako samozřejmost, nedá se tentokrát nevytknout, že mnohdy nejde o kompromis nebo kličku kvůli přehlednosti, ale o záměrné pozměnění původního knižního děje kvůli pobízivosti. O tom ale později.

Všem zásadnějším rozdílům mezi knihou a filmem se věnujme postupně. Hned zpočátku mi charismatický Gandalf Šedý hodil klacek pod nohy tím, jak snad až příliš ztatínkovatěl. Přijíždí do Hobitína na vozíku taženém roztomilým oslíkem a hobit Frodo se mu navzdory předloze mistra Tolkiena vrhá kolem krku.

Další ani ne tak změna jako spíš vynechání nutí diváka-čtenáře (to je ten, který si knihu přečetl již před zfilmováním) otočit se

a zjistit, jestli promítač nepřehodil špatně kotouče. Pasáž, která v knize zabírá takřka čtyři kapitoly, je ve filmu zcela vypuštěna. A tak je divák-nečtenář ochuzen o dobrých 150 mil putování čtyř hobitů a postavu Toma Bombadila, a je jedno, že je to 150 mil, které na další vývoj děje nemají zásadní vliv. V úmyslech tvůrců filmového Pána prstenů zřejmě některé výjevy, osoby či události neměly místo a tak byly vypuštěny. Z rozvětveného příběhu se tak stal povrchní akční snímek s legendární zápletkou, ze Středozemě flexibilní stát, kde se vzdálenosti mění podle potřeb filmařů a z Froda Pytlíka nadrasový heroický playboy.

Snaha divácky se podbízet na mě až nestydatě dýchla v okamžiku, kdy na pomoc hobitům přijde místo vznešeného elfa Glorfindela sličná elfka Arwen, dcera Elrondova (Liv Tylerová). Na svém oři odnese Froda do Roklinky, čímž ho dočasně zachrání z osidel „Devítky“, spustí povodeň a s podobnou teatrálností, s jakou její filmový tatínek z Armagedonu, Bruce Willis, zachraňoval Zemi před zkázou, našeptává Frodovi: „Neumírej, teď ne!“.

Ve scénáři zcela chybí Tolkienovy básně a nápěvky, čímž se tok příběhu stal proudem ještě více bez poskvrnky, příliš čirým a přímočaře tekoucím.

Nic však není dvourozměrné, a je tedy třeba přidat filmu ještě jeden – kladný – rozměr. Myslím jím zejména mistrnost, se kterou režisér Peter Jackson vytvořil napětí skoro až k hranicím vypjatosti, táhnoucí se od začátku do konce, které v osudových chvílích nechal eskalovat až do srdceryvných výšin. To celé zalil hudební omáčkou, která napětí ještě znásobuje. Práce se speciálními efekty naplnila má očekávání už na začátku, při oslavě Bilbových narozenin. Drak snášející se k zemi a následně vybuchující do všech světových koutů byl předzvěstí velkolepých kousků s počítačovou animací. Jak se dalo očekávat, všechny souboje jsou vyakčněné a proti předloze je jim věnováno podstatně víc místa. Příjemně melancholický mi připadal pohled na Roklinku a opravdu sladký je zlobr v Dolech Morie.

Mytický a košatý příběh, jakým Pán prstenů bezpochyby je, se natočit nedá, dá se z něj udělat zmetek, promiňte, velkofilm. To se stalo. Ovšem je také nutno říci, ze u diváka, který se nechá zlákat pohostinností hollywoodské podbízivosti, může být film příjemnou dramatickou oázou v nudě všedních dnů.

Patří k dobrému tónu si na závěr tak trochu nostalgicky zalamentovat. Středozem dostala svou vizuální podobu a ta už nikdy nebude jiná, kousek Říše fantazie je zardoušen. Ale bráno nadčasově, není proč si stěžovat, naše děti to už trápit nebude. Svět se bude dělit na ty, kteří Pána prstenů ještě *četli*, a na ty, kteří ho už *viděli*.

Šimon Cipro

Z rozvětveného příběhu se tak stal povrchní akční snímek s legendární zápletkou, ze Středozemě flexibilní stát, kde se vzdálenosti mění podle potřeb filmařů a z Froda Pytlíka nadrasový heroický playboy.

Znovuobjavenie Gertrúdy Steinovej pripadlo na 29. a 30. 11. v divadle Archa na minifestivale „Setkání s Gertrudou Steinovou“. Po Robertovi Wilsonovi z roku 1994, taktiež v Arche, prišiel *Ensemble We Are We – Tanztheater Evy Wiessmann* s pokusom nájsť a nechať vyplávať na povrch divadelné prvky, ktoré sa potenciálne nachádzajú v dráme *Doctor Faustus lights the lights*. Steinová si inovatívnou, prevratnou technikou tvorby vydobila oprávnené miesto tak v americkej, ako i svetovej literatúre. Podstatnú časť života prežila vo Francúzsku v spoločnosti priateľov svetovej umeleckej špičky, jako boli Picasso alebo T. S. Eliot. Prekladať jej dielo z angličtiny do iného jazyka so zachovaním pôvodných významov je, dá sa povedať, vec dopredu stratená a márna, keďže Steinová pracuje s angličtinou ako so samostatným živým, novým svetom, ktorý naraz používa i vytvára. Rytmika, rým, tempo, zvuk, opakovanie sú základné prvky tvoriace literárne zázraky.

Doctor Faustus lights the lights má formu drámy, ale obsah a prvky sú natoľko špecificky Steinovské, že sa dajú len s ťažkosťou pomenovať. Báseň, román, poviedka, spolu s operou, činohrou a baletom, ktorú reprezentuje prítomný chór (v texte), to všetko v minimalistickej syntéze. Faustovský mýtus nadobúda tvar modernej doby, ktorá sa prelína s mýtom o Prométheovi ako nosičovi svetla (bol ním i diabol sám) a prvotným hriechom v postavách Margarite Idy and Helene Annabel, uštipnutej archetypálnym hadom, a Doctora Faustusa. Doctor Faustus nie je Goetheho Faust, ale postava stredoveká s presahom do antiky a ďalej. Faustus sa obetuje tým, že výmenou za svoju dušu získava pre ľudstvo elektrické svetlo, ktoré maže hranicu medzi moonlight a starlight, twilight a daylight, rozdiel medzi dňom a nocou a rozdiel medzi životom a smrťou („the electric lights are bright but the room is dark“). Jeho tragédia je v tom, že, ten, kto dušu nemá, nemôže ju ani zapredať diablovi na ceste do pekelných múk. Margarite Ida and Helene Annabel je v prvom rade meno. Jedna alebo štyri postavy? Steinová prevracia logiku budovania literárnej postavy naruby. V prvom rade meno. Od mena, od pojmu postupuje ďalej. Tvar Helene Annabel and Margarite Ida zrušením rytmu rozkladá postavu ako mozaiku a preskupuje ju do iného obsahu. Žena, ktorá zmenila svoje meno z dôvodu uzavretia manželstva, je presným opakom voči Margarite Ide and Helene Annabel, ktorá sa práve zmenou mena stáva inou osobou.

Role neboli pevne stanovené. Role najskôr neboli vôbec. Kto a kedy mohol byť Faustusom alebo Mefistom, si odnesú so sebou do hrobu, ak to vôbec niekto dokáže rozoznať. Pripadalo mi, že každý si svoju úlohu volí sám podľa momentálnej nálady, čo ústilo v zdanie bohapustej jazykovej a tanečnej produkcie. Hercov a tanečníkov v jednej osobe bolo možné vidieť päť kusov plus jeden klarinetista a spomínaná operná speváčka.

Gertruda bagrom

Andy Warhol „Gertrude Stein Once“, kombinovaná technika, okolo 1980 (objeveno v r. 2001 [!] v pozůstalosti, nicméně autorství je sporné; pro zajímavost reprodukujeme též obraz Jacquese S. Tuariho „Velký nos“ z roku 1927, jehož reprodukce sloužila A. W. jako podtisk)

Neustále opakovanie (dog: „thank you, thank you, thank you“), rytmus („I sold my soul to them as well and so never never could I go to hell never never oh well...“) rýmy atď. a ich rozpohybovanie, zdivadelnenie, prenos do tela a reči na javisku, to všetko sľubuje bulletin a doprovodné materiály k vystúpeniu Ensemble We Are We. Pre mňa nepochopiteľné je už obsadenie súboru, kde nájdeme prevažne Nemcov, Američana (Muneer B. Fennell, ktorý ale nevystupoval) a dokonca Slovákov hovoriacich mimo iné i česky. Čiže všetko okrem anglicky hovoriacich. Prečo sa však čudujem, keď bol nasľubovaný v prvom rade scénický tanec a choreografické slová, z ktorých ani jeden jazykové znalosti nemusí vyžadovať? Hovorilo sa až dosť. Zaznela francúzština, čeština, slovenčina, nemčina a angličtina. Týmto zoznamom sa dostávam k prvému kameňu úrazu, ktorý prispel ku krachu koncepcie Evy Weissmannové, a tým je rozdiel v možnostiach jednotlivých jazykov. Internacionalizovať Steinovú sa nevypláca, a takisto počuť odriekať Nemca anglický text nie je žiadna balada pre uši. Konečná javisková podoba bola preto kolážou na vode bez akejkoľvek spojitosti v rytme, ktorý je základom celého Doctora Faustusa. Dokonca ani klarinetový (Felix Probst) a violoncellový doprovod (Beatrix Weiss a iní, čo boli po ruke) sa nesnažil spodobniť text na javisko.

Že Doctor Faustus je čiastočne i opera sa nás snažila celý čas presvedčiť aj operná „pěvice“. Jej hlas spletený zo zvukom klarinetu raz obišiel i hľadisko a šepkal „její jméno je Margaréta, Ida a Helena, Anabela“ k čomu niet čo dodať, s prihliadnutím na vyčítanie v predošlom odstavci. Inokedy jej pripadla úloha psa, ktorý nehovorí nič iné, ako „thank you, thank you, thank you“, teda nehovorí, ani nie je ničím iným v tejto inscenácii, narozdiel od „steinovej psa“, ktorý si svoje neustále „thank you“ ku koncu obháji tým, že po tom, čo ostane jedine svetlo elektrické a zanikne jeho životne dôležité mesačné svetlo, nemá na čo brechať a prečo žiť, a prijíma osudovú smrť z rúk Faustusových s „thank you“ na „perách“ (ten ho musí zabiť, aby sa konečne dostal do pekla). A nebol to jediný realizovaný dramatický škrt. Doctor Faustus v podaní Tanztheatru je osamostatneným vystúpením s naozaj minimálnym napojením na pôvodný text. Dalo by sa i uvažovať o práve privlastniť si názov textu, ktorý sa stal len v hmle vzdialeným podkladom pre strhnutie uzdy „umelcom“ z Ensemblu. Role neboli pevne stanovené. Role najskôr neboli

Táto inscenácia mala byť i spojením sochárstva s hudbou, maliarstva s tancom, opery s baletom a tak ďalej. Predstava takéhoto spojenia určite nevyzerá tak, že sa stretnú ľudia, ktorí tieto profesie vykonávajú, aby spolu niečo zatancovali.

Gertruda bagrom

vôbec. Kto a kedy mohol byť Faustusom alebo Mefistom, si odnesú so sebou do hrobu, ak to vôbec niekto dokáže rozoznať. Pripadalo mi, že každý si svoju úlohu volí sám podľa momentálnej nálady, čo ústilo v zdanie bohapustej jazykovej a tanečnej produkcie. Hercov a tanečníkov v jednej osobe bolo možné vidieť päť kusov plus jeden klarinetista a spomínaná operná speváčka.

Stolička je v rukách We Are We jediná kreatívna vec na scéne okrem stolovacej scénky, v ktorej sa čajový servis s otráveným nápojom ladne premení na hada (viper) – ohroziteľa Margarite Idy and Helene Annabel. Zmes stoličkového materiálu na scéne je posunovaná, upravovaná a strhávaná pohybmi ešte koordinovanými, do rôznych premien, do rôznych tvarov. Vzťah text – performanca sa stáva jasne určeným a cieleným vtedy, keď si oko nestihne všimnúť, že z mumraja rúk, nôh a nôh stoličiek vzniká jeden plynúci a nestály tvar za druhým. Podobne si pri čítaní Steinovej niekedy čitateľ nemusí vôbec uvedomiť ako nerušene prechádza vývojom textu do zmysluplných tvarov cez jeho zdanlivo alebo jasne nezmyselné časti (slová). Priestor je zaplnený prázdnotou v snahe dať každému predmetu, ktorý sa objaví, význam a ohraničiť zámer s akým tam figuruje, čo sa často nedarí. Čo mali napríklad znamenať mlčanlivé písacie stroje (ktoré sa tak ľahko mohli stať čistým vyjadrením rytmu!), zapaľované a zhasínané sviečky na stoloch alebo červené plášte v neurotickom mávaní na záver, je mimo dosah môjho chápania a vnímania. Možno len neznesiem toľké bremeno abstrakcie (absurdity). Tanečný prejav sa obmedzil na neurčité pobehovanie okolo a občasné baletné výbuchy (Milan Tomasik, Beatrix Weiss, Susanne Wydler, Olaf Wahls). Zato sa veľa stálo a mlčalo, veľa sa nič nerobilo a sedelo. Táto inscenácia mala byť i spojením sochárstva s hudbou, maliarstva s tancom, opery s baletom a tak ďalej. Predstava takéhoto spojenia určite nevyzerá tak, že sa stretnú ľudia, ktorí tieto profesie vykonávajú, aby spolu niečo zatancovali. Bohužiaľ to tak vyzeralo aj napriek tomu, že to boli všetko hlavne tanečníci. Potrebný čas absurdity už dávno odplavil prúd akého takého zmyslu, tak komu už dnes k rozvoju chýba chorobné všetko a nič robenie stavané na nulovom základe.

Návod k pochopeniu celej inscenácie dáva sám Ensemble v scénke, kde na stole sedí Susanne B.-Goodmann s knihou v ruke, číta nemeckým prízvukom text a dve ďalšie postavičky pridržujú tie isté otvorené knihy vyvoleným divákom pred nosom asi dvadsať minút, to všetko v žiare modrých bateriek. Žiaden tanec, žiadna performance, žiaden spev, ani experiment. Nie je to síce divadlo, ale vždy lepšie ako ostatné absurdné besnenie We Are We. Steinová trošku omietla steny svojej rakvi a Archa v svojej dramaturgii po Deadwoodovi, Danse Macabre a Eve Weissmann nastúpila cestu zmeny z Noemovej na Stratenú.

Ľubo Lukčo

Ensemble We Are We – Tanztheater Evy Weissmann: Doctor Faustus lights the lights. Choreografie: Eva Weissmannová. Divadlo Archa 29. a 30. 11. 2001. Psáno z představení 29. 11. 2001.

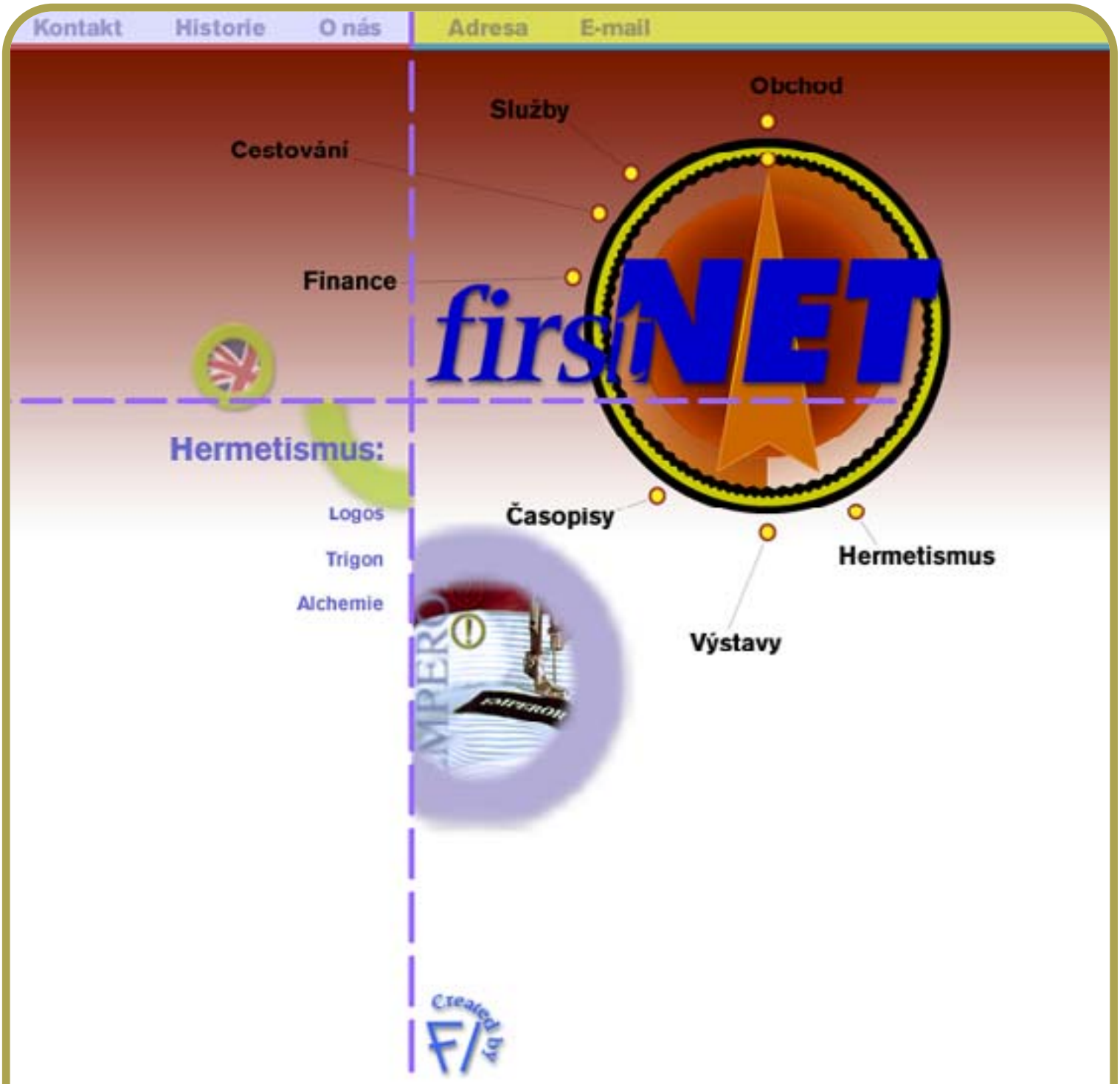

Internet

jak jste ho (zřejmě) ještě neviděli

www.firstnet.cz

KDYŽ SE VE SKLE LESKNE WHISKY...

na divadelních prknech

„Když v báru houstne dým, tu nad likérem svým...“. Kdo by se u těch slov nezasnil? Proto můžeme před dramaturgickými a manažerskými dovednostmi vedení Divadla ABC jen smeknout – vlna inscenací těžících ze vzpomínky na slavnější předchůdce (jen namátkou: Charleyova teta, Slaměný klobouk, Golem) se rozrostla o další návštěvnickou sichrovku. To je ale téměř poslední kompliment, který je na adresu představení Limonádový Joe možné složit.

V letáku, který představení provází, se autoři vyznávají z obdivu k filmu Jiřího Brdečky a vysvětlují, že se k němu pokoušejí přistoupit bez piety, obohatit ho vlastním vkladem a vytvořit tak něco nového. Nezklamat diváky, kteří chtějí vidět to, co znají, a zároveň se tvářit, že věc má vlastní invenci, jde ovšem poměrně ztuha. V praxi je tedy výsledek takový, že představení samo je jen vatou, kterou se vycpává cesta od jedné okřídlené věty k další; pravda, někdy v jiném pořadí, než jsme zvyklí. Vlastní invence autorů zahrnuje několik písňových scének, které působí jako pěst na oko, zápletku s Buffalo Billem a Mstitelem, která je kombinací zábavy v duchu TV Nova a klasické zápletky „Bierhanzlova mast, na lysinu past“ z Vraždy v salonním kupé.

Nevyvážený poměr klasiky a vlastního přínosu kouká odevšud. Hudební aranžmá nemá nápad, scéna z dřevěných rámů a papíru se podobá regálům v Baumaxu, kostýmy se od filmových vzorů odchylují jen minimálně, a režijní pojetí postav... škoda mluvit.

Nejsmutněji dopadl Hogo Fogo Oldřicha Víznera – od účesu až po způsob mluvy se ze všech sil snaží podobat Miloši Kopeckému (vrcholem nevkusu je umělý „židovský“ hrb na nose). Tento pokus o nápodobu Víznerovi ovšem zabraňuje vložit do postavy cokoli ze sebe, a zároveň ho vrcholně ztrapňuje při písňových scénách, protože jeho nevýrazný hlasový projev působí – spíše než jako odkaz – jako nepovedená parodie. Stejně smutně vypadá Tornádo Lou Veroniky Gajerové: zřejmě z nedostatku hereček

Nevyvážený poměr klasiky a vlastního přínosu kouká odevšud. Hudební aranžmá nemá nápad, scéna z dřevěných rámů a papíru se podobá regálům v Baumaxu, kostýmy se od filmových vzorů odchylují jen minimálně, a režijní pojetí postav... škoda mluvit.

v souboru dostala tuto roli žena, která místo skutečného kankánu jen pozdvihuje sukni a sotva kroutí kolenem – lehkonohou vamp není bohužel ani zdálky. Úspěšnější ruku měl režisér při obsazování Joea (Zdeněk Hruška) a Winnifred (Martina Delišová), kteří si dokázali najít prostor pro vlastní výraz.

Mezi ostatními herci ještě stojí za zmínku Lubomír Lipský a Karel Fiala, kteří jsou na scéně za chodící vzpomínky. Pan Lipský kolísá mezi napodobováním Josefa Hlinomaze a radostí roztomilého stařík, který se těší z toho, že mu to po tom jevišti ještě běhá. Karel Fiala je toliko ikonou, dovedenou k vrcholu trapné parodičnosti – jako otec Kolalok si přijde ve finále pro potlesk na otevřené scéně, poté zazpívá dva kousky (provedení Karla Gotta se překvapivě přes veškerou snahu neblíží) a při následující děkovačce se přichází klanět spolu se svým „synem“ jako první. Má na to vlastně nárok – největší hvězdou představení koneckonců je. Jakou roli – a jaké ovace – si měla z představení odnést Květa Fialová, jejíž účinkování bylo během zkoušek zrušeno, se radši nedomýšlím.

Ale abych Limonádovému Joeovi „verze 2001“ přiznala i nějaké kvality: Vašákové girls v nejrůznějších rolích odvádějí velmi dobrý výkon (někdy jim, pravda, škodí scénář), mučení Joea falešným zpěvem, místo cigaretou a barvou, je nápad hodný ocenění a filmová dotáčka vyprávění o tom, kterak se manželům Kolalokovým ztratily děti, je takřka dokonalá (kdyby ovšem nebyla dvakrát delší než je únosné/vtipné).

Co tedy říci na závěr? Vzniklo představení se zaručenou návštěvností, které maličko zklame Joeovy skalní fandy (finále s Joem I. osobně jim ale jistě vrátí úsměv na tvář) a otráví ty, kdo čekali něco autorské invence nebo aspoň zajímavého režijního pojetí či hereckých výkonů. A spoustu lidí asi napadne, proč platí téměř stejné vstupné do soukromého divadla, které se hlásí k nenáročné až laciné zábavě a svědomitě ji poskytuje, a na scénu, která je dotovaná, a jejíž představení příliš často nedosahují ani úrovně těch soukromých.

Karolína Kučerová

Divadlo ABC – Jiří Brdečka: Limonádový Joe. *Režie Milan Schejbal, scéna Miloň Kališ, kostýmy Jan Růžička, hudební dramaturgie Dalibor Gondík, choreografie Jana Vašáková, dramaturgie Kateřina Fixová, Pavlína Morávková, Luděk Horký. Premiéra 15. 12. 2001*

Macurova světnička

a) Začal nám nový rok.

(opožděný novoroční fejeton)

Začal nám nový rok. Alespoň u mě – ve světničce – je nový rok. Necítím se být příliš oprávněn mluvit i za vás, ale věřím, že v tom jedete tentokrát se mnou. Přiznám se, že mě tento pocit soudržnosti docela těší. K tomu rádoby bouřlivému Silvestru: to bylo vaše, všechny ty rachejtle, ohňostroje, ohnivé květy a pletence na obloze? Já jsem ovšem slavil, možno-li celou záležitost odvážně nazvat slavením, u svých prarodičů. Bez přátel. Bez alkoholu. Pokud nepočítáme láhev šampusu, kterým se o půlnoci startovalo jakési domnělé štěstí a kterou jsem rozechvěle odpálil. A pak ten bylinkový likér, ale o tom raději nebudu hovořit.

Ne, nejsem jehovista, ani blázen. Jsem jen „melancholický“, jak říkají Tereza s Veronikou. Schválně a provokativně jsem se neveselil, nejel na Moravu do sklípku, kam jsem byl pozván – a to jen proto, abych se mohl v klidu utrápit k smrti. Nebo se (alespoň symbolicky) oběsit. A do toho všeho ty vaše rachejtle, ty vaše opilé výkřiky. Ale počkejte: já zase mohl docela střízlivý shlédnout celý silvestrovský program. Pro vás, kteří jste trávili svůj čas stranou této gigantické šou s útlobokými padesátnicemi a paralytickými komiky, si dovolím svědčit: bylo to košaté. Až barokním způsobem nabobtnalé. Navrch zlatistvá kopule sborového zpěvu v čele s Vladimírem Železným, podivně se usmívajícím a cinkajícím sklínkou ve své pravici. Nasadil jsem si na hlavu čepici z novin, ale přesto jsem (patrně díky své zapšklé povaze a malomocnému šosáctví) humor celého večera nebyl schopen zcela sdílet. Sedl jsem si alespoň do houpacího křesla, rozkřísl lampu a četl Milence lady Chatterleyové od D. H. Lawrence. Ne, nejsem, opakuji, jehovista, nemám nic proti oslavám, kolikrát to mám říkat. Já jen rád působím dojemně. Věřím, že člověk, který o Silvestru ČTE, jistě připadá dojemný i čtenářům tzv. kulturních časopisů.

Občas přicházely textové zprávy, které rušily mé smrtelné chrčení a trápení znepokojivým faktem jisté oblíbenosti, jíž se těším. (Dalo mi práci vysvětlit babičce, co to pořád pípá a na jakém principu to funguje.) Ti, co mi psali, nezapřeli své příjemné naladění. To mám tak rád! Příjemně naladěné lidi. Říkám si, ach jo, proč jsem jen nejel na Moravu, do toho sklípku, mezi ty básníky, jak mě zvala Věra. No jo, nejel jsi. Pak si stěžuj, Macuro, že tady takhle trčíš – tak sám samotinký uprostřed rodinné pohody. No, aspoň jsou ty chlebíčky. Já vím, že nejsou

nic moc, ty chlebíčky, však jsi je taky dělal sám. Měl jsem jet, kývám hlavou, na tu Moravu. Koukám se ven a říkám: ano, je tam zima, já vím, ale pořád lepší, než být střízlivý a hledět do lesknoucích se zraků Vladimíra Železného, jenž coby barokní Bůh sestoupil z nebes a cinká svou sklínkou uprostřed zpěvu mrtvolných bavičů, z nichž cákají krvavé třásně not. Měl jsem jet na tu Moravu a s narůstajícím opojením bych se jistě sám stal mrtvolným bavičem, ba v nejhorším případě samotným Vladimírem Železným, cinkajícím sklínkou s všelijakými bublinkami. Jenže já nejel na tu Moravu, protože se mi potopila loďka lásky, jak napsal Majakovskij, a já trávil silvestrovskou noc s prarodiči a jednou lahví šampusu, která má odstartovat ono domnělé štěstí. A s chlebíčky.

A do toho všeho mi přál jeden známý – básník – k novému roku. „anděla“. Myslel tím bezpochyby ženu, jež by vnesla záři do nejhlubších chmurných tůní mého života. Bylo to od něho krásné, uvážíme-li, že si takovou mohl klidně přát sám a mě prostě vinšovat zdraví, úspěch, ostrý skalpel (kdybych byl ovšem chirurg; jinak by podobné přání působilo bizarně) a jiné užitečné věci. Když už jsme u těch básníků, už Rilke psal, že každý anděl je strašný. Je tedy vůbec vhodné si přát anděla? Ano, všichni potřebujeme k životu především strašné věci, neboť vše, co je úplné, dokonalé, hodnotné nás přeci (byť krásně, ba nádherně) děsí svou úplností, dokonalostí a hodnotností. I to, co souvisí s láskou, erotikou a něhou, musí být – svým způsobem – strašné. Nemyslím tím, že by vás měla milovaná bytost honit se sekerou po bytě, i když i to jistě osvěží vztah tlející v bahništi stereotypů a morálních předsudků. Ne, žena má pouze nenápadně, ztlumeně a hebce děsit svou krásou a ušlechtilostí, zatímco muž (jako např. já, ač je mi daleka sebestřednost) hmatatelností své aury a charakterem. Případně hlubokým hlasem. „Muž má být příjemný a laskavý,“ říkají mí příbuzní a ukazují na mě hnátem. Mí příbuzní se totiž domnívají, že nejen že nejsem příjemný a laskavý, ale že právě naopak jsem velmi nepříjemný a velmi nelaskavý. Ti z nich, co více pamatují, mě srovnávají s II. světovou válkou. Myslím, že ale přehánějí.

Před nějakou dobou jsem se ptal jedné dívky, co ji nejprve zaujme na každém muži. Dozvěděl jsem se, že zadek. Pak se však opravila a řekla s roztomilým zaujetím, že ten chlap musí mít jednoduše „jiskru v oku.“

„Jiskra v oku?“ optal jsem se, cvakaje nervózně jejím zapalovačem. „To musí bolet.“

„Myslím tím, že musí zářit zvláštním kouzlem, které by ovládlo celou místnost,“ pokračovala ve svém zasnění.

„Jiskra v oku,“ trval jsem na svém. „To já mám, že jo?“ řekl jsem skoro sebejistě. „Ale s tím zadkem si nejsem moc jistý. Ale ne, nejsem znechucen, chápu, že se vám – dívkám nebo jak se to jmenujete – na chlapech líbí zadek. Zadek je pro chlapa strašně důležitý. Zejména pro homosexuály.“

Ach, pardon. Odpusťte mi ty chaotické myšlenky.

Dovolte mi prostě, abych i vám popřál ty správné anděly. Čtenářkám muže s aurou barevnou jak kolotoč, charakterní, příjemné, s jiskrou v oku (nejlépe však v obou) a se zadnicí, jejíž podobu si račte každá sama představit. Čtenářům pak přeji krásné a ušlechtilé ženy. A ať jsou všichni opravdu strašní!

Jen se nebojte a hurá do barů!

Macurova světničkа

b) Albatros

Je dobře, že jej nevpouštějí do svých domů.
Začala by válka, v níž by nevyhráli.
Všechny jejich barvy by se rozpadly v sivý prach,
jejich hudba, jejich slova by zrudla v horkosti.
Zůstala by jen zvěř této horkosti, vášnivá a divá.
Zrcadla v ložnicích by otevřela ústa plná střepin
a albatros by tělům vrátil lidskost.
Nevpouštějte albatrosa do svých domů,
nevpouštějte psa, který má příliš velký hlad.
Vaše kávové šálky by nevydržely,
lžičky by se rozprchnuly jako zlaté rybky.
Rodinné fotky by pokryla rez.
Správně, nevpouštějte mě, říká albatros,
nevpouštějte mě do svých domů,
našlapal bych vám,
pokapal krajky, nevpouštějte mě a hleďte za mnou
do černých výšek.

Hřmí. A jak ti tak bude růst ticho místo dravčích drápů,
dívej se z oken na tu vzdálenou sílu.

c) Malý fejeton pro muže

Nevím, jak vy – tj. ostatní muži – leč já jsem zcela podřízen jakémusi podivnému vegetačnímu cyklu. Několikrát do roka totiž neočekávaně zkrásním, a to zrovna v ty nejnevhodnější okamžiky. (Na rozdíl od mého kamaráda Marka Červeného, který je, chudák, pořád stejný.) Zkrátka a dobře v době, kdy jsem absolutně a nevyhnutelně obklopen podivným stádem žen, zkrásním jak nějaký přitroublý seriálový maník. Rozumějte, jsem nesmělý, tichý a klidný člověk a nemám rád, když mi kdosi svými tvary a dobře zvládnutou něhou narušuje mou středostavovskou frigidnost. Nemusím ani dodávat, že se do mě vždy, když zkrásním, jako naschvál stačí nějaká ubohá žena zamilovat. A zrovna teď patrně ono poněkud únavné období začalo. Ráno jsem se nasnídal a nakrmil kočku, když zavolala má burzovní makléřka, že mé erotické akcie zase stoupají.

„Jedna se cení za 150!“ smála se do telefonu. „Měl by ses oholit. Nepatrně by to ještě stouplo.“

„Vážně?“ zeptal jsem se nadějně. „Fakt myslíš, že by to ještě stouplo?“

„Ne, teď myslím ty akcie. Ano, OBLIČEJ si ohol! Posloucháš, co ti říkám? Poslouchej mě. OHOL SE!“

Což jsem také vzápětí učinil. Abych jí udělal radost.

„A vůbec, zajdeme spolu k holiči. Takový kšeft si nesmíme nechat ujít,“ řekla a já

s ní souhlasil, třebaže jsem vůbec netušil, o jakém kšeftu hovoří. Byl jsem ještě rozespalý. Bolí mě kolena. Au. „Víš co, jedu k tobě," volá makléřka.

Když přišla, lehce se vyděsila.

„Ty jsi se dal na punk?" zeptala se a předstírala nevolnost.

„Ne," odpovídám. „Dáš si trochu čaje? Je zelený, proti rakovině."

„Učeš se, vypadáš jak ze Sex pistols," zařvala na mě metalově.

Vrhla se k telefonu a volala na burzu: kamarádkám.

„Dobré," řekla pak spokojeně. „Zelený čaj je prý přitažlivý. Akcie stouply o deset korun za kus. Tak a teď k tomu holiči."

Zatímco jsem dopoledne poklidně seděl u kadeřníka, mé erotické akcie stouply na 200 a vůbec se jim dařilo – narozdíl ode mne – docela dobře.

Má makléřka je tvrdá žena. S lesklým rtuťovým pohledem, který po mně vrhla jako sklenku inkoustu, pravila: „Měl by ses taky naučit chovat k ženám. Nemáme rádi protivné chlapy. Buď milý, usměvavý, laskavý. Umíš to."

„Aha."

„A nosit růže."

Již odpoledne se mé akcie cenily na 350. To nemluvím o neoficiálním trhu.

„Bezva," tleskala ručkama makléřka. „To je historické maximum. Je vhodná chvíle. Rozhodně navrhuji, abys je teď rychle rozprodal."

„No jo," šeptám úzkostlivě a hledím do zrcadla. Cením zuby. „A není to škoda dělit tak pěkný majetek?"

d) Malý fejeton pro ženy

Mé milé čtenářky, tento víkend ke mně do světničky přijela na návštěvu vaše i má oblíbená brněnská lyrička Věra. V Praze měl totiž čtení její snoubenec Pavel. Pavel flámoval v anarchistickém baru a Věra klidně – místo aby stála při něm – onemocněla chřipkou. Zůstala tak na krku mě a slovenskému básníku Miškovi, jenž byl u mě ve světničce též na návštěvě. Či na „exkurzi" – podle toho, jak si mě která z vás cení. Pavel spokojeně flámoval a my jsme poslouchali lyriččiny chorobné řeči. Komorní lyrička ležela v posteli v horečce a nadávala zcela nekomorně. A skuhrala! A když už jsme u toho onoho skuhrání, znám trochu poezii Kateřiny Rudčenkové a pamatuju její báseň KROSKULTURNÍ MOTIVY:

Když žena rodí, odejde do lesa,
muž si lehne do postele a skuhrá.

Věra – pravda – nerodila, ale vypadala tak trochu. Pravil jsem tedy, milé čtenářky, aby zůstala i nyní ženou a pokusil jsem se ji vyhnat rodit (či cosi podobného) do blízkého lesa. To já bych pak třeba za ni skuhral v posteli. Miško by si mohl, jak pravil, alespoň v klidu prohlédnout mou knihovnu. Tomu se idea natolik líbila, že pokukoval po knihovně a po té veliké tašce, kterou si přivezl. (Měl v ní jen tričko a ponožky, divím se, že si nevzal jen igelitku jako vždy.) Lyričce se to však nezamlouvalo a huhlala, že jsem blbý. Cpala do sebe acylpyrin a paralen. Ona, jak veliké nebohé dítě, ležela v posteli a dívala se po nás svýma nešťastnýma kaštanovýma očima.

„Každý tam jednou musí," utěšoval jsem ji. „Víte co," napadlo mě. „Já vám přečtu to, co chystám jako novoroční fejeton do té Dobré adresy. Moc se mi to sice nepovedlo, ale čert je vem," říkám a četl jsem z obrazovky vrčivého počítače. „No jo," říkám v půlce. „Každý nemůže být chytrý a talentovaný." Miško šilhal po knihovně a vybídl mě, ať čtu dál. Ta jeho taška s nápisem Adidas se mu nějak podezřele přiblížila ke kotníkům. Tak jsem četl dál, až jsem – mé dámy – dočetl.

„Je to milé," řekl Miško spokojeně a zapnul zip od tašky. „Ten začátek je trochu kostrbatý, ale jinak je to milé."

„Fakt jsi mluvil s nějakou holkou o tom, co ji na chlapech zaujme nejdřív?" zeptala se Věra. Ví totiž, že někdy lžu. Ale copak bych mohl lhát vám, mé krásné! Těm tzv. mužům v předchozím fejetonku, to ano, ale vám – tak luzným v nedbalkách?

„Mluvil," říkám hrdě, neboť si za svou pravdou stojím jak Jan Hus.

„A říkala, že ji nejdřív zaujme zadek?" zeptala se Věra funíc. Funěla rýmou, nikoliv nespokojeně.

„To říkala," přísahal jsem na světlou památku lyričky Věry. Pak jsme mlčeli. I Věra mlčela, jen se nám trochu dívala na zadky. Začalo mi to být divné a zavolal jsem Pavlovi, že Věře není dobře. Ani nenadává, Pavle. Řekl, že se s ní tedy vrátí do Brna. Jeli jsme na nádraží a Věra vyhubovala pokladní.

Když jsme pak seděli druhý den s Miškem v hospodě, konečně jsme měli příležitost pořádně si pohovořit o vás, mé milé, o ženách s jiskřícími vlasy, se zdravými tvářemi, jež nespálila horečka, o vás ženách v přiléhavých šatech, jež se nepodobají teplákovému pyžamu.

Uprostřed hovoru jsem ucítil nápadnou bolest v krku. Věra mi tu nechala bacila!

Po některých z vás, mé drahé, nám mužům nezbude zhola nic.

Zajímavé je, že se na nich žádný sex ani erotika nevyskytuje a pokud ano,

Cena Jindřicha

tak s opravdu mistrně skrytými významy, i když o této možnosti pochybuji.

Umění mladé generace se netěší přílišnému zájmu širší veřejnosti, a tak je třeba vzít za vděk alespoň publicitou, jíž se dostává výstavě finalistů Ceny Jindřicha Chalupeckého. Jak bývá v našich zeměpisných šířkách zvykem, byla publicita způsobena skandálem, který se tentokrát týkal části expozice Tomáše Vaňka. Výstava finalistů se pravidelně koná ve Veletržním paláci Národní galerie v Praze, tedy zatím, dokud se ještě více nezalíbí jejímu generálnímu řediteli Milanu Knížákovi. Tento rok končila 13. ledna 2002. Cena nese jméno významného českého teoretika a kritika umění Jindřicha Chalupeckého. Začínal jako teoretik legendární Skupiny 42, pozdějí, hlavně v 60. letech, propagoval mladé české umělce jako kurátor Špálovy galerie na Národní třídě. Cenu po něm pojmenovanou může obdržet jen „nejtalentovanější a osobitý“ tvůrce, který není starší než 35 let. Vítěz získává mimo jiné studijní pobyt v Kalifornii, samostatný výstavní termín ve výše zmíněné Špálově galerii a vydání katalogu.

V letošním dvanáctém ročníku bylo vybráno šest finalistů místo obvyklých pěti. V desetičlenné hodnotící odborné komisi, volící finalisty i vítěze, zasedali mimo jiné Lenka Lindaurová (šéfredaktorka časopisu Umělec), Jaroslav Róna (člen skupiny Tvrdohlaví) či Katarína Rusnáková (bývalá ředitelka Sbírky moderního umění Národní galerie). Kdo tedy patřil mezi ty nejtalentovanější mladé, nikoli začínající, umělce v roce 2001? Vybráni byli: Markéta Othová, Štěpánka Šimlová, Tomáš Hlavina, Krištof Kintera, Pavel Kopřiva a Tomáš Vaněk. Vítěz se zařadí po bok takových jmen, jako jsou Vladimír Kokolia, František Skála, Martin Mainer, Jiří Černický nebo David Černý.

Markéta Othová vystavila čtyři černobílé velkoformátové fotografie z *cyklu Sex ve městě* (2001). Zajímavé je, že se na nich žádný sex ani erotika nevyskytuje a pokud ano, tak s opravdu mistrně skrytými významy, i když o této možnosti pochybuji. Posuďte sami. Námětem fotografií je mramorový krb, hasící přístroj, kytice ze sušených květů a otrhaný plakát s kovbojem. Vaše fantazie už jistě pracuje na plné obrátky. Krištof Kintera představil své staré dobré známé, malé mluvící loutky (*Supermarket, Mluvčí* [1997–1998]). Ty doplnil o malé, na stěně nasprejované postavičky s krátkými humornými glosami a sadu bílých domácích spotřebičů, o jejichž účelu se dá jen spekulovat.

Tomáš Vaněk, člen ostravského sdružení Bezhlavý jezdec, přivezl do Prahy z ocelového srdce republiky své typické, ale přesto rozmanité práce. Charakteristická je především jeho technika. Zpravidla obraz nastříká na stěnu přes vícekrát použitelnou šablonu. *Particip č. 14* jsou různě natočené šipky nastříkané na konstrukci tramvajového mostu v Troji. Pokud se sledují z okna projíždějící tramvaje, vypadají, jakoby se otáčely. Svým pojetím se tak dílo blíží land artu a zároveň oživuje jinak chladnou a čistě technicistní konstrukci jednoho z vltavských mostů. Má také dimenzi optickou a akční. *Particip č. 21* je video zachycující zamalovávání nápisu: „Všechno je boží vůle.“, nastříkaných na domy v Broumově v rámci výstavy CrissCross v létě 2001. Na malé konzervativní město v pohraničí to byla výstava opravdu odvážná.

Pavel Kopřiva vybral na výstavu instalaci velkých stříbrných kapek vody, které byly umístěny na stěně i podlaze. Součástí díla byl také zvukový doprovod, zvuk dopadajících kapek vody se střídal s hlukem velkoměsta. Toto dílo by se výborně hodilo k realizaci v architektuře, a ani by to možná nebylo tak drahé.

Štěpánka Šimlová se prezentovala „videem“ 3x3 minuty pod názvem *Anděl* (ve sku-

Při bližším ohledání místa bylo možno najít krátký vysvětlující text o důvodech

Chalupeckého

zakrytí. Co je vlastně podstatou sporu? Vaněk použil ve svém díle motivy

tečnosti to byl cyklus fotografií). Fotky zachycovaly Madonu s jinými ženami, jenž kolem ní postupně tančí. Celá akce odehrává v modře prosvětlené chodbě.

Dalším finalistou byl Tomáš Hlavina, který byl nominován na Cenu Jindřicha Chalupeckého již v minulém roce. Tehdy jeho dřevěný objekt s žebříky nestačil na pověšená auta od loňského vítěze Davida Černého. Tentokrát Hlavina představil sérii minimalistických dřevěných objektů. *Král a královna* (2001) vypadají jako loutky na provázcích. *Smysl* (2001) jsou dřevěné tyčinky variabilně spojené pomocí šroubů. Základnu tvoří kmen stromku převrácený korunou dolů. *Cherubín* připomíná drátěný větrný mlýnek. Pozoruhodné jsou i *Hodiny*, které tvoří dvě dlouhé šedivé, na sebe postavené krabice. V krátkých úzkých otvorech jsou pověšeny olovnice připomínající kyvadla. Hlavinovi se už dostalo uznání i v zahraničí, když byl vybrán na výstavu Sbírka, která představuje výběr toho nejlepšího z kolekce Muzea moderního umění a Nadace Ludwig ve Vídni. Byl tam jako zástupce mladé generace umělců z ČR prakticky jediný a reprezentoval tam české umění vedle takových jmen jako Kupka, Malich, Kolíbal, Sýkora, Kovanda.

Paradoxem výstavy bylo zakrytí části expozice letošního vítěze ceny Tomáše Vaňka. *Particip č. 22* je opět série na zeď přes šablonu nastříkaných obrazů, nově interpretujících dílo Josefa Lady. Prostor s tímto dílem byl provizorně zakryt bílou plachtou a cudně označen tabulkou s nápisem „mimo provoz“. Při bližším ohledání místa bylo možno najít krátký vysvětlující text o důvodech zakrytí. Co je vlastně podstatou sporu? Vaněk použil ve svém díle motivy z kreseb Josefa Lady bez svolení zástupce dědiců autorských práv. Druhou údajnou příčinou mělo být přimalování druhotných pohlavních znaků jednotlivým figurám. Podle sdělení kustodky se však nic takového na obrazech nenacházelo. Takže zbývají jen peníze, které Vaněk nezaplatil dědicům za případný souhlas s použitím Ladových námětů. Podle práva však mají pravdu, a tak musela být tato část expozice zakryta. V souvislosti s touto kauzou jsem si vzpomněl na jedno vyprávění Františka Nepila. Jeho otec, vášnivý amatérský malíř, si dělal kopii jednoho z Alšových obrazů, na kterém byla spoře oblečená žena se vztyčenýma rukama. Po dokončení se jeho tatínek dlouho nespokojivě díval na svůj dokončený obraz. Něco na něm scházelo. Pak se rozzářil a přimaloval ženě chlupy do podpaží. Konečně byl spokojen. Dostal totiž do obrazu něco příjemně živočišného a zároveň lidského. Myslím, že ani přimalování druhotných pohlavních znaků by Ladův umělecký odkaz nijak nepoškodilo. Pouze by byl doplněn o další dimenzi, která v něm zatím nebyla.

Co říci závěrem? V polistopadové historii Národní galerie je to snad poprvé, kdy muselo být dílo dodatečně skryto před diváky. Ideologická cenzura tak byla nahrazena cenzurou prováděnou samotnými umělci nebo zobrazovanými osobami (např. soudní spor o ochranu osobnosti mezi Václavem Havlem a Milanem Knížákem o jeho billboard Václavka a Dášenka). Umělecká úroveň finalistů se zvyšuje a zároveň sbližuje. Bude stále více složitější vybrat z nich jen jednoho a tento výběr se stane také subjektivně závislý na složení poroty. Markéta Othová, Štěpánka Šimlová ani Kristof Kintera nepředvedli nic, co by je opravňovalo k vítězství. Díla ostatních tří byla velmi dobrá a jistě bylo složité zvolit nejlepšího. Osobně si myslím, že nejlepší byl Tomáš Hlavina, který představil opravdu kvalitní sérii minimalistických objektů.

Petr Jiška

Fenomén Kohout?

Fenomén Kosatík!

...nýbrž především a zejména o vlastní typ konkrétní lokální osobnosti Pavla Kohouta jako hrdiny naší doby...

Všechny dosavadní knižní tituly z pera Pavla Kosatíka (nadaného tvůrce, který se letos dožije teprve čtyřiceti let), představující absolutní špičku naší moderní životopisné literatury faktu, se zabývaly osobnostmi či osobami, jejichž osud již byl dokonán, ačkoli ani v nejmenším nemusel být dokonalý anebo aspoň směřovat k dokonalosti. Určitou výjimku představoval závěrečný medailon z autorovy knižní galerie „žen z Hradu“, jenže tenhle dodatečně dopsaný a k původní publikaci ve druhém vydání připojený portrét „deváté ženy z Hradu“, komické herečky, která se nakonec stala paní prezidentovou, neztělesňoval nic jiného než nezbytný akord ve vytyčeném tematickém cyklu. Nešlo tu přece o žádný hagiogragický monument (dozajista ani o kvazimonument, jako v případě některých jiných prezidentských manželek), nýbrž o psychologizující skicu, tj. o žánr, který souvisí s literaturou faktu pouze do určité míry.

Nyní však Pavel Kosatík porušil svá nepsaná, leč doposud striktně dodržovaná pravidla, a jako by učinil určitý tematický i žánrový krok, krůček nebo přinejmenším úkrok stranou: vytvořil totiž (s plným vědomím rizika, které podstupuje) biografii žijící osoby. Přesněji řečeno přišel s dokumentárně životopisnou rekonstrukcí dosavadního životního příběhu člověka, i nadále fyzicky existujícího na tomto světě. Není ovšem divu, že člověka takového druhu a typu, který navíc evidentně ve spisovatelových očích zkoncentrovává mnoho dobrého i mnoho horšího (jistěže také mnoho průměrného, nad- stejně jako pod-), co prožil a co zažil celičký středoevropský region přibližně v údobí po hospodářské krizi... po protektorátu... po odsunu obyvatelstva z pohraničí... po zavedení Tuzexu... (atakdál až)... po samet a dobu po něm.

Všechny tyto peripetie (třebaže od samého počátku všehovšudy z jednoho jediného, byť výrazného a vyhraněného hledis-ka vybrané postavy) průkazně v Kosatíkově koncepci zrcadlí životní historie Pavla Kohouta – čili biogram nejen dosud neukončený a neuzavřený, ale především, přes veškerý historický nadhled, nadále nevyjasněný a neobjasněný, poněvadž jak publicistické chvalořečení, tak publicistické zlořečení jsou leda tak hluchými, němými a slepými obušky z pytle ven se deroucími a dopadajícími jednou na záda odpůrců, podruhé na hřbety příznivců. Obě sorty byly ostatně v uplynulých desetiletích v Čechách (včetně exilu) zastoupeny víc než vydatně, nicméně žádný jednoznačný vztah k „fenoménu Kohout“ se u nás nekodifikoval a nikoli náhodou se před něčím podobným má bedlivě na pozoru i natolik objektivní životopisec, jakým je Pavel Kosatík.

Zejména z tohoto důvodu (tj. podle našeho názoru) přece autor pojmenoval svou novou knižní biografii nikoli tradičním způsobem, neboli docela stručně a jasně Pavel Kohout (s nějakým příhodným pří-titu-

Motiv z desek knihy

lem, jako u knihy Jan Masaryk – Pravdivý příběh aj.), nýbrž právě **Fenomén Kohout**. Při četbě totiž záhy shledáváme, že Kosatíkovi ani tolik nejde o Kohoutovo literární dílo o sobě, ani o bytostný smysl jeho politického působení na té či oné straně nebo na těch či oněch stranách, nýbrž především a zejména o vlastní typ konkrétní lokální osobnosti Pavla Kohouta jako hrdiny naší doby – a právě tak jako antihrdiny naší doby (event. o hrdiny naší antidoby, případně antihrdiny naší antidoby), tedy určité veličiny, která v novějších českých dějinách reprezentuje v prvé řadě a ze všeho nejvíc „fenomén“: jednou víc statický, podruhé víc dynamický. Bezpochyby přitom kráčí nikoli o jev, ale o zjev, ať už od tohoto nesmírně flexibilního fenoménu vedou hojné nitky ke „Kohoutům v nás“, jenomže, zvláště tam, kde si to nechceme přiznat, demonstrativně i ke „Kohoutům mimo nás“.

K podobnému „velkému motivu“, který asi vedl k tomu, že se váhy autorova hledání vhodného „objektu“ pro jeho novou biografii vychýlily směrem k Pavlu Kohoutovi, však snad můžeme přičlenit ještě další, tentokrát již určitě pouze „malý motiv“. Oba tvůrci, tedy jak Kohout, tak i Kosatík, jsou totiž v průběhu posledního desetiletí příslovečnou pupeční šňůrou propojeni nejprve s nakladatelstvím Mladá fronta, poté, po jeho nedávném dryáčnickém převekslování, s nakladatelstvím Paseka: pokaždé tedy s postavou nakladatele Vladimíra Pistoria. Stojí za zmínku, že nakladatelův otec, již zesnulý významný divadelní režisér Luboš Pistorius, se celé půlstoletí podílel na scénických inscenacích plus adaptacích dramatikových jevištních kusů. Když teď ostatně Vladimír Pistorius opouštěl Mladou frontu, odnášel si s sebou do Paseky dva pravé a ryzí autorské kasaštyky: právě Pavla Kohouta a Pavla Kosatíka, kteří mu téměř manifestačně stanuli po boku a přislibovali věrnost. Z tohoto zorného úhlu se dalo tušit, že se životní a literární dráhy obou nynějších Pavlů, včerejšího a zítřejšího, záhy nějak protnou a prokříží. Tak se i stalo.

Není třeba ani okamžik pochybovat o tom, že se Kosatíkovi podařilo „fenomén Kohout“ osvětlit i v mnoha nepředvídaných a neočekávaných perspektivách, a že určitě na siločáry tmy, stínu a jasu v osudu tohoto člověčího fenoménu nejednou vrhl nenadálý osvit. Prim tu přitom hrálo jeho vynikající umění pisatele živopisných knih, nejenom zdůrazňovaná vstřícnost jeho „objektu“, tj. aklamovaná Kohoutova ochota ho seznámit se spoustou písemností a s jinými archiváliemi spjatými s jeho pestrými životními osudy. Nicméně, málo platné, byť Kosatík od vstupní autorské poznámky zdůrazňuje svou zásadní objektivnost, svou nepředpojatost, svou roli nezúčastněného (či zúčastněného jen v přirozených mezích) svědka, nejčastěji lakonického komentátora mnoha křivolakostí uplynulých dějin, v nichž Pavel Kohout sehrál svůj part a doposud ještě tuto scénu ovlivňuje, pořád je zjevné, že v případě této publikace jde o úplně jinou variantu vztahu autora a jeho protagonisty.

Jde totiž o to, že při četbě spisovatelovy non-fiction stále spoluprožíváme cosi jako asistování při „operaci s živým tělem“. Že čteme vyprávění o člověku, u něhož si Kosatík zčásti zapovídá vynášet jakékoli (předčasné nebo naopak opožděné?) verdikty, kdy sice nezastírá, jak se on sám staví k tomu či onomu, do jaké míry má pro něco pochopení a pro něco jen odmítnutí, přesto se však ze všech sil snaží nesklouzávat do publicističnosti, do efemérnosti, do tzv. rychlokvašených mediálních, ba dokonce až politickým bulvárem zavánějících soudů. Leč právě tento fakt neboli tento fenomén představuje mnohdy skoro nepřekonatelnou narativní bariéru, a to zejména v okamžiku, kdy se středobodem z kloubů vymknutého dějinného osudu, nejenom jednoho z mnoha, stává v prvé řadě publicističnost jako vlastní styl a sám stav ducha, zvláště ona překotná efemérnost v žití života, anebo

Fenomén Kohout? Fenomén Kosatík!

Pokud toto vše sečteme a zvážíme, nezbývá než konstatovat, že těžiště Kosatíkova výkladu „fenoménu Kohout“ jednoznačně spočívá ve vylíčení dlouhé životní etapy, kdy se z chorobně potřeštěného propagátora stalinského systému ponenáhlu stává reprezentant evropské liberální levice, který přináší tomuto svému „Kehre“ též určité oběti: asi jen určité, třebaže si jejich míru vůbec netroufáme posoudit z odstupu. Empirické hledisko by asi bylo přespříliš jednostranné; čteme-li, jak kupříkladu v sedmdesátých letech, kdy mnozí mladí nakladatelští redaktoři Odeonu, nynější diplomaté, vysokoškolští pedagogové a přední překladatelé) žili takříkajíc od výplaty k výplatě, vlastnil privilegovaný vzpurník Pavel Kohout tři automobily západní provencience a měl na svém kontě sto patnáct tisíc západoněmeckých marek...

právě tak přitažlivá rychlokvašenost a bulvárnost projevující se v leckterých dramatických biografických zákrutech. Jde o to, že psát o „fenoménu Kohout“ v souladu a souznění s „fenoménem Kohout“ je totiž téměř vyloučeno, pokud si životopisec klade při své práci jakékoli vyšší než magazínové cíle. Pavel Kosatík se o to přesto pokusil a dá se říci, že dopadl podle toho: zůstal doslova a do písmene stát kdesi v půli své cesty biografovy.

Pomineme-li celou řadu významných, leč pro pochopení onoho „fenoménu Kohout“ přece jenom relativně sekundárních faktů z času Kohoutova dětství (diferenciace jeho pokolení stejně jako rozpad pokolení jeho otců a dědů beztak vyvrcholily vesměs až po válce), Kosatíkova publikace je z hlediska své kompozice dosti překvapivě nerovnoměrně rozvržena. S určitou nadsázkou totiž můžeme konstatovat, že v životopiscově přibližně čtyřsetstránkovém opusu je víceméně celých tři sta padesát stran věnováno (opět nerovnoměrně, jednou víc soukromým, jednou víc veřejným momentům) prvním třem poválečným desetiletím života Pavla Kohouta, čili tomu, jak a čím se tenkrát „fenomén Kohout“ projevoval v osobním životě tohoto přeceňovaného i podceňovaného literáta stejnou měrou jako v jeho veřejném působení. Zbývajících padesát stran knihy (tedy všehovšudy jedna osmina) se pak zabývá následujícími dvěma desetiletími dramatikova (nebo romanopiscova) osudu.

Pouhá osmina knihy, nikoli víc. Přitom ale jde o natolik klíčové (soukromé i politické) „objektovo“ životní údobí, jakým byl zprvu sám život v exilu (ovlivněný mnoha alternativami vývoje v Evropě a postupně se prosazující obměnou společenské situace v ČSSR) a posléze velice agilní Kohoutovo účinkování či vystupování po roce 1989! Vždyť podle vlastního Kosatíkova svědectví věru nechybělo mnoho a z někdejšího ultrasektářského politického agitátora se po mnoha vývojových zvratech a obratech málem stal náš první polistopadový ministr kultury, anebo náš velvyslanec ve Spolkové republice Rakousko. Zároveň je evidentní, že namátkou uvádíme pouze dva výčnělky takřečeného ledovce, v jehož korpusu se skrývá obrovské množství dalších, možná již nikoli akutních, nicméně určitě velice aktuálních problémů. Třeba i ten, že k žádnému „sametu“ nemuselo dojít: kdyby se Gorbačov odhodlal k zastrašujícímu vojenskému zásahu (mj. prostřednictvím Lidových milicí), jako roztomilému sovětskému politiku by mu to na Západě „prošlo“ a „fenomén Kohout“ by se vyvrbil úplně jinak.

Pokud se poznovu vrátíme k poměrně výmluvné literárněkritické aritmetice, ukazuje se, že každému „předexilovému“ roku Kohoutova života (těch několik měsíců strávených v Moskvě vskutku nemusíme přirovnávat k exilu) v Kosatíkově knize odpovídá bratru deset až dvanáct stran

(nezapomínejme, že celou řadu faktů autor vytěžil ze zpřístupněného pardubického depozitáře dokumentů StB). Naopak každému roku, jejž „mediální" dramatik strávil v exilu, jakož i každému roku jeho života v době „po sametu", nikoli víc než dvě nebo jen něco velmi málo přes dvě. To je ovšem mnohem méně než málo, a to znamená, že se de facto o Pavlu Kohoutovi v letech 1978–2000 (přičemž jak o jeho životě, tak o jeho myšlení, o jeho novějším způsobu uvažování a nazírání světa, tedy i o vlastním meritu „fenoménu Kohout" tady a teď) dovídáme a dočítáme zhruba jenom tolik, co se o něm dnes ve společnosti značně povšechně ví – a pouze máloco směrodatného navíc.

Pokud toto vše sečteme a zvážíme, nezbývá než konstatovat, že těžiště Kosatíkova výkladu „fenoménu Kohout" jednoznačně spočívá ve vylíčení dlouhé životní etapy, kdy se z chorobně potřeštěného propagátora stalinského systému ponenáhlu stává reprezentant evropské liberální levice, který přináší tomuto svému „Kehre" též určité oběti: asi jen určité, třebaže si jejich míru vůbec netroufáme posoudit z odstupu. Empirické hledisko by asi bylo přespříliš jednostranné; čteme-li, jak kupříkladu v sedmdesátých letech, kdy mnozí mladí nakladatelští redaktoři Odeonu, nynější diplomaté, vysokoškolští pedagogové a přední překladatelé) žili takříkajíc od výplaty k výplatě, vlastnil privilegovaný vzpurník Pavel Kohout tři automobily západní provencience a měl na svém kontě sto patnáct tisíc západoněmeckých marek, můžeme si v duchu připomenout pověstný výrok, podle něhož „někteří disidenti trpěli strašně rádi".

Nicméně v okamžiku, kdy je z pohledu Kosatíka tento dramatický vývojový oblouk Kohoutova životaběhu již dovršen (někomu ovšem může po přečtení knihy připadat ještě záhadnější než předtím), stává se Pavel Kohout z hlediska výstavby literárního díla jakousi beze zbytku dokončenou a dovršenou figurou, která sice zdánlivě jen ze setrvačnosti ještě funguje nebo spíše vegetuje na společenské a politické scéně, stává se však právě v kontextu knihy Fenomén Kohout totálním outsiderem přítomnosti, tj. moderních dějin na rozhraní druhého a třetího tisíciletí. A to v žádném případě nikoli jen kvůli tomu, že se někdejší spoluautor Charty 77 zřejmě v nejméně vhodnou chvíli rozkmotřil s naším prvním polistopadovým prezidentem a jeho mocichtivými dvořany – a předtím, ještě jako mediálně tolik zdatný politický exulant, podobně naráz (!?) se západoevropskými levicovými kruhy. Kde se v obou případech znenadání vzala (nebo proč tak znenadání prudce kulminovala) tato protikohoutovská animozita, přetrvávající i po listopadu 1989, na to Kosatík ve své knize neodpovídá, ba ani nějakou věrohodnou odpověď nenaznačuje. A dokonce ani trochu nenaznačuje, zda smí, může nebo zda jenom nechce naznačovat!

Neméně problematické je i hodnocení významu Kohoutovy tvorby v poválečném vývoji české literatury: Kosatík se v tomto směru vyslovuje vesměs neutrálně a dává najevo, že dílem ještě obecně vzato nemáme k závěrům tohoto druhu potřebný časový odstup (sám zde ale na riziko nedostatečné historické distance riskantně přistoupil), dílem je vůči svému „objektu" ve sféře hodnotící takříkajíc loajální. Proto připomíná značný ohlas Kohoutových textů, přinejmenším velké autorovo úsilí o to, aby – řečeno publicisticky – zčeřovaly hladinu veřejného mínění. Spisovatelovo dílo samozřejmě není ukončeno, ale v současnosti je Kohoutovo jméno spojováno spíše s určitou záměrnou „bulvarizací" společenských traumat nebo s „televizací" románové narativity.

Co se ostatně týče proklamované autorovy orientace na tzv. širokou obec čtenářů, a tedy na údajnou paušální srozumitelnost celého vyprávění, nezřídka v novějších Kohoutových titulech prostoupeného exponovanými společensko-politickými otázkami (leč právě u jejich povšechné expozice autor nejednou setrvává), kritik Jakub Češka nedávno výstižně v Tvaru charakterizoval například parodický umělcův román Ten žena a ta muž (vydaný na přelomu let 1999 a 2000) jako učiněnou „mornu nevtipného", tedy jako dílo, které není ani humornou, ani sofistikovanou prózou, a které představuje nanejvýš „obrys spletité houštiny podobností". Je zřejmé, že se Kohout ve svých posledních knihách snaží být především duchaplným a zasvěceným komentátorem minulého i současného dění ve společnosti; čím dál je však patrnější, že přinejmenším reflektování devadesátých let obrazně řečeno (můžeme tu odkázat na nestárnoucí ironický výrok Jana Trefulky) provozuje jako spisovatel svou levou rukou, čili zdánlivě zcela řemeslně, leč v podstatě velice neuměle.

Nakonec se nám však „fenomén Kohout" při četbě skoro neúprosně proměňuje v neméně závažný „fenomén Kosatík", protože právě pisatelův způsob reflexe takového politizujícího a publicistikou prosáklého tvůrce typu Pavla Kohouta zakrátko objektivně i subjektivně vypovídá o něčem ještě zajímavějším, než je causa Kohout v české kultuře: o tom, jak budeme v kulturní historii nebo konkrétně v novější literatuře faktu přistupovat k dilematům spojeným kupříkladu s působením a psaním podobných postav, jako je Pavel Kohout. Tedy s tím, co bude v nynějším i blížícím se myšlenkovém kontextu ještě dlouho vyznívat jako cosi palčivého a traumatizujícího a co budeme moci přecházet nikoli snad ruky mávnutím, nýbrž jako fenomén, o jehož dějinných limitech již máme (možná) absolutní jasno a není tudíž (možná) zapotřebí se jím zabývat víc, nežli je zdrávo. V tomto smyslu může Kosatíkova kniha zapůsobit jako metodologický katalyzátor; vzhledem k výše řečenému však asi jen do určité míry.

Vladimír Novotný

Fenomén kniha a

Na člověka se dá pohlížet ledasjak. (...)

Není nic blbějšího, než když recenzent začne na začátku recenze popisovat, jak psal recenzi, případně se za ni předem omlouvat... Nuže do toho.

Recenzi na **Fenomén Kohout** od *Pavla Kosatíka* jsem začal psát třikrát, a ani jednou dobře. Ta kniha vyvolává mnohem víc nevyslovitelných otázek než formulovatelných odpovědí, o něž by bylo možné recenzi opřít. Následující text tedy berte jen jako nesourodý sled poznámek bez obecnějšího základu, bez rámce, do nějž by bylo možné ho jednolitěji vložit. Děkuji za to :–).

Každý knižní životopis znamená a představuje dva základní okruhy problémů. První se týká knihy jako takové, druhý biografované osobnosti (jako takové), jejího významu a výkladu.

1) Kniha

Pavel Kosatík má už na psaní biografií vypracovanou metodu. Zdokonaluje ji čím dál víc, čehož důkazem můžou být dva jeho poslední životopisy (Ferdinand Peroutka – Pozdější život a právě Fenomén Kohout). V čem Kosatíkova metoda spočívá, nelze jistě určit do detailu, nicméně jejím výsledkem jsou knihy podložené fakty, knihy, v nichž se tato fakta (jakkoliv pečlivě vybraná – jinak to ani nejde) snaží vykládat život popisované osobnosti přesvědčivěji než konstrukce, osobní názory či fantazie životopiscova. I tak si je Pavel Kosatík vědom omezenosti jakéhokoliv (a jakkoliv rozsáhlého) „shrnutí“ lidského života do tištěných stránek a prezentuje své životopisy jen jako vlastní „pohledy“ na popisované osobnosti. Může to jistě připomínat alibismus, je to ale alibismus, bez nějž už dnes není možné podobnou práci zodpovědně dělat.

Na člověka se dá pohlížet ledasjak. Pavel Kosatík ve dvou svých posledních knihách psal o lidech pera, o publicistovi Peroutkovi a spisovateli Kohoutovi. Přesto ani jednoho z nich nesledoval jako představitele jeho profese, jeho „důležité a známé“ životní náplně, nenapsal jednoduše o Kohoutovi ani Peroutkovi literárněhistorickou práci. Oba dva ho zajímali mnohem spíš jako osobnosti. Nikoliv ovšem osobnosti ve smyslu psychologickém, neanalyzoval nijak hluboce jejich duševní pochody, motivy jednání, nevymýšlel si skutečně psychologická zdůvodnění jejich činů (o což se snad pokusil v životopise Jana Masaryka). Kosatík ve „svých“ osobnostech představuje typy, charakteristické životní postoje, postavy ani ne tak lidské, jako spíš historické. Kohoutova (každodenní) osobnost, charisma, lidská tvář, dokonce ani jeho literatura Kosatíka příliš nezajímají, jde mnohem spíš po jeho názorech, po typu jeho jednání a vystupování. Nemaluje Kohoutův impresionistický portrét, ale črtá několik zásadních os, po nichž se Kohout celý svůj život ubírá. Kosatíkovy portréty obecně jsou spíše nadlidské než lidské, bývají ostře řezané, jdou po věcech nejcharakterističtějších. Zjednodušeně řečeno: po přečtení Fenoménu Kohout nevíme, jak a čemu se Pavel Kohout směje, ale tušíme, jak by se choval, stát se prezidentem. To druhé o jeho osobnosti ledacos vypovídá, to první ovšem provádí častěji.

Na protikladu životopisů Peroutka – Kohout je zřetelně vidět, kdo je (při vědomí vší složitosti lidských vztahů) coby lidský typ Pavlu Kosatíkovi bližší, s kým z těch dvou by byl raději zanechán na pustém ostrově, musel-li by si vybrat. Tušíme, že ledacos z jednání Peroutkova doká-

fenomén Osobnost

Kosatík ve „svých“ osobnostech představuje typy, charakteristické životní postoje, postavy ani ne tak lidské, jako spíš historické.

že Pavel Kosatík pochopit a přijmout, ledacos z jednání Kohoutova nikoliv. Je proto sympatické, že se při psaní snad obou životopisů dovedl od svého vlastního postoje takřka oprostit, dodržet svou metodu do důsledku a popsat životy obou mužů (při vší jejich rozdílnosti) podobným způsobem. Zvlášť uvědomíme-li si, že při psaní Kohoutova životopisu měl Kosatík práci složitější o to, že jeho „postava“ žije a je se svým životopiscem v pravidelném osobním kontaktu. Budiž při tom dvojím tlaku vzdána Kosatíkovi i dvojnásobná chvála za úspěch, tedy za udržení vytčené linie.

2) Osobnost

Hodnotit osobnost je mnohem složitější než hodnotit životopis. Patří-li člověk ke Kohoutově generaci, nemůže si k němu najít neutrální postoj, podobně jako nikdo nedokáže spravedlivě posoudit dobu, v níž sám žil. Kohout je navíc postava kontroverzní, postava vzbuzující emoce takřka u každého. Patří-li pak člověk ke generaci mladší než je Kohoutova, neví dost.

Co s tím? Pavel Kohout nevystupuje z Kosatíkovy knihy jako osobnost nijak zvlášť sympatická. Každý se občas stydí za to, co kdysi udělal, a byl-li chvílemi ve středu dění jako Pavel Kohout, je to jistě o to horší. Je ale zbytečné a trapné Kohouta odsuzovat a nenechávat na něm suchou nit, jak se to v některých kruzích stává zvykem. Každé halasné odsuzování ostatně zavání vlastním špatným svědomím. Bůhví, jak by se ti dnešní (a zvlášť později narození) nejhalasnější žalobci Kohoutovy minulosti chovali v padesátých letech. A bůhví, jak bych se v nich choval já.

Pavel Kohout je (mimo jiné a tak, jak ho Kosatík popsal) dějinný typus. Dějinný typus, nazvatelný (bez jakéhokoliv pejorativního přídechu – je stejně nevykořenitelný, nutný a potřebný jako všechny ostatní), tedy nazvatelný „svazák“. Svazák budovatel, svazák chartista, svazák moudrý spisovatel. Narodit se o padesát let později, zakládal by Pavel Kohout Občanské fórum, později možná ODS, Mladé konzervativce, českou pobočku Greenpeace nebo ještě později Cestu změny. I když to už asi méně nadšeně, protože to přestává být historicky sexy. Dějinný typus Kohout chce být vidět, chce být obdivován, chce být na výsluní a tam se cítí nejlíp. Všechno dělá proto, aby se tam udržel. (Tak kupříkladu požádá známého autora životopisů, aby svou pozornost zaměřil na něj.)

Pavel Kohout je (ve svých lepších chvílích) výborný spisovatel. Ano, i svazák jím může být. Kosatíkova kniha to neříká dostatečně jasně (ostatně možná si to Kosatík nemyslí). Mně to ale stačí, abych si Kohouta vážil. Neprošev jeho zkušeností, netroufám si mluvit o něm zle, abych se nedostal do pozice křičícího zloděje. Pavel Kohout si prožil své a kromě toho, že je svébytnou a vnitřně utvořenou osobností, je i (a Kosatík ho tak pojímá) symbolem, odrazem a loutkou doby. A nad symboly je třeba se zamyslet, a ne je bez reflexe odsuzovat.

3) Závěrem

Kosatíkova kniha je portrét. Nechme se fascinovat portrétovaným, protože nás zneklidňuje, přivádí k pochybnostem o světě i o nás samých, a protože díky dobrému portrétistovi vidíme dobře jeho tvář, jakkoliv jistě jen z jedné strany. Nic nám nebrání si domýšlet ty další.

Štefan Švec
autor je recenzent-svazák

O dnu s velkým Bé

Honzy Hanzla

Určitě se vám to už taky někdy stalo. Mně se to stalo zrovna dneska, a tak jsem se rozhodl, že vám napíšu, že se mi to taky stalo, abyste měli radost, že se to nestává jenom vám.

Začalo to hned ráno, kdy jsem své pyžamo místo do peřiňáku hodil do koše na špinavé ručníky. To jsem si v té době ale bohužel neuvědomil.

Že se mnou není všechno v pořádku, jsem zjistil už o pár minut později. Kvůli časovému presu jsem se nestihl zastavit ve své oblíbené pekárně pro své oblíbené rohlíky a utíkal rovnou k autobusu, kde jsem řidiče vyvedl z míry poněkud zvláštní žádostí: „dva rohlíky, prosím."

A pak už to šlo rychle. Slovy „dobrý den" jsem před školou pozdravil svého spolužáka, abych o pár minut později odpověděl své profesorce na její přátelský pozdrav „ahoj" rovněž „ahoj".

Dvakrát jsem ten den zapomněl koupit noviny, které jsem dostal za úkol přinést domů, a potřetí, když už to vypadalo, že bych mohl být úspěšný, jsem před trafikou potkal jednoho známého, s nímž jsme během desetiminutového hovoru vyřešili spoustu jeho problémů. Mně tím ale problém vznikl, jelikož jsem mezitím stačil zapomenout, proč jsem se do města vlastně vydal, a po skončení našeho rozhovoru jsem odkvačil zase vesele zpátky domů. Bez novin.

Doma jsem mimo jiné zjistil, že jsem měl celé dopoledne za pasem vypnutý mobilní telefon, čímž, přiznejme si, tato moderní vymoženost poněkud ztrácí na významu.

V poledne jsem zase nemohl najít knedlíky, které jsem si měl ohřát k obědu. Prohledal jsem dvakrát sakumprásk celou lednici, ale nenašel jsem je. Už už jsem chtěl volat rodičům, kde ty knedlíky sakra jsou, když jsem zjistil, že na ně (knedlíky, nikoliv rodiče) koukám, že jsou přímo přede mnou, uprostřed první poličky. Radostně jsem je uchopil a hodil místo na připravený pařák do sousedního hrnce, v němž se právě vařila hovězí polévka s masovými knedlíčky.

Nebudu vás unavovat dalšími vylomeninami, které jsem zcela nevědomky či polovědomky prováděl odpoledne. Snad jen pro úplnost bych dodal, že jsem svůj den zakončil půlhodinovou pátrací akcí po nezvěstném pyžamu, až jsem ho konečně našel, světe, div se, v koši na špinavé ručníky.

Ten den stál prostě za draka a nevyvážila to ani skutečnost, že jsem si dokázal zapamatovat, kdy vládlo ve Francii druhé direktorium a kdo to byli chouani.

Jediné, co mně ještě napadlo, bylo napsat o tom všem fejeton (samozřejmě radši až zítra), a proto jsem si na kus papíru udělal pár poznámek o svých povedených úletech, abych snad na nějaký nezapomněl. Ten papír jsem pak ztratil.

Dají se noviny obrátit vzhůru nohama?

Čtěte

LITERÁRNÍ NOVINY

...nevšední pohled na společnost a kulturu...

Krátké články na lesklém papíře vás u nás nepohorší!

LITERÁRNÍ NOVINY, tel. 02/24 87 24 80; e-mail: liternov@comp.cz

Pošleme zdarma číslo na ukázku!

Třetí žena svého muže aneb Na Peroutku si nestěžuji

procházka Prahou a vzpomínkami Slávky Peroutkové

Zde: Slávka Fenclová (40. léta); na předchozí dvoustraně: Slávka a Ferdinand Peroutkovi v RFE v ESB v N. Y. (50. léta), obé archiv Slávky Peroutkové

Když se na konci října 2001 na Kampě odhalovala ulička kabaretiéra Jiřího Červeného, stála mezi přihlížejícími také Slávka Peroutková. Vydat se s touto ženou významného českého žurnalisty a spisovatele Ferdinanda Peroutky na procházku Prahou znamená vydat se také na procházku jejím životem. Začněme právě na Kampě. Proč jste se přišla podívat na odhalení uličky doktora Červeného?

Sama jsem už kabaret Jiřího Červeného nezastihla. S jeho písničkami a atmosférou Červené sedmy vůbec jsem se seznámila prostřednictvím Peroutky a jeho milého přítele Rudolfa Jílovského. Ten patřil k předním interpretům Červené sedmy. Předtím účinkoval ve smíchovské Aréně mého strýce Antonína Fencla.

Z jaké jste vlastně rodiny?

Dnes by se asi řeklo: z nevyvážené. Po otci a hlavně jeho starším bratrovi Antonínovi jsme byli tak trochu rodina komediantská. Strýc Antonín měl dva švagry, kteří jsou spojeni s českým divadlem. Jedním byl Emil Pollert, člen Národního diva-

Slávka Peroutková pochází z podnikatelské rodiny Fenclových. Po druhé světové válce se seznámila s novinářem Ferdinandem Peroutkou a v roce 1948 za ním s velkými peripetiemi emigrovala do Londýna a následně do USA. V roce 1955, po smrti druhé Peroutkovy ženy, se stala jeho ženou třetí. Pracovala jako písařka, hlasatelka a občas jako rozhlasová herečka v Rádiu Svobodná Evropa. V roce 1991 převezla popel svého muže z New Yorku na Vyšehradský hřbitov a vrátila se natrvalo do Prahy. Od roku 1995 je přední členkou kolegia, které udílí novinářskou Cenu Ferdinanda Peroutky za politickou publicistiku.

dla a kdysi slavný Kecal z Prodanky. Jeho pravnuk za naši republiku dnes sportuje i léčí. Od svého dalšího švagra – Švandy ze Semčic – strýc Antonín převzal smíchovskou Arénu a zvelebil ji na populární operetní divadlo. Začínali tam Jára Kohout, Ferenc Futurista, Meda Valentová, Franta Mrázek, ale také obě mé sestřenice Ema Armandová a Slávka Fenclová. Strýc překládal z angličtiny (dokonce Shakespeara) pod uměleckým jménem Armand. Můj otec zamlada hrával ochotnické divadlo. Také já se sestrou jsme ochotnicky hrávaly. Začínala jsem hned naostro v hlavní roli Uličnice od paní Utěšilové. Hrálo se to ve Dvoře Králové a tamní kritika o mně napsala jako o „pozoruhodném talentu“ *(smích).*

Antonín Fencl měl jen smíchovskou Arénu?

Strýc si kromě Arény na krátkou dobu pronajal Karlínské divadlo. Tam se ve třicátých letech, a to si pamatuju, sedávalo a stolovalo jako v restauraci a na scéně se zatím odehrávalo představení. Jídelní boxy, do kterých byli hosté a diváci uváděni, tam byly upravené jako obří ptačí voliéry. Vypadalo to docela zajímavě.

Musela jste v té době být velmi malá, a přece vás pouštěli do operety s voliérami místo sedaček?

Samozřejmě ne. Bylo to trochu jinak. Jednou, to jsem skutečně byla malá, chodila jsem do první obecné, mě v divadle zavřeli do kanceláře a já jsem se musela učit číst, což mi vůbec nešlo. Náhle vešel Karel Hašler a řekl: „Slávinko, copak to tady děláš?“ Já byla blažená, že ho vidím, a on pak se mou četl a tužkou dělal malou vlnitou čáru pod každým slovem. K těm čárkám jsem se vyloženě modlila.

Vraťme se ještě na moment k vašemu otci. Čím byl?

Můj otec, méně nadaný divadelník než strýc Antonín, začal podnikat. V Jugoslávii se společníky vybudoval lázně v Kupari, založil i cestovní kancelář Jadran a na Fochově (dnes Vinohradské) třídě otevřel navíc knihkupectví, papírnictví a půjčovnu knih. Otec byl podnikatel s vizí a poctivostí.

Vpravo: Slávka Fenclová později Peroutková v roce a půl (20. léta), archiv Slávky Peroutkové

Vybraným novinářům předává Slávka Peroutková cenu se jménem svého muže už sedmým rokem vždy 6. února – v den Peroutkových narozenin. A tak kdy jindy, než v únorovém čísle Dobré adresy, bychom si měli povídat o životě této ženy.

Jezdila jste v dětství s cestovní kanceláří svého otce často na Jadran?

To ano. Doma u mě visí obraz od Josefa Ženíška, příbuzného slavného malíře Františka Ženíška. Na tom obraze sedím na molu v Jugoslávii, můžete mě tam vidět jako malou holku, zasmušilou. Místo cachtání v moři jsem musela nehybně sedět modelem. To pro pětileté dítě zábava nebyla. Ve Srebrenu u Dobrovníka jsme měli vilku a velikou zahradu plnou cypřišů, palem a zmijí; tam jsme trávili prázdniny. V roce 1933 jsem s tátou podnikla cestu luxusní jugoslávskou výletní lodí Kralica Marica po Středozemním moři. Jako jedenáctiletá holka jsem tak byla v Barceloně, v Alžíru, v Tunisu i na Maltě.

Jak probíhala taková cesta s Fencl Jadran do Jugoslávie?

Kancelář našeho táty zajišťovala například i odvoz kufrů na Wilsonovo nádraží. Táta dokonce vydal příručku pro své zákazníky, aby věděli, jak se vybavit na letní byt k moři. Pánská garderoba předepisovala bílý lázeňský oblek, světlý klobouk typu borsalino a rukavice na večerní promenádu. Pro případ chladu si gentlemani měli přibalit převlečník a šál. Dámy jezdily na Jadran ještě s větší výbavou. Jeden klobouk pochopitelně nestačil, na večer se doporučovala

Nahoře zprava: Slávka Fenclová se sestrou a maminkou (40. léta), archiv Slávky Peroutkové

i liška kolem krku; koupací úbor byl velice decentní, zbytečně nic neodhaloval. Dámám se také doporučovalo nepít víno bez vody a nesmát se halasně v přítomnosti hlavně cizích mužů. Abych nezapomněla – jet ve třicátých letech do Jugoslávie mělo jednu velkou výhodu: měnit valuty nebylo třeba, koruna tam platila všude a všichni číšníci a prodavači si této pevné měny vážili.

Váš otec byl nejen spoluzakladatelem lázní Kupari u Dubrovníka, ale otevřel si také v Hasičském domě na Vinohradech „Vinohradské varieté".

To je sice pravda, ale to nebylo současně; Vinohradské varieté vzniklo později. Oba tyto tátovy počiny spojuje jediné – prodělal na nich. Hlavně na tom varieté. Maminka říkávala, že s tátou je život jako na horské dráze: Šup nahoru a báječně se nám dařilo. Pak zase šup dolů, už zase se nám nedařilo. Když se nám dařilo, prodal táta dům v Blanické 17 a se společníkem koupili dům na Novotného lávce mezi věží a tehdy vodárnou, dnes Smetanovým muzeem, s velkým zadním traktem a s výhledem na Karlův most. Tam měl stát první mezinárodní hotel v Praze, ale Památkový úřad to nepovolil.

Sotva se na Karlově mostě zaposlouchá do rytmů pouliční jazzové kapely, už všechna její pozornost směřuje právě k domu na Novotného lávce. Cestovní kancelář „Fencl Jadran" v přízemí domu dnes sice nahradila restaurace U Tří Grácií, nic však nebránilo tomu, abychom se vrátili aspoň zdánlivě zpět. Tady prožila své mládí, začala chodit do tanečních, z balkonu viděla TGM na koni v průvodu Sokolů, tady zemřel její otec, zde strávila protektorát, konec války i komunistický puč, odkud odcházela do exilu.

Tady je skutečně kde domov můj. Bydleli jsme v prvním patře. Na balkoně stále vidím maminku, jak nás vyhlíží a v náručí drží našeho pejska Mauglíčka. Na stejném balkónu jsme sedávaly s mou mladší sestrou velice začteny do knihy, ale ve skutečnosti jsme pečlivě sledovaly občasný „pochod" ctitelů. My ovšem dělaly, že je vůbec, ale vůbec nevidíme. Po válce zde Ferdinand chtěl v noci hodit sněhovou kouli do okna mého pokoje, ale omylem trefil okno pokoje naší maminky. *(smích)* Do domu byly dva vchody: hlavní pro mlynáře Trnku a jeho rodinu, druhý pro stárka, mládky a asi vodníka? Nebo že by ten chodil hlavním? *(smích)*

Ještě mně řekněte, jak jste se za války bavili. Pořádali jste mejdany, tančilo se, bylo elegantno jako filmech s Oldřichem Novým a Adinou Mandlovou?

To ne! Byla to velice střízlivá zábava, válečná, se zatemněním. Každý něco přinesl, rozložili jsme to na stříbrné mísy z minulosti, sundali koberce a při gramofonu tančili. Žádná hlučná diskotéka, která nyní vládne Novotného lávce. Zpravidla se účastnila i mamička.

Na konci války se Slávka Fenclová čirou náhodou seznámila s dcerou Ferdinanda Peroutky Evou. Novotného lávku v našem vyprávění střídá Smetanovo nábřeží a válku třetí republika.

Když se Peroutka vrátil v květnu 1945 z koncentračního tábora Buchenwald, ve stejný den se vdávala jeho dcera Eva. Brala si syna posledního protektorátního premiéra Bienerta. Jak byl tento fakt přijímán v rodině Peroutkových?

Bez překvapení. Jak by to měli přijímat? Pokud máte na mysli tu ironii, že na počátku války šel Evin táta do koncentráku a Říšův na protektorátního státního ministra a následně premiéra, to v citech mladých lidí nehrálo velkou roli.

Evina matka ani otec po válce nenamítali nic proti tomu, že si jejich dcera bere právě syna posledního protektorátního premiéra? Premiéra, který byl v květnu 1945 zatčen a kterého v roce 1946 Národní soud poslal za mříže za „zločiny proti státu“?

Bienert starší byl velmi slušný člověk. Nikdo si tehdy nemyslel, že třeba Hácha bude takovým způsobem utrápen a ponížen, jak byl. V protektorátní vládě byli někteří velmi slušní lidé. To nebyl samý K. H. Frank ani kolaboranti jako Moravec. Tito lidé, to bylo ještě Rakousko-Uhersko, pane, byla v nich velká čest; oni svůj úděl vzali jako povinnost. Chtěli zachránit, co se dá. Navíc Peroutka, vědom si tohoto, sháněl Bienertovi po válce advokáta pro obhajobu.

Za války úřad práce Slávku Fenclovou zařadil do Kuratoria pro výchovu mládeže na Senovážném náměstí. Po osvobození hledala zaměstnání. Eva Peroutková dostala nápad, že by snad mohla dělat sekretářku u Peroutky ve Svobodných novinách. Po letech o domlouvání svého nového místa napsala: „Eva měla nápad, že by to bylo něco pro mne: ‚Přijď k nám na kávu, bude tu táta a určitě to dobře dopadne.‘ Přišla jsem: káva byla, táta byl, jen zaměstnání žádné. Ty kávové sedánky se opakovaly ještě třikrát, až pan Peroutka pochopil a nabídl mi místo v účtárně svých novin. Jenomže já neumím počítat dodnes, a když jsem mu tuto svou vadu vysvětlila, konečně mi nabídl místo sekretářky, na zkoušku. Bylo to v srpnu 1945.“ *Redakce Svobodných novin sídlila na Národní třídě 9, na tradiční adrese tiskových podniků rodiny Stránských. Když jsme došli kolem Slávie a Národního divadla k bývalé redakci, bylo téma nasnadě.*

Slávka Peroutková na střeše redakce Svobodné Evropy v New Yorku (50. léta), archiv Slávky Peroutkové

Jak to chodilo v redakci u Peroutky?

Peroutka netrval na tom, aby se v redakci vysedávalo od osmi do šesti. Žilo se tady docela bohémsky a on redaktory rozhodně neumravňoval. Bylo by zbytečné nedat odpovědnost tomu kterému redaktorovi. Každý se musel hlavně starat, aby měl něco zajímavého a dobrého. A jestli se o to stará v poledne nebo v jednu v noci, to celkem nevadilo. Pracoval tady spisovatel Eduard Valenta, Bedřich Golombek, Ladislav Matějka, Čapkův švagr Edmond Konrád, starý lidovkář Jaroslav Kolařík, mladý Jiří Brdečka. Nebylo si nač stěžovat. Fungovalo to dobře, a to i se třemi komunisty přímo v redakci.

Věděli jste, kdo je komunista v redakci Peroutkových Svobodných novin?

Do redakcí mnoha listů tehdy byli podle jakéhosi předpisu přijati redaktoři, o kterých

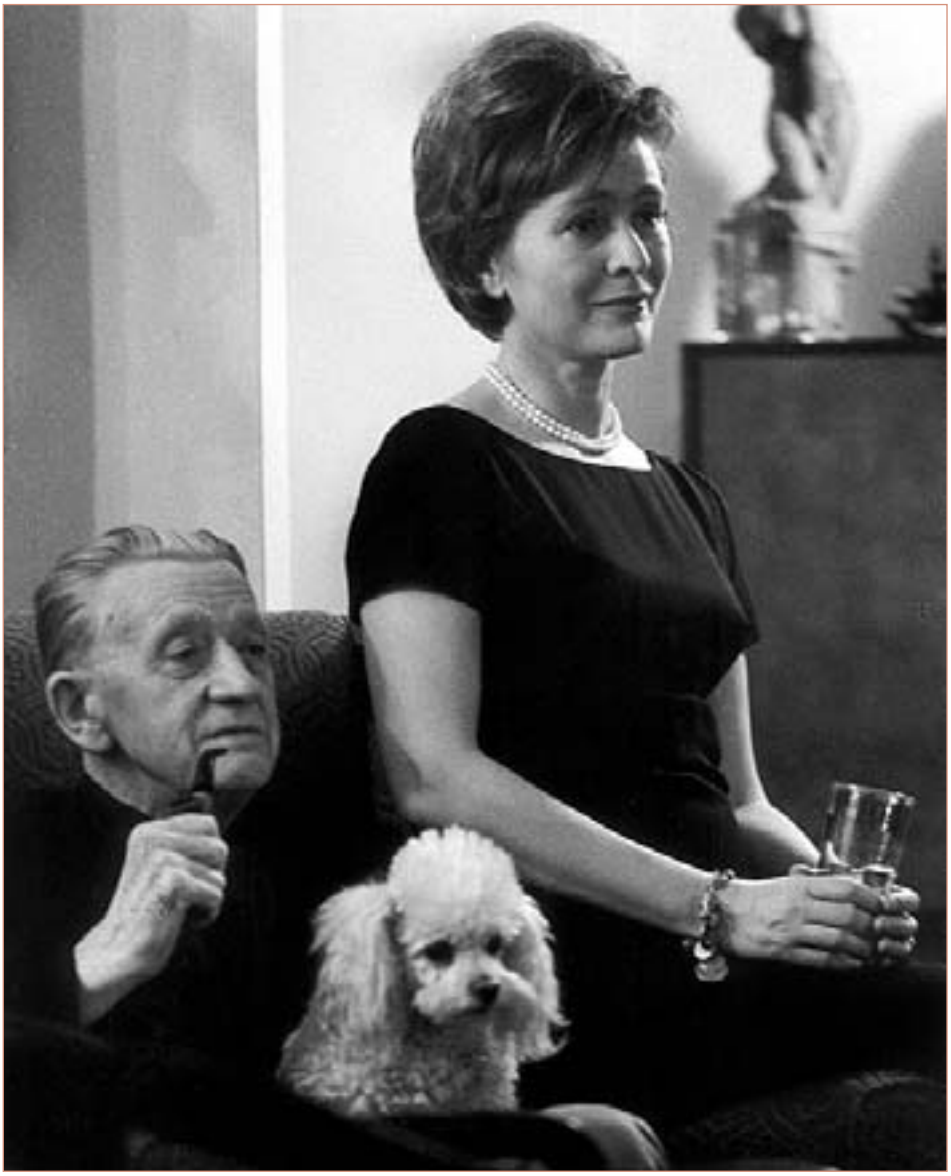

Slávka a Ferdinand Peroutkovi, fenka Pixie (60. léta), , archiv Slávky Peroutkové

jsme věděli, že donášejí na sekretariát KSČ. Byla to prostě daná kvóta. Ale ne u všech jsme ale jejich spády poznali od začátku. Jednou několik našich redaktorů jelo na studijní cestu do Ameriky. V hotelovém pokoji zanechali svá zavazadla a šli se najíst. Jeden z nich se vrátil pro cigarety a přistihl kolegyni, jak se jim v těch kufrech přehrabává. Tak se přišlo na to, že má ještě jiné povolání než redaktorské, i když jako redaktorka byla schopná.

Letěla z redakce?

(se smíchem) Ne. Ona to takzvaně vysvětlila a Peroutka celou věc zahrál do autu. Asi z gentlemanství a konečně, když aféra praskla, každý o ní věděl a její činnost byla vlastně bezzubá. Bylo to, myslím, šalamounské rozhodnutí. Rozvířit diskusi kolem Svobodných novin nebylo zdrávo, měly své potíže tak jako tak.

Na Národní třídě také zažila sekretářka a tehdy už blízký člověk šéfredaktora Peroutky Únor 1948. Peroutku na místě šéfredaktora vystřídal Jan Drda. Pod okny Národní 9 proudily davy revolucionářů, které volaly: „Peroutka do koutka.“ Následně přišli studenti a volali: „Ať žije Peroutka.“ Olga Scheinpflugová tehdy v bytě manželů Jiránkových klečela před Peroutkou a prosila ho, aby emigroval. Peroutka řekl, že se musí čekat, že je situace, kdy spadl dům a přes oblaka prachu není vidět, co z něho zbylo. Tak čekal, až prach opadne. 30. dubna 1948, rok po premiéře své hry Oblak a valčík ve Stavovském divadle, odchází se svou ženou Marií přes Šumavu do Německa. Den po něm má hranice přejít také Slávka Fenclová a manželé Eva a Miloš Jiránkovi. Jenže...

Spojka, která nás měla ten den oslovit ještě v Praze, nás sice oslovila, ale řekla, abychom šli zase domů, že na Šumavě není něco v pořádku. Za dva dny jsme ale přece jeli ze Smíchovského nádraží do Klatov – já měla s sebou jen malý kufřík, Jiránkovi taky jeli jako na víkend. V Klatovech na nás čekal soukromý vůz a tam jsme viděli, že hranici nebudeme přecházet jenom my. Na nádraží už čekala skupina lidí s kuframa. Bývalý pan továrník, který vše organizoval a kterému patřila tehdy už znárodněná továrna na hranicích, v které dělal národního správce, nás odvezl k sobě do vily a měl nás odvézt na hranice. Místo něj pro nás ale přijela klatovská policie. Dostala jsem se do žaláře; do cely, která byla větší než celý můj nynější byt. Najednou se ozval hrozný ryk; napadlo mě, že Miloše Jiránka mučí. Tak jsem začala bouchat na dveře. V bačkorách se přišoural vrchní dozorce, kterého jsem se ptala, co je to za zvuky, a on mi řekl, že to jen piští malé lištičky. Moc jsem mu nevěřila. Za chvíli přišel se skývou chleba. Řekla jsem mu: „Jste velmi laskavý.“ A on: „Tak to prosím nikdy nikde neříkejte.“ To ještě byla poslední várka slušných policajtů. Bylo 5. května 1948. Druhý den si pro nás přijela tajná policie z Prahy a odvezli nás do Bartolomějské na čtyřku. Po výslechu mě zavřeli na celu s prostitutkami. Byly ke mně velmi laskavé. Vyšetřovatelům jsem říkala, že všechno je nějaký omyl. Po asi dvou dnech mě propustili a musela jsem se každý den chodit hlásit. Na svobodě jsem čekala na soud.

Připravoval Peroutka novou cestu pro váš útěk?

Během té doby mi posílal další možnosti mého útěku, ale strašně jsem se bála. Iniciativy se chopili mí přátelé, kteří se seznámili s mladým Angličanem Cecilem Dee. Jeho tatínek byl hoteliérem v Londýně, ale

Slávka Peroutková ve svém pražském bytě (90. léta), archiv Slávky Peroutkové

pocházel odněkud z Moravy. Chtěl, aby si jeho nejmladší syn vzal Češku. Jsou prý pracovité a dobře vaří. Tento otec se vypravil na Moravu, kde našel mladou dívku, a s tou si jeho syn začal dopisovat. Mladí si psali tak pěkně, že si syn za čas přijel pro nevěstu, ale ona najednou chtěla zůstat s maminkou a on měl jet domů s nepořízenou. Takže tady je Mr. Dee jako na zavolanou i se zpáteční jízdenkou pro původní nevěstu. Ti mí známí mu řekli, že by pašoval důležitou osobu přes hranice, že bude dělat takzvaného Červeného bedrníka. Dali jsme si schůzku v hotelu Ambasador. Proběhla zdařile – on chtěl rozvod hned, já také.

Moment, vy už plánujete rozvod a ještě jste se ani nevzali. Nejdřív přece musela být svatba.

Ta byla v našem bytě na Novotného lávce. Abychom panu Dee poděkovali, tak jsme ho se sestrou Olgou a jejím snoubencem vzali do dobré restaurace na večeři. Řekli jsme mu, že nesmí mluvit anglicky, což znamenalo, že musel mlčet, protože česky neuměl. Pořád kýval a usmíval se. Jenže se v té restauraci namazal, začal zpívat, pochopitelně anglicky. Já se polekala, sestru a jejího snoubence jsem tam nechala s ním a sama jsem běžela domů k mamičce.

Jak to dopadlo?

Asi za půl hodiny se na Novotného lávce objevila hlaholící společnost a Mr. Dee z nich byl nejhalasnější a už se mu nechtělo do hotelu. Tak jsme ho i se snoubencem mé sestry uložily do hostinského pokoje. Já s mamičkou a sestrou spala na druhé straně bytu a pod zámkem. Najednou zase hlahol – pan Dee mluvil do telefonu, bylo kolem dvou v noci. Vždycky vytočil pět čísel, nějaký probuzený chudák to na druhé straně zvedl a Mr. Dee si anglicky stěžoval, že se právě oženil a že není nešťastnějšího ubožáka na světě. Druhá strana po chvíli asi vztekle zavěsila, tak on zase vytočil, a to se několikrát opakovalo. Moje sestra Olga usoudila, že má asi hlad, tak letěla do spíže pro vídeňské řízky, které mu přinesla na míse. Klíčovou dírkou jsme pozorovaly, co se bude dít. Mr. Dee začal ty řízky házet na stěny, do oken a do obrazů, a kolik řízků tolik ran. Naše Olga dostala spásný nápad, že k těm řízkům asi chce chleba. Tak zase oběhla byt a donesla mu ošatku chleba. Krajíce putovaly za řízky. Ráno, když jsme se probudily, byl Mr. Dee pryč. Šla jsem se jako každý den hlásit na policii; pochopitelně pod dívčím jménem jako Slávka Fencloová. Byla jsem sice vdaná, ale nebylo to k ničemu. Neměla jsem ani pas, ani anglického manžela. Ale ještě toho dne odpoledne se Mr. Dee objevil u nás doma. Byl rozpačitý, přišel s velkým pugétem a omluvou. Na anglickém vyslanectví jsem za dva dny dostala svůj pas a stala jsem se British subject. Následující neděli jsme přejeli hranice.

Sice jdeme po dolní části Václavského náměstí, ale v hovoru se přenášíme do New Yorku, kam se na počátku padesátých let nyní už Slávka Dee přestěhovala.

Takže jste byla vdaná za pana Dee a ocitla jste se po boku Ferdinanda Peroutky v USA. To jste se musela rozvést.

Ano, anulovat manželství, které vlastně nikdy manželstvím nebylo, mi pomohl advokát Jiřího Voskovce Victor Jacobs. Ten se

Petr Hrubý a Slávka Peroutková v redakci Svobodné Evropy v New Yorku (50. léta); vedle: Slávka Peroutková (50. léta), obé archiv Slávky Peroutkové

mnou zažil taky vyšetřování, když na mě přišlo udání.

Co jste provedla?

Byla jsem pozvána na imigrační úřad, kde se udání mělo vyšetřovat. Pořádně jsme netušili, co se bude dít. Doktor Jacobs šel se mnou a radil mi: „Budete dostávat asi nepříjemné otázky; odpovídejte přímo a stručně.“ Byl tam velmi mladý a komisní úředník. Dával mi takové ne zvlášť nepříjemné otázky, ale pak se zeptal na můj vztah k Peroutkovi: „What is your relationship to Mr. Peroutka?“ Ferda byl tehdy ještě ženatý, a já jsem byla stále vdaná za pana Dee. Tak jsem chtěla říct, že je to vztah tak delikátní, že je těžko o tom mluvit. Ale řekla jsem: „My relationship to Mr. Peroutka is something so delicious.“ (lahodný, požitkářský). Advokát zrudl zadržovaným smíchem a komisní úředník se začal usmívat, sklapl spisy a řekl: „Tak, paní Dee, přiveďte sem pana Peroutku a půjdeme spolu na drink.“ Udání tím sice neskončila, ale vyšetřována už jsem nebyla.

Proč vás ale vyšetřovali?

Někdo z československé emigrace mě udal, že jsem napomohla rozpadu Peroutkova druhého manželství. Bylo to v padesátých letech, kdy Amerika byla i k takovým záležitostem poměrně dost přísnou zemí.

Kdo byli vaši nejbližší přátelé v exilu?

Asi vás překvapím, ale našimi nejbližším přáteli v exilu byli pejskové. Začalo to jednou čubičkou, která za námi chodila na procházky, když jsme si pronajali chatu u New Yorku na Lost Lake. Jenom jsme neznali její jméno. Protože ráda a hodně jedla, tak jsme jí dali jméno po našem příteli podobných vlastností – Steinbachovi. Čubajzna na to jméno začala slyšet. Asi po roce přišel její majitel a ptal se, jestli nás nějak neobtěžuje. Tak jsme se dověděli, že se pejsek jmenuje Puffy. Ta se zatím schovala pod naším vozem. Její pán na ni volal: „Puffy, Puffy“. Ale kdepak Puffy. Tak jsem se dovolila a zavolala na pejska: „Steinbach!“ A ona okamžitě přiběhla k mé noze.

Potkali se Steinbachové?

Potkali a bylo to legrační. Vždycky jsme na ni začali volat „Stein...“ a pak honem: „pejsku, pejsku“ a ona tomu nerozuměla. Když Peroutka později odcházel z redakce, vznikl problém, co by mu měli dát na rozloučenou; chtěli mu dát kufr, aktovku nebo slovníky. Měla jsem v redakci dva kamarády – doktora Lva Brauna a Zdeňka Slouku: Řekla jsem jim, že bude třeba, aby doma byla s Ferdou nějaká duše – a aby to byl pes. Tak se udělala sbírka a já a Braun jsme šli vybrat pudlinku. Ferda se do naší Pixie zamiloval a to potom byl náš největší přítel. Z člověčích přátel to byli Ducháčkovi, Stránští, Urzidilovi, Julius Firt, Karel Steinbach, Alena Kaňková-Kohoutová a její manžel Feryk, Jára Kohout, Winnovi a děvčata Klausovy, z nichž nejmladší je dnes paní Kovtunová, žena historika Jiřího Kovtuna. Poslední fotografie Ferdinanda je právě z bytu Kovtunových, kde babička Klausová mu předvádí svoji vnučku Karolku (Káču) Kovtunovou.

Stojíme na Můstku a kousek odsud je palác Savarin, kde byl Společenský klub a kde sídlila stolní společnost Táflrunda. Jejím zakládajícím členem byl mimo jiné Peroutka a vedl ji jeho spolužák a přítel, už zmiňovaný doktor Karel Steinbach. Znala jste se s ním víc než čtyřicet let. Jaký to byl člověk?

Steinbach – to byl velmi humorný a milý pán. Svým založením herec. Výborně a rád recitoval dlouhé pasáže básní i diva-

delních her. K tomu příjemnému společníkovi ale patří také nepříjemné vlastnosti: ješitnost, důležitost, nevěra... Za války v New Yorku neopatrně před Peroutkovými přáteli Bédou a Alicí Stránskými „prorokoval“, že Peroutka koncentrák nevydrží a že bude kolaborovat. Za to s ním pak Stránští celou válku nemluvili.

Proč Steinbach takhle mluvil o Peroutkovi, který výslovně odmítl kolaboraci? To ho tak málo znal?

Přesně nevím, asi kvůli stinné stránce svého jinak tak slunného charakteru. Podobné rozpory se ještě několikrát opakovaly. Když jsem v roce 1951 přijela do Ameriky, Ferda mi oznámil, že se Steinbachem nemluví. Karel za Ferdovými zády na nějaké party kritizoval náš vztah, a to dost neomaleným způsobem. Steinbach mne po čase požádal, abych ho dala zase s Peroutkou dohromady. Pozval nás do přepychové restaurace. Ferdinand se zúčastnil, ale nepromluvil. V tichosti pojedl, popil a mlčel. Aby nebylo úplné ticho, tak jsem se Steinbachem dělala small talk, společenskou konverzaci. Pomalu se to ale dalo do pořádku. Ferda mu stejně všechno vždycky odpustil. Pro Steinbacha a Julia Firta měl pochopitelnou slabost. Byli to staří přátelé.

K vašim dalším přátelům patřili manželé Jan a Meda Mládkovi. V Sovových mlýnech nyní vzniká muzeum pro jejich sbírku moderního umění. Jak na Mládkovy vzpomínáte?

Jan Mládek byl jemný pán a dobrý hostitel. Naučil mne, že když vás někdo u stolu požádá třeba o sůl, nestrkáte mu ji z ruky do ruky (jako já), ale položíte solničku před něj a on se jí sám ujme. *(se smíchem)* – Meda, to bylo zcela něco jiného. Mnozí nechápali, že tento zajatec dobrého chování se oženil s ženou tak protikladných vlastností. Ale snad právě proto. Meda byla vždycky energický tvor, který přímo a bez společenských ohledů tvrdohlavě prosazoval své.

Slávka Dee (později Peroutková) a Ferdinand Peroutka v Paříži (konec 40. let), archiv Slávky Peroutkové

Peroutka jí jednou řekl: „Medo, obdivuji Vás, ale nechtěl bych být Vaším nepřítelem.“ Bylo to samozřejmě míněno s humorem. Cestou kolem Potomacu ve Washingtonu Meda totiž naházela jednomu obrovitému černochovi ulovené ryby zpět do řeky. On jenom chudák zíral a naříkal. Byla to jeho obživa, ale Meda s rybami cítila víc.

Zasahovala jste Peroutkovi do jeho práce ve Svobodné Evropě?

Ne. Jen jsem přepisovala jeho úvahy pro RFE. Měl určité motivy, které se ho zvlášť dotýkaly. Jednou se třeba v komunistickém tisku dočetl, že nějaký dědeček s babičkou nedostali příděl mléka, protože byli staří. Tak ho to rozzlobilo, že to opakoval při dvou, ne-li třech příležitostech ve svých úvahách. Když mi to diktoval asi do čtvrté úvahy, tak jsem mu řekla: „Ferdo, dědeček s babičkou, je to hrozně smutné, ale ono se tam děje tolik smutných věcí, nemůžeš si najít něco zase jiného?“ A v tom byl ohromný, že pochopil, uznal. Vždyť já jsem byla mladý blbec, co mu promluvil do psaní. Ale on si nechal poradit.

Opravdu jste si vedle něj připadala jako mladý blbec?

V tomto samozřejmě, vždyť jsem byla mladá naivka a on zkušený redaktor.

Jak před vámi Peroutka skrýval své časté depresivní stavy?

O těch opravdu nevěděl nikdo. Ani já jsem nevěděla, že šlo o tak hluboké deprese. Věděla jsem, že má starosti, že ho trápí, že v Americe neprorazil jako spisovatel. Na druhé straně si to zavinil trochu sám. Měl jediného bratrance Maxe Kopfa a jeho ženu novinářku Dorothy Thompson stačilo požádat o pomoc. Dorothy měla přístup do mnoha redakcí a nakladatelství. Bohužel ji nenapadlo mu to nabídnut; ale on to asi není americký způsob takto něco nabízet. Stačilo říct: „Dorothy, please.“. Jenže Ferdovi zase bylo proti mysli o něco prosit.

Proč jste nezasáhla vy?

To bych si nedovolila.

Jdeme sice směrem k Muzeu, ale zůstáváme v Americe před více než dvaceti lety, kdy Peroutka umírá na rakovinu plic. Přesto jeho žena ještě dnes o něm tu a tam mluví v přítomném čase, v obchodech s dýmkami ze zvyku vybírá tu, která by se mu líbila, a když

zleva: Pavel Kostík, Slávka Peroutková a doktor Jiří Planner v Praze (90. léta), archiv Slávky Peroutkové

mluví o jeho zdraví, zaťuká na dřevo, aby se to nezakřiklo.

Jak vypadal váš život po roce 1978, po Peroutkově smrti?

Někteří Peroutkovi přátelé odpadli, ne ti nejbližší. Jezdila za mnou moje sestra, jednou i se synovcem. Přijela také sestra mého muže, Lidla. Newyorská Svobodná Evropa zanikla a ze mě se stala penzistka. Časem jsem si pořídila dva malé kocoury – bezdomovce.

Slávka Peroutková (přelom 50. a 60. let), archiv Slávky Peroutkové

Kdy jste poprvé přijela do Československa?

Nikdy jsem se nechtěla do komunistického Československa vracet. Říkala jsem si, že Ferda sem nesměl, tak co bych zde hledala já. Byl se tady ale podívat vnuk Járy Kohouta, který domů přijel úplně nadšený. Řekl: „Slávko, to je tak krásný město, to je jedno, že tam jsou komunisti, ty tam musíš jet…“ Tak jsem se sebrala a jela. Hrozně jsem se bála, že budu brečet, až uvidím Hradčany, Novotného lávku a hrob rodičů a tak. Ale Praha mi byla cizí, šedivá, ulice krátké, Václavské náměstí směšné, lidi šediví, všechno bylo jinak než v mých vzpomínkách. Těšila jsem se zpátky domů do New Yorku, do své Ameriky. Tam jsem se ještě na letišti dověděla, že padla Berlínská zeď. Po Listopadu jsem se vypravila znovu do Prahy. A ta byla najednou krásně osvětlená a ulice široké a Václavské náměstí nekonečné, lidi příjemní a už vůbec ne šediví.

Naše procházka Prahou končí v Opletalově ulici, kde Slávka Peroutková žije se svým kocourem Čanem. Než se rozloučíme, dostáváme se z New Yorku zpět do Prahy, z minulosti do současnosti.

Kdy jste se rozhodla, že se vrátíte natrvalo?

V roce 1990 jsem se setkala s tehdejším předsedou české vlády Petrem Pithartem. To bylo v New Yorku. Když jsem byla oficiálně vyzvána jeho vládou k návratu, nebylo o čem uvažovat. Sbalila jsem své dva kocoury a přijeli jsme.

Je u nás Peroutka dostatečně známý?

Nevím, nezdá se mi. Myslím si ale, že to, co zatím o něm a od něho vyšlo, není tak zcela zanedbatelné. Jsem ráda, že Pavel Kosatík napsal knihu Ferdinand Peroutka – Pozdější život 1938–1978. Jsem taky ráda, že Jakub Patočka rozpoutal kolem té knihy diskusi. Velmi se těším na Peroutkovy promluvy ze Svobodné Evropy z let 1951 až 1978, které připravuje Zuzana Fialová a které brzy vyjdou. Je to v jistém ohledu možná větší dílo než Budování státu. A taky je tady Sdružení Ferdinanda Peroutky založené Jiřím Rumlem a Nadace Ferdinanda Peroutky založená manželovou vnučkou. Doufám, že se o Peroutkovi jednou bude vědět a učit tak, jak se ví a učí o Karlu Havlíčkovi.

Není to někdy trochu otravné být vdovou po slavném Ferdinandu Peroutkovi?

Zažila jsem mamičku jako vdovu v černém závoji, černých šatech, punčochách i s černou obrubou kapesníku. To černo se už díkybohu nenosí. Taky se nehlásím jako vdova po Peroutkovi, stále říkám žena Ferdinanda Peroutky. Někdy jsem lidmi opravovaná, což mi nevadí. Ale já chci být Peroutkovou ženou. Navíc na každém kroku děkuju Peroutkovi. Hlavně díky jemu jsou na mě lidé laskaví, se mnou trpěliví a ke mě přátelští. Na Peroutku si nestěžuji. *(smích)*

připravil
Martin Groman

Slávka Peroutková v Praze (současnost), archiv Slávky Peroutkové

Slávka a Ferdinand Peroutkovi (50. léta), archiv Slávky Peroutkové

DOBRÁ ADRESA

V příštím čísle (vychází 28. února 2002) si přečtete:

Naštvaný esejek o sexu

Recenzi na film Amores Perros

O peruánském stříbře

Miroslav Cingl: Pornografii na internetu

Recenze knih
Ivana Hoffmana
a Vladimíra Binara

Na shledanou příště!